



Părintele Arsenie Boca este un Everest al neamului românesc și spre Everest privești cu drag, cu respect, cu simpatie, dar Everestul trebuie să rămână Everest. Trebuie să contemplăm Everestul de pe mușuroiul nostru. Să ne ferim de devieri, de absolutisme, de exagerări! Părintele trebuie să rămână în chivotul neamului românesc, în icoană, pe Tabor, la înălțimea pe care l-a ridicat harul și darul lui Dumnezeu.

P.S. Daniil Stoenescu

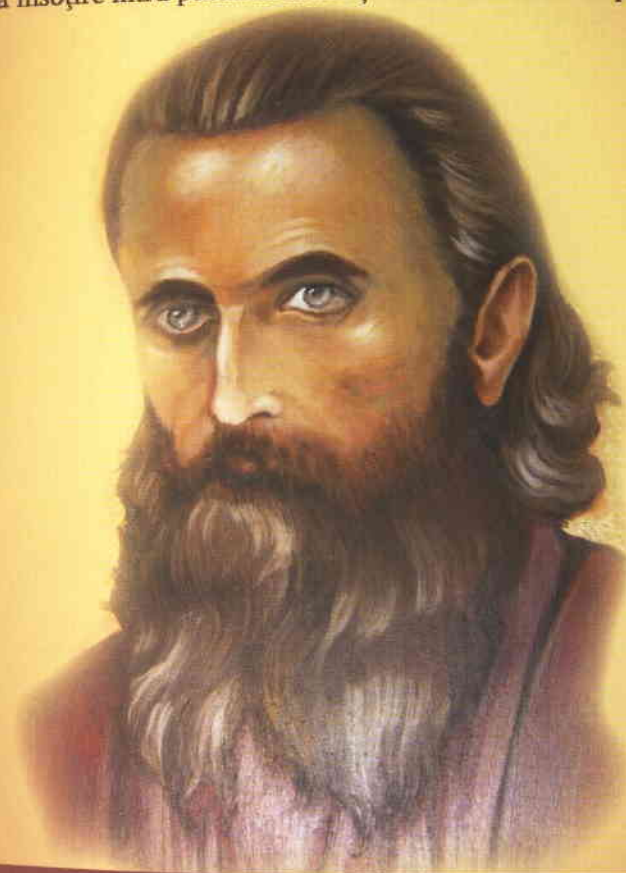
PR. ARSENIE BOCA

TAINA CĂSĂTORIEI

PĂRINTELE ARSENIE BOCA

TAINA CĂSĂTORIEI

- Sfânta însoțire întru purtarea crucii și vederea luminii de pe Tabor -



Accente ale teologiei Părintelui Arsenie Boca privind căsătoria și viața de familie * Mărturie în grădina de la Hățăgel * Noi mărturii ale Părintelui Pantelimon * Relația duhovnicească dintre Părintele Dumitru Stăniloae și Părintele Arsenie Boca * Familia creștină și căsătoria în scrierile Părintelui Dumitru Stăniloae

Cristian Șerban

PĂRINTELE ARSENIE BOCA

Taina Căsătoriei

– Sfânta însoțire întru purtarea crucii și vederea
luminii de pe Tabor –

Text îndreptat de P.S. Daniil Stoenescu
Episcop locțiitor al românilor ortodocși din Episcopia
Ortodoxă Română a Daciei Felix din Vârșeț (Serbia)

I. MĂRTURII

„Părintele Arsenie Boca este un Everest al neamului românesc”

P.S. Daniil Stoenescu¹

Preasfințite Părinte, l-ați cunoscut personal pe Părintele Arsenie Boca, i-ați fost unul dintre cei mai de seamă ucenici, ați scris și editat cele mai frumoase cărți în legătură cu Sfinția Sa. În această calitate, ce ne puteți spune despre Părintele? Rostiți-ne, vă rugăm, un cuvânt de folos!

Mă gândeam ca astăzi să vă întâmpin cu un cuvânt al Părintelui Arsenie Boca, din predicile Sfinției Sale, pe care le-am publicat în cartea *Cuvinte vii*. Părintele spunea: „Omul își are rădăcinile în adâncul cerului”. Niciun teolog creștin ortodox nu a mai rostit un asemenea cuvânt, atât de frumos, de antropologie creștină, cum a zis și a scris Părintele Arsenie Boca.

Mergând pe firul teologiei patristice, în mod deosebit a Sfântului Maxim Mărturisitorul, Părintele spune că: „În fiecare om, Dumnezeu a sădit și a rânduit o intenție divină”. Dumnezeu este sensul, rostul și menirea vieții noastre și prin acordul dintre voința noastră și harul lui Dumnezeu suntem datori ca această intenție divină, gând divin, sămânță dumnezeiască sădită în adâncul fiecăruia dintre noi, să ajungă la desăvârșire, la împlinire, la rodire pentru viață veșnică.

Prea Sfințite Părinte, în ultima vreme au apărut tot felul de cărți despre Părintele Arsenie Boca. Ce ne puteți spune pe acest subiect?

Pe lângă faptul că se scrie mult și foarte mult despre Părintele Arsenie și apar cărți în avalanșă, în cascadă, vreau să vă spun că nu tot ce se scrie despre Părintele Arsenie bucură pe Părintele, bucură duhul său. Sunt oameni care scriu cu competență, dar și oameni care scriu dintr-un arivism, ca să spun așa. Sunt câteva cărți care ar fi fost mai bine să nu fi fost scrise, iar unele sunt chiar de pus pe foc, vorbesc în special despre cele din categoria „convorbiri astrale”. Părintele Arsenie mi-a spus la un moment dat: „Tu va trebui să mă aperi de oameni!”. Dar nu prea reușesc, fiindcă apar și filme și cărți, unele bune, dar și unele cu greșeli mari. Părintele Arsenie Boca este un Everest al neamului românesc și spre Everest privești cu drag, cu respect, cu simpatie, dar Everestul trebuie să rămână Everest. Dacă tu cobori acest vârf în mușuroaiele lumii și ale societății contemporane nu este bine. Trebuie să contemplăm Everestul de pe mușuroiul nostru. Sfatul meu este să citiți cărțile autentice ale Părintelui și cele mai bune cărți scrise despre Părintele Arsenie Boca. Trebuie să ne ferim de devieri, de absolutisme, de exagerări. Nu trebuie să amestecăm apa de ploaie cu agheasma. Părintele trebuie să rămână în chivotul neamului românesc, în icoană, pe Tabor, la înălțimea pe care l-a ridicat harul și darul lui Dumnezeu.

Ați fost în preajma Părintelui Arsenie Boca mai mulți ani; ce spunea acesta despre soarta noastră, a românilor, despre vremurile de acum?

Eu l-am auzit pe Părintele vorbind despre unitatea Europei, spunând așa: „Până la urmă, vor fi una”. L-am auzit pe Părintele vorbind despre țara și

poporul nostru și a spus că „poporul nostru este cam neascultător de Dumnezeu”. Iar despre țara noastră a spus așa: „Dumnezeu iubește România și vrea să o spele de păcate mai întâi”. Ne spunea Părintele la Prislop așa: „Lumea se clatină!”. Iar noi, creștinii, ar trebui să ne bucurăm că lumea se clatină, pentru că sunt pe lume semnele apropierei celei de-a Doua Veniri a lui Hristos, lucru esențial în învățăturile Părintelui Arsenie Boca. Ne mai zicea așa: „Nu îngreunați norul de păcat al omenirii”. Contemplați, dacă puteți, această imagine a norului, a negurii de păcate ale omenirii, din care se coboară grindină și catastrofe. Și ne spunea să nu mai punem greșeli și păcate, că e destul câte sunt în acest nor. Iar păcatele se știu: avorturi, beții, înjurături, desfrânări, droguri și alte blestemății de pe lumea aceasta. Tot Sfinția Sa spunea așa: „Eu fac muncă de pompier, salvez ce se mai poate salva”.

Plecând de la unele controverse apărute pe internet, am vrea să întrebăm: Este sau nu o legătură între Părintele Arsenie Boca și Părintele Dumitru Stăniloae?

Părintele Stăniloae a scris despre Părintele Arsenie Boca în prefețele la primele patru volume ale Filocaliei foarte frumos, numindu-l „ctitor de frunte al Filocaliei românești”. Părintele Arsenie Boca a adus din Grecia două volume mari, masive, cu textele Filocaliei în limba greacă, a stăruit și l-a convins pe Părintele Stăniloae să le traducă și să grăbească traducerea. Parcă simțea Părintele regimul care urma să se instaureze. Părintele Stăniloae traducea

din limba greacă în română și Părintele Arsenie scria de mână. La Mănăstirea Sâmbăta, în biblioteca de la etaj, sunt câteva casete cu câteva mii de pagini scrise de mâna Părintelui Arsenie Boca, după dictarea și traducerea Părintelui Stăniloae. Despre Părintele Stăniloae, Părintele Arsenie Boca spunea așa: „Prin teologia ascetică și mistică a Părintelui Stăniloae, noi, românii, am dat tot ce am avut mai bun”.

A fost Părintele Arsenie Boca legionar?

Părintele a fost contemporan cu legionarii, dar nu a fost legionar și nici filolegionar. La Sâmbăta le spunea tinerilor legionari: „Nu puteți purta pistolul într-o mână și crucea în alta”. O parte din legionarii și partizanii din munți sunt eroi ai neamului... Există însă în Ortodoxie o graniță foarte subțire între erou și sfânt... Într-o discuție pe care am avut-o cu Părintele atunci când am avut un drum mai lung de făcut împreună, cu mașina, a venit vorba de Horia, Cloșca și Crișan. Părintele a spus simplu: „Sunt eroi ai neamului”. Atât a spus! Cine poate să înțeleagă acest cuvânt, să-l înțeleagă...

Doream să întrebăm, Prea Sfințite Părinte, cum trebuie să reacționăm față de multitudinea de mărturii apărute acum despre Părintele Arsenie Boca?

Eu vreau să precizez că nu consider că știu sau că monopolizez tot ce se cunoaște despre Părintele Arsenie Boca. Eu l-am cunoscut într-un fragment de timp, ultimii zece ani ai Sfinției Sale, am avut fericirea

să fiu preot la Prislop, iar prin 1986, Părintele venea la Prislop câte două săptămâni, discret. Securitatea din Sinaia știa când pleacă din Sinaia și Securitatea din Hăteș (Deva) știa când sosește la Prislop.

Părintele mi-a zis un cuvânt care pe mine m-a ajutat foarte mult: „Dacă tu nu veneai preot aici, eu pe aici nu mai aveam ce căuta!”. Mai înainte de a muri, cu puțin timp, Părintele Arsenie i-a spus Maicii Zamfira ca la înmormântare să vorbească Părintele Savian Bunescu și eu. Atunci, la înmormântare, am spus că de la Sfântul Apostol Andrei, cel întâi chemat să vestească Evanghelia lui Hristos pe pământ românesc, nu cred că a mai fost la noi o personalitate de talia Părintelui Arsenie Boca. Acest cuvânt și această idee le mențin ca episcop, până la moarte.

Este greșit să spunem că Părintele Arsenie Boca este un sfânt grabnic ajutător în probleme de familie?

Nu este greșit, este corect! Eu cred că este grabnic ajutător în probleme de familie și în toate problemele omului. Vă îndemn să vă rugați, să spuneți așa: „Sfinte, Preacuvioase Părinte Arsenie, roagă-te lui Dumnezeu pentru mine, păcătosul (păcătoasa)”, în problema pe care o ai.

Ce să facem noi, românii, ca să avem un trai mai bun?

Să ne rugăm! Să ne rugăm și pentru conducătorii țării...Credeți în Dumnezeu, rugați-vă lui Dumnezeu, citiți Cuvântul lui Dumnezeu, frecvențați casa lui Dumnezeu, care este Biserica.

Să aveți duhovnic și să vă feriți de păcat și de vicii cum ar fi alcoolul sau tutunul! Trăiți cu toții cât mai creștinește!

Ce cuvinte ale Părintelui Arsenie Boca ar trebui să mai reținem?

„Dumnezeu locuiește într-un suflet senin”, spunea Părintele Arsenie Boca. Să rețineți că orice creștin autentic supără sau deranjează pe necreștini sau pe cei mai puțin creștini. Sunt probleme și în casă, și în familie, și la serviciu. Măcar să reținem acest cuvânt: „Omul își are rădăcinile în adâncul cerului”.

P.S. Daniil Stoenescu, Hățăgel, 14 iulie 2012

Părintele Pantelimon și obștea Mănăstirii de la Sâmbăta de Sus, în 1953

Părintele Pantelimon, fost ucenic al Părintelui Arsenie Boca și fost preot duhovnic la Mănăstirea Ghighiu (Prahova) duce acum², la căsuța sa din incinta Mănăstirii Turnu (Prahova), o viață care amintește de Părinții Patericului. La vârsta de 87 de ani, cu fața luminoasă, cu barba albă îngrijită, slab și cu un chip serafic, înarmat întotdeauna cu un zâmbet binevoitor, mai mereu cu epitrahilul de gât, dar și cu mâinile bătătorite de atâta muncă la stupi, Părintele Pantelimon arată exact cum ar trebui să arate un om care a căpătat învățături și putere de a sluji Bisericii și neamului de la Părintele Arsenie Boca. Părintele Pantelimon este o cronică vie, una

care mărturisește despre credința care poate să mute munții din loc, la propriu. Cuviosul Părinte a suferit ani grei de închisoare, bătaii și umilințe, doar pentru faptul că nu a vrut să se lepede de haina monahală în anul 1959, după ce conducerea de atunci a țării a impus monahilor să părăsească mănăstirile, în urma nefericitului Decret 410.

Umlințele, încercările de tot felul, anii grei de închisoare, semiexilul în care trăiește actualmente nu i-au alterat în niciun fel Părintelui Pantelimon credința. E ceva ce te fascinează la Părintele, e ceva ce nu poți explica în cuvinte. Când intri în chilia sa, simți că nu vrei să mai ieși vreodată. La întâlnirea cu Părintele simți prezența lui Dumnezeu, plutirea Duhului Sfânt și chiar prezența Părintelui Arsenie Boca, care privește din pozele de lângă icoane, cu focul său duhovnicesc din ochi, spre toți cei care vin cu diverse probleme la Părintele.

Povestirile Părintelui Pantelimon sunt aur curat, ieșit din topitoare. Nu este vreme, poate ar trebui ani de convorbiri, pentru a ieși la iveală multe lucruri de folos credincioșilor din România și nu numai³. Cel mai important lucru este că ceea ce spune Părintele Pantelimon - care la vârsta sa are o luciditate de invidiat - este adevăr incontestabil, este adevăr mântuitor. În chilia sa, când deschide gura, nu vorbește niciodată despre sine, deși i s-a cerut în repetate rânduri lucrul acesta. El îl laudă pe Dumnezeu; din două în două vorbe amintește de Mântuitorul și de viața Sa pilduitoare și evocă cu emoție, dar și cu vorbe cântărite îndelung, pe Părintele său drag, pe Părintele Arsenie Boca.

Din modestie, Părintele Pantelimon nu evocă

anii de la Sâmbăta de Sus, când, mai întâi ca frate, apoi ca monah, a pus cărămizi multe la „Lucrarea de la Sâmbăta”, pe care a elogiato-o cel mai mare teolog al secolului al XX-lea, Părintele Dumitru Stăniloae⁴. Părintele Pantelimon a slujit acestei cauze dumnezeiești, acestei lucrări binecuvântate și alături de Părintele Arsenie Boca, înainte de a fi mutat la Prislop, dar mai ales la începutul anilor '50, când de fapt a primit și tunderea în monahism, odată cu Părintele Teofil Pârâianu, în data de 15 august 1953.

După mai multe insistențe, am aflat că Părintele Pantelimon, alături de alți truditori, a săpat patru metri în vadul unei ape, pentru a aduce curent electric în mănăstire. Personal a luat legătura cu niște ingineri, a montat un dinam și a făcut trecerea de la lămpile cu gaz care erau folosite atunci când a venit în mănăstire, la iluminatul electric. Cercetând istoricul Mănăstirii Brâncoveanu, de la Sâmbăta de Sus, cu scopul de a da consistență acestei cărți, am descoperit cu multă bucurie că truda Părintelui Pantelimon a fost consemnată de o personalitate a vremii, un apropiat al Mitropolitului Nicolae Bălan. Acesta face o descriere cu valoare de document a mănăstirii, așa cum arăta ea la începutul anilor '50, dar și o scurtă descriere a celor pe care i-a întâlnit aici.

Din acest istoric: „Pentru a reda cât mai fidel atmosfera epocii, reproducem aici scrisoarea unei personalități care a vizitat mănăstirea în calitate de pelerin, scrisoare pe care am descoperit-o în arhiva personală a Mitropolitului Nicolae Bălan din Sibiu: Sâmbăta de Sus 1953.VIII.27

Astăzi, miercuri 26.VIII, am ajuns la Mănăstirea Sâmbăta de Sus. De la Sibiu am călătorit în tovărășia I.P.S.

Mitropolit, într-un Packard elegant, care ne-a adus într-o oră și jumătate. Pe drum, am discutat lucruri interesante. I.P. S.S. e un povestitor minunat; are și ce să povestească. Viața sa s-a împletit cu cei 30 de ani de viață politică a Țării și a Bisericii, a fost colaborator loial al lui Ionel Brătianu și prieten apropiat al lui Al. Constantinescu. Lângă dânsul, timpul s-a scurs pe nesimțite. Ajuns în vatra Mănăstirii, ochiul nu știe unde să se oprească; e atât de măreț, de grandios tabloul ce se deschide ochilor. Dacă n-aș avea atâtea de făcut acasă, nu m-aș mai clinti de aici, luni și ani. La intrare, întâlnești o pădure tânără de brad și fag, și în mijlocul ei, o Bisericuță mică, ca o bijuterie bizantină, împodobită cu decorațiuni ce amintesc de ctitoriile domnești din veacul XVII-lea și cu o clopotniță sprijinită pe ziduri frumos încheiate.

E Mănăstirea - vechea ctitorie a lui Brâncoveanu . Când se termină pădurea, se deschide o grădină de pomi fructiferi, cu alei bine trasate, înzestrate cu bănci artistic făcute. Un pârâiaș zgomotos face hotarul ei cu curtea. Aici, într-o parte, se ridică o clădire prevăzută cu cerdacuri unde e locuința I.P.S.S. și gospodăria sa personală. Aici se pregătește și hrana pentru cei 20 de călugări ce servesc Mănăstirea. În cealaltă parte, e o altă clădire, mult mai mare, unde e locuința personalului monahal. Ca nicăieri însă, acest personal e format din oameni luminați, care au învățat seminarul și Teologia și care sunt selecționați de I.P.S. În partea din fund a curții, ochiul se pierde în contemplarea munților, care aruncă în cascadă un părâu cu ape limpezi, care alimentează două lacuri mari, care ispitesc pe vizitatori și-i îmbie să facă baie, în zilele călduroase. Aici se adună vizitatori care, fugind de zgomotul orașului, caută liniște și odihnă și o găsesc din plin. M-am așezat pe o bancă făcută din pietre mari și așezate cu măiestrie.

Am savurat un amurg de seară, briza liniștitoare, ce coborî pe valea apei ce vine de la poalele Negoilului. Aici sufletul se pierde în meditații, care te apropie tot mai mult de Dumnezeu, căci sunt atâtea argumente ce vorbesc sufletului despre măreția naturii și care nu-și găsesc explicarea decât în înțelepciunea și bunătatea Lui. Numai El a putut inspira pe Brâncoveanu să-și așeze aici un cuib de odihnă și tot numai El a îndrumat pe I.P.S.S. Nicolae să dea viață unui trecut atât de îndepărtat și să creeze la poalele munților o viață atât de frumoasă. Camera în care am fost așezat e mobilată cu gust și are tot ce e necesar pentru cel ce vrea să citească și să scrie.

Nu lipsește nici o bibliotecă bogată, cu tot felul de cărți interesante. Aici am găsit, la fratele Serafim, licențiat în teologie, „Die Beziehungen der Fruhchristlicher”, tipărită la München. Obosit, am dormit ca un copil, după ce mi s-a servit o masă regală, cu păstrăvi, cu vin, bere și cafea. Mi-au defilat și în vis toate frumusețile ce mi-au desfătat privirea și nu voi uita niciodată impresiile puternice ce s-au întipărit așa de adânc în suflet. Joi m-am sculat târziu. (...) Am început să cercetez cu amănunțime apoi, Biserica, curtea, grădina, gospodăria, viața călugărilor... și la urmă mi-am dat seama că pe tot întinsul Țării nu se găsește o instituție monahală, unde să fie atâta ordine și înțelegere. Aici, serviciul bisericesc e limitat la două ore dimineața; între 6-8 și seara între 6-8. Noaptea e lăsată ca toată lumea să se culce. Restul timpului e consacrat unei munci organizate până în cele mai mici detalii. Aici, se îmbină perfect maxima: „ora et labora” - roagă-te și muncește. Datorită acestei concepții, ordinea și frumusețea răsar în fiecare colț: aici găsești grădini de pomi selecționați, grădini de flori, alee, stupi de albine în căsuțe lucrate cu gust și artă, bănci clădite din lemn și din piatră, așezate cu măiestrie; canaluri de apă, ce curg pe

un pat pietruit și cu cascade studiate; șiruri nesfârșite de stânjinei, ce străjuiesc malurile apei. Acestea toate își găsesc completare într-o instalație proprie de lumină electrică, construită de călugări și alimentată de apă, unde fratele Pantelimon⁵ lucrează cu schimbul și dă lumină la toate camerele, la toate aleile Bisericii și curții ei. E o minune a ordinei! Dacă numai atât ar face un om în viața lui, ar fi destul ca să fie vrednic de recunoștința Țării și a Bisericii”⁶.

Noi marturii ale Părintelui Pantelimon despre Părintele Arsenie Boca⁷

De ce credeți că în ultima vreme au apărut o sumedenie de mărturii despre Părintele Arsenie Boca, dar au apărut și ceva controverse legate de Sfinția Sa?

Tot ce se spune despre Părintele Arsenie Boca trebuie să fie nici un cuvânt mai mult decât Evanghelia. Asta nu înțelege lumea! Că Părintele a vrut să lucreze numai după Evanghelie, recapitulând în cei aproape 80 de ani cât a trăit, lucrarea și viața Mântuitorului, dar nu prin cuvinte, ci prin fapte. Părintele voia să pregătească tot neamul românesc pentru mântuire, pentru A Doua Venire, dar nu numai neamul românesc. Părintele Arsenie este un Părinte al tuturor oamenilor. El nu făcea lucrare și chemare la mântuire pentru un om, el lucra pentru toți, pentru lumea întreagă. Dovadă că mulți creștini din America își doresc și caută cărți cu Părintele Arsenie. Părintele a fost precum Ioan Evanghelistul, uitați-vă ce scrie acolo la Evanghelie și veți înțelege. Cât privește controversele, ele au fost dintru început. Părintele ne spunea un cuvânt, când eram la Sâmbăta

și apoi mă puneă să merg printre ei, să văd ce spun aceia. Și de la biserică până la poartă, schimbau cuvântul, răstălmăceau. Pentru o părere greșită, nu se schimbă sfințenia Părintelui.

În mai multe rânduri ați afirmat că Părintele puneă mai presus familia. La ce vrea să se refere această afirmație?

Luăm exemplul Mântuitorului, căci El mai întâi în familie Și-a arătat dragostea și puterea. La nunta din Cana, pentru prima oară, Mântuitorul Și-a arătat puterea. Era în familie și de aici I s-a dus vestea, de aici a plecat. Familia este totul, este capul țării. Tot din familie a plecat și Părintele Arsenie. Acum, de exemplu, sunt tot felul de discuții, cine conduce familia, bărbatul sau femeia? Părintele i-ar fi trimis pe toți să citească la *Facere*, cum a așezat Dumnezeu familia în Rai. Părintele nu dădea răspunsuri de la el, ci numai după Scriptură. Să studiem un pic și să citim că Dumnezeu a făcut o rânduială încă de când omul era în Rai. După cădere și după ce popoarele s-au făcut neascultătoare, Dumnezeu a trimis câte un om ales. Ioan Botezătorul a fost Înaintemergătorul. Așa a fost pentru noi Părintele Arsenie. El a venit să facă pe cei din familie să asculte de Dumnezeu, dacă de alții din vechime nu au ascultat. Dumnezeu s-a arătat românilor, cu Vladimireștiul, cu Petrache Lupu⁸. Dar trebuie să înțelegem că Părintele Arsenie Boca a fost pus cu o altă putere. El a fost trimis să ridice omul și familia. Mai marii din România, conducătorii nu sunt capabili să înțeleagă o așa mare taină. Cum nu înțelegeau nici cei care au fost contemporani cu

Mântuitorul. Părintele a răbdat batjocurile, arestările, exilul; s-a comportat întotdeauna ca un român adevărat și mai ales ca un creștin adevărat.

De ce credeți că a fost nevoie ca Dumnezeu să ne trimită un om cu o așa mare putere profetică, cu un așa cuvânt de foc?

Părintele, după cum spuneam, a fost trimis pentru toată lumea, dar și pentru noi, românii. Părintele Arsenie a fost pregătit încă din pântecul mamei sale pentru a face o misiune dumnezeiască. Dumnezeu știa că după războaiele mondiale, lumea o să cadă într-o perioadă grea, de necredință. Aveam nevoie de Părintele Arsenie, căci altfel țara ar fi fost a lui antihrist. Dacă vreți să aflați ce s-a întâmplat exact, mai ales după 1948, când a venit în România plaga comunismului, citiți *Psalmul 48*. Acolo scrie: „alăturatu-s-a dobitoacelor celor fără de minte și s-a asemănat lor”, scopul celor care au condus fiind să se îmbogățească. Vedeți și dacă puteți să înțelegeți legătura dintre *Psalmul 48* și anul 1948!... Psalmul arată ce s-a întâmplat la noi după acest an, că oamenii s-au lepădat unul de altul, s-au pârât ca să se îmbogățească, oamenii s-au omorât... E adevărat, Părintele a fost trimis să aibă grijă de români, dar trebuie să reținem că, plecând de la noi, el are grijă de Europa și de toată lumea, nu numai de un suflet – două. Altfel nu ar fi spus când știa că trebuie să plece la Domnul: „De acolo de unde mă duc, am să vă ajut mai mult”.

Credeți că e bine că au apărut atâtea cărți și că lumea vrea să afle cât mai multe despre Părintele?

În ordinea firii, trebuie ca omul să fie declarat întâi sfânt și apoi să se scrie și să se publice toate. Uite, de exemplu, când l-au canonizat pe Sfântul Ioan Iacob Hozevitul⁹, atunci au apărut multe scrieri cu faptele lui, la noi, în Grecia, Cipru sau în Țara Sfântă. Dacă se publicau toate în timpul vieții s-ar fi trezit lumea, s-ar fi răsculat. Așa și cu Părintele Arsenie Boca, lumea vrea să afle cât mai multe despre Sfinția Sa, dar nu s-au spus și nu s-au scris toate. Mai sunt care vor ieși la iveală...

Mai spuneți-ne ceva în legătură cu Părintele, ceva în legătură cu harul său minunat!

Eu vă spun că sunt multe, multe. Dar vor apărea după ce va fi canonizat. O tânără care se mărturisește la mine a fost însoțită de un tânăr necredincios până la Prislop, că era și el curios ce e pe acolo. Și fata s-a întâlnit cu niște colegi, au cumpărat cărți despre Părintele, le-au împărțit între ei, s-au închinat aceia la mormânt și s-au rugat. Și după asta, i-a spus fata prietenului cu care venise: „Hai să te închini și tu!”. La care tânărul a răspuns nervos că el nu e nebun să se închine la cruci și la morminte. Și au plecat cu mașina. Au mers vreo trei ore și jumătate și cum s-au învârtit, cum au făcut, că tot în curtea mănăstirii au ajuns. Apoi fata, având și ea carnet de șofer, a luat volanul. S-au mai învârtit încă o oră și jumătate și tot în curtea mănăstirii au ajuns. Atunci băiatul acela s-a dat jos din mașină, s-a dus, s-a închinat și după aceea

au mers ca vântul până la București. E întâmplare de anul acesta, m-a sunat fata aproape de miezul nopții, ca să-mi spună ce au pățit.

Nu e nevoie să caut prea mult ca să vă vorbesc de puterea fără de asemănare a Părintelui Arsenie. Să vă mai spun o întâmplare de la Sâmbăta de Sus, cu o femeie, cu o femeie gravidă. Ea a stat la slujbe și voia să vorbească cu Părintele, după ce slujba s-a încheiat. Părintele a văzut-o și a zorit-o: „Marie, pleacă acum că scapi trenul!”. Femeia nu a voit să plece, s-a îndoit, mai să-i răspundă Părintelui că ea are trenuri destule. Părintele i-a mai zis o dată: „Marie, du-te acasă că scapi trenul!”. Și femeia a ascultat și imediat cum a ajuns acasă, a născut.

Mai ales pe internet au apărut recent tot felul de discuții pe tema Părintelui Arsenie. Există foarte mulți care îl iubesc pe Părintele și se exprimă frumos la adresa Sfinției Sale, dar și câțiva care îl denigrează.

Să nu vă îndoiiți că Părintele va fi canonizat. Părintele nu a căutat niciodată mărire și tocmai din asta putem să înțelegem și de ce a fost și este sfânt. El a muncit mult, a muncit cu mâinile. Era simplu să accepte să fie episcop, dar știa că munca cu mâinile aduce mult, este binecuvântată de Dumnezeu. Au fost oameni care s-au legat de Sfinția Sa de la început. Unii, care erau invidioși pe puterea și harul Părintelui, spuneau că acesta hipnotizează oamenii. Aduceți-vă aminte că și Mântuitorul a primit tot felul de acuze false. Răul și-a băgat coada și încă o să-și mai bage. Aud că sunt articole defăimătoare la adresa Părintelui, nu ne vom mira dacă or să apară și cărți împotriva sa.

Oricâte s-ar spune despre Părintele, oricâte s-ar răstălmăci, noi trebuie să rămânem cu asta: Nimeni nu a fost ca Sfinția Sa. Părintele a făcut toate după pilda vieții Mântuitorului. Nimeni nu putea să te cunoască așa cum te cunoștea el. De te apropiai de Părintele, în tine se încălzea ceva. Și acum trimit fiii mei duhovnicești la mormântul Părintelui, la Prislop și îi întreb: „Ce simțiți voi acolo?”. La care ei răspund: „Simt că nu mai sunt pe pământ!”. Pe cel care se întâlnea cu Părintele îl păștea o bucurie, care simțeați că te poate însoți toată viața.

Sunt mărturii cu sutele, că Părintele avea un cuvânt ca de foc!

Nu vorbea Părintele multe, dar vorbea cu înțelese. Când vorbea mai multe, când predica la Sâmbăta, nu înțelegea toată lumea. Dar se vede acum, după mai bine de șaizeci de ani și poate fi verificat în scrierile sale, cum a intrat cu învățăturile sale în familie, în medicină, în monahism și în Biserica noastră. Toate au decurs așa cum le-a spus Părintele. N-am întâlnit pe nimeni să cunoască atât de bine și Vechiul Testament și Noul Testament, dar și scrierile Sfinților Părinți. L-a întrebat cineva pe Părintele odată, de ce pictează chipurile sfinților diferit, că nu ar fi cumva canonic. Iar Părintele a răspuns că i-a pictat: „Așa cum i-am văzut acolo unde sunt”.

Ce sfat v-a dat Părintele Arsenie când ați fost scos din mănăstire cu forța, odată cu nedreptul Decret din 1959?

Eu nu am vrut să mă lepăd de haina monahală, orice ar fi. Dar s-a văzut și aici puterea și harul

Părintelui. El ne-a sfătuit pe cei care mai doream călugăria așa: „Mă, ce ne cere? Ne cere să renunțăm la haină”. Chiar atunci trebuia să ne judece și Părintele știa ce urma să se întâmple, astfel că ne spunea, grăind numai după Scriptură: „Nu vă duceți cu ei la judecată, că urmează închisoare și torturi grele, voi nu puteți să duceți lupta din închisoare. Ia gândiți-vă voi! Mântuitorul ce a făcut? El și-a dat și haina! Dați-le haina și mergeți înainte!”.

De ce credeți că ne vine așa greu să înțelegem puterea și harul Părintelui?

Pentru că putere așa, de la Dumnezeu, ca a Părintelui, nu s-a mai văzut. Era un om la Sâmbăta care tot tăia lemne din pădure și nu prea se punea cineva cu el, că era handicapat mintal. Și a venit omul ăsta să taie lemne din pădurea de la Sâmbăta, care era a mănăstirii. Și ne-a trimis Părintele, zicând: „Duceți-vă și spuneți-i să nu strice pădurea!”. Noi ne-am dus - că ascultam de Părintele - și i-am spus aceluia să nu taie lemne. Și s-a luat după noi cu toporul, iar noi am luat-o la fugă. Părintele, dacă a văzut că noi nu răzbim, s-a dus la omul ăsta direct și cu mâna goală. Doar s-a uitat la el și i-a spus să plece, la care acela n-a putut să zică decât: „Lasă-mă Părinte, lasă-mă!”.

Se cunoaște faptul că Părintele, doar privind la o femeie, știa dacă aceasta a făcut avort sau nu. De ce credeți că Părintele a fost un așa mare luptător împotriva avorturilor?

Păi, avortul e cel mai mare păcat, e pruncucidere. Părintele știa că vor veni ani grei peste români, din

cauza avorturilor. Nicio țară nu are atâtea avorturi. El a încercat să preîntâmpine necazul și greutățile. Sufletele copiilor avortați tipă într-una la Dumnezeu după dreptate. Și ce citiți dumneavoastră la Apocalipsă, să știți că se va întâmpla. Or să vină pedepse mari, de vor răcni oamenii.

Este o vină în cei care îl numesc pe Părintele Arsenie „Sfântul Ardealului”. Nu este Părintele un sfânt al tuturor românilor?

Nu trebuie neapărat să găsim aici o vină în cei ce îl numesc așa. Părintele de acolo a plecat și Ardealul se mândrește că are așa un om de seamă, un sfânt. Este adevărat că Părintele este un sfânt al tuturor, dar nu e o greșală să-l numim Sfântul Ardealului. Mântuitorul, de pildă, a plecat din Nazaret. Poate cineva să zică că e greșită expresia „Iisus Nazarineanul”?

Ce spunea Părintele când la el venea o femeie credincioasă, care era căsătorită cu un bărbat necredincios?

Părintele întotdeauna când mustra, o făcea cu blândețe, spre îndreptarea omului. Și pentru necredința soțului găsea o vină și la soție. Părintele le spunea acelor: „Mă, dacă mă întrebai mai întâi, știam ce să-ți spun!”. Așa și cu oamenii bolnavi, toți îl căutau după ce căpătau boala, nu înainte, că ar fi știut Părintele ce să le spună, să preîntâmpine...

Cum îi ajuta Părintele pe cei care trăiau în lipsuri, în sărăcie?

Părintele era darnic, îi ajuta întotdeauna pe săraci. Mai mult de asta, le spunea ce rugăciuni să facă și se trezeau aceia cu un ajutor neașteptat. Pe de altă parte, Părintele le spunea și de ce au aceste necazuri. Le zicea: „Lipsurile sunt păcatele voastre. Uite ai făcut așa și așa...” . Și omul se lămurea pe dată ce se întâmplă cu el. Pe cei care plângeau și se văitau pentru aceste lipsuri, Părintele îi îndemna să nu mai plângă, le spunea că nu vor găsi spor în nimic din ce fac, de ce plâng de aceea vor da înapoi. La Părintele a venit odată un om care a rămas fără cai și căruță. Părintele i-a spus și cine este hoțul, și în ce sat să se ducă, și la ce oră, pentru a-și recupera căruța și caii.

Este Părintele Arsenie Boca o taină nedescifrată a Ortodoxiei românești, așa cum îl numește Preotul Lucian Petcu, paroh la Biserica Drăgănescu?

Putem spune că este o taină nedescifrată, fiindcă prin Părintele Arsenie a lucrat și a vorbit Dumnezeu cu noi. De aici vine toată greutatea în a înțelege cine a fost și este Părintele Arsenie și ce a făcut și face pentru noi.

În calitate de ucenic al Părintelui, ce învățătură ați păstrat așa ca sfânt odor?

Părintele ne învăța să fim corecți. Și să ne respectăm cuvântul. Ce este da, să fie da. Ne învăța că dacă nu scoatem un cuvânt din suflet, el nu poate intra în inima nimănui. Părintele avea o putere că dacă numai se uita la tine, te pătrundea și pe tine

această putere. O astfel de putere nu poți să o explici. Nu pot vorbi de o anumită învățătură pe care o păstrez, fiindcă de la Părintele am învățat multe, dar pot vorbi de pacea care intra în mine, ori de câte ori vorbeam cu Sfinția Sa. Era o pace care mă ridica de pe pământ. Și să știți că sunt încă multe lucruri care nu se știu despre Părintele, aș vrea să vă mai spun, ca să le punem într-o carte. Sunt lucruri despre care nimeni nu știe. Și toate acestea neștiute țin de lucrarea pe care a făcut-o Părintele Arsenie după Evanghelie, după viața Mântuitorului Iisus Hristos.

II. PĂRINTELE DUMITRU STĂNILOAE ȘI PĂRINTELE ARSENIE BOCA

Relația duhovnicească dintre Părintele Dumitru Stăniloae și Părintele Arsenie Boca¹⁰

*„Părintele Arsenie Boca e un fenomen unic în istoria
monahismului românesc” – Pr. Dumitru Stăniloae
(1903-1993)¹¹.*

Împreună truditori în redactarea și traducerea Filocaliei

Relația dintre Părintele Stăniloae și Părintele Arsenie Boca implică o delicată abordare. În decursul primei sale studenții (1929-1933), tânărul Zian Boca îl va fi cunoscut bine pe Dumitru Stăniloae, pe atunci „profesor suplinitor la catedra de istorie [bisericească] a Institutului Teologic din Sibiu”¹². După absolvirea Academiei de Arte Frumoase din București (1938)¹³, Zian Boca întreprinde unicul său pelerinaj la Athos (martie-mai 1939). De acolo se va întoarce cu un „caiet de texte ascetico-mistice”¹⁴, pe care Stăniloae îl va folosi la redactarea primei traduceri din Filocalie¹⁵. Acest lucru e recunoscut în prefața volumului din 1947: „... la unele scrieri am folosit și copii de pe manuscrise românești mai vechi de la Athos, aduse de P.C. Sa [Serafim Popescu] și de Părintele Arsenie”¹⁶.

Aportul Părintelui Arsenie la realizarea Filocaliei nu se oprește aici. Prefața ediției din 1947 menționează: „Un cald cuvânt de mulțumire trebuie să aduc P.C. Părinte Ieromonach Arsenie, de la Mănăstirea Brâncoveanu, *bunul meu student de odinioară, care mi-a rămas mereu aproape*. P.C. Sa a

binevoit să scrie după dictatul meu, cea mai mare parte din traducere, la prima ei redactare. În afară de aceasta, prin prezența aproape neconținută și prin stăruința ce-a pus-o pe lângă mine de-a face această traducere, mi-a alimentat curajul în mod considerabil ca să pot duce la capăt o muncă atât de ostenitoare, pe care altfel nu cred că ași fi săvârșit-o. Iar după ce din prima ediție a vândut 800 exemplare, prin abonamentele făcute pentru a doua, mi-a dat imboldul hotărâtor să o tipăresc din nou. Tot P.C. Sa a executat și coperta¹⁷. În prefața volumului II, traducătorul e și mai generos: „Ajutorul hotărâtor la tipărirea acestui volum l-a dat însă iarăși *bunul meu fost student, Ieromonahul Arsenie* de la mănăstirea Brâncoveanu. Datorită abonamentelor masive ce le-a procurat P.C. Sa, am putut face față unor greutateți ce se ridicau ca munții în calea tipăririi acestui volum. P.C. Sa poate fi numit pe drept cuvânt *ctitor de frunte al Filocaliei românești*. După imboldul ce mi l-a dat neconținut la traducerea acestei opere, acum susține cu putere neslăbită lucrarea de tipărire. Dacă Dumnezeu va ajuta să apară întreaga operă în românește, acest act va rămâne legat într-o mare măsură de numele P.C. Sale și de mișcarea religioasă pe care a trezit-o în jurul mănăstirii de la Sâmbăta de Sus, pe cele mai autentice baze ale tradiției ortodoxe și cu mijloacele cele mai curate duhovnicești, ale învățaturii stăruitoare și ale dragostei de suflete¹⁸. În prefața volumului următor (III), aprecierile sunt succinte, dar la fel de elogioase: „Preacuviosul Părinte Ieromonah Arsenie a reînviat cu viața și cu propovăduirea duhul Filocaliei în viața religioasă a poporului nostru¹⁹. Sau: „Preacuviosul Părinte

Arsenie Boca împreună cu mișcarea religioasă din jurul Mănăstirii Brâncoveanu *sunt ctitorii Filocaliei românești*”²⁰. În sfârșit, prefața volumului IV, afirmă că „P.C. Păr. Ieromonach Arsenie ... a continuat să dea același sprijin hotărâtor [la tipărirea Filocaliei] prin abonamentele făcute”²¹.

După evenimentele din 1989, Părintele Stăniloae și-a dat acordul pentru retipărirea volumelor I-IV din Filocalie, în acest scop întocmind o nouă prefață²². În mod surprinzător, nicio mențiune la contribuția – atât de apreciată altădată – a Părintelui Arsenie, nu apare în text. Ne-am putea întreba: Care sunt rațiunile acestei omisiuni? Cu noblețea și discreția ce-l caracterizau, Părintele Stăniloae nu s-a grăbit să clarifice chestiunea: „Nu vă mai pot spune nimic despre el”, declara, într-un remarcabil interviu luat de Crina și Florian Palas, în luna aprilie a anului 1993²³. Cu câteva fraze înainte, asociase personalitatea Părintelui Arsenie cu cea a lui Zelea Codreanu: „Arsenie Boca mi-a fost foarte apropiat ca student la Sibiu. Venea la mine și stătea luni de zile uneori. (...) Era o taină în el, era un om care spunea cu hotărâre, nu spunea cu ezitări, cum spun alți oameni și cum și eu îmi dau seama că nu pot defini lucrurile. Dar nu știu de ce n-a mai venit la mine”²⁴.

Părintele Arsenie Boca în amintirile Lidiei Stăniloae

Și totuși! Răsfoind amintirile Lidiei Ionescu Stăniloae (prima ediție: Humanitas, 2000)²⁵, ne putem face o idee despre „răceala” survenită între profesor

și fostul său student. Considerațiile fiicei marelui teolog trebuie însă „filtrate” de subiectivismul inherent oricărei evocări și confruntate – când șansa ne-o permite – cu alte referințe documentare. Lidia Stăniloae ne-a lăsat, indiscutabil, cea mai emoționantă mărturie despre omul Dumitru Stăniloae. Amintirile te cuceresc prin naturalețe și prin acel parfum al unei lumi dispărute parcă pentru totdeauna sub „teroarea istoriei”. Din păcate, nu lipsesc inexactitățile și unele afirmații discutabile, lucru observat de către comentatori²⁶. Despre biografia Părintelui Arsenie, autoarea afirmă, de pildă, că „[Zian Boca] fusese student la pictură la București, vreme de un an. Apoi s-a hotărât pentru teologie”²⁷. Ori, din documente reiese că Părintele studiasă întâi teologia la Sibiu (1929-1933), pentru ca apoi să frecventeze timp de cinci ani (!) cursurile Academiei de Arte Frumoase din București, pe care o va absolvi (cu brio) în 1938²⁸...

Există în lucrarea Lidiei Stăniloae o insinuire la adresa Părintelui Arsenie Boca, una care se leagă de „slava deșartă”. Astfel, în formularea autoarei, Părintele Arsenie ar fi căzut pradă unor „atitudini extravagante, cătuși de puțin în spiritul dreptei credințe”²⁹, care l-au condus la „spectaculozități ieftine și exaltări discutabile”³⁰. Legăturile cu Stăniloae au încetat (potrivit Lidiei Stăniloae) ca urmare a deciziei Părintelui Arsenie de a transforma Mănăstirea Prislop într-o mănăstire de maici³¹ (Se pare că Pr. Stăniloae considera mai oportună o obște de călugări). De atunci, afirmă autoarea, „Părintele Arsenie n-a mai revenit niciodată la noi”³². Fără a minimaliza gravitatea acestei neînțelegeri, ni se pare

(totuși) greu de crezut că ea ar fi putut submina o prietenie atât de frumoasă. Din nefericire, în lipsa unei mărturii concludente, taina acestei „rupturi” va rămâne pentru totdeauna nedelegată...

Lidia Stăniloae: „Vreau să accentuez încă o dată, cu toată răspunderea, ca una care am fost de față la aceste împrejurări, că tata a ținut mult la Părintele Arsenie, atâta vreme cât acesta s-a menținut în limitele îndatoririlor de mai sus [«de viață aspră, ascetică, riguroasă» – L.S.], încadrându-se strict în concepțiile și prescripțiile Sfinților Părinți și ale tradiției monahale. Și a așteptat de la el realizarea unei înnoiri, a unei înviorări a religiozității populare, în acest cadru bine conturat. Dar, de la un anumit moment, când Părintele Arsenie a adoptat alt mod de a vedea lucrurile, relațiile dintre ei s-au răcit, tata nu i-a mai aprobat felul de viață, iar Părintele Arsenie n-a vrut să accepte critica și observațiile tatei. Și sentimentele lui Stăniloae în urma acestei îndepărtări se pot descrie printr-un singur cuvânt: dezamăgire profundă”³³. Din acest pasaj nu rezultă care a fost motivul real al divergenței dintre cei doi. Acel „alt mod de a vedea lucrurile” e puțin probabil legat de transformarea Prislopului într-o mănăstire de maici, lucru care, în concepția lui Stăniloae (?), ar fi condus la un stil de viață „contrar prescripțiilor Sfinților Părinți”. Dimpotrivă, după cum reiese din Hotărârea Sinodului Mitropolitan (9 noiembrie 1998) prezidat de ÎPS Nicolae Corneanu, prin care se desființa actul de înlăturare a Părintelui Arsenie de la Mănăstirea Prislop „... viața însăși a mănăstirii [a fost] tributară rânduielilor pe care (...) obștea încropită în 1949 și transformată în mănăstire de maici în luna

aprilie 1950, le-a respectat cu sfințenie. (...) Obștea [Prislopului] nu s-a înstrăinat niciun moment de viața Bisericii Ortodoxe Române”³⁴.

Revenind la insinuarea de slavă deșartă, e un fapt că Părintele Arsenie nu era nici pe departe tânărul neexperimentat pe care ni-l descriu memoriile Lidiei Stăniloae, ci un om al cărui discernământ ajunsese la maturitate. Ne-o dovedesc, printre altele, însemnările Părintelui din acea perioadă: „Ispita sfințeniei e cea mai rafinată capcană a mândriei (...) de aceea sfinții adevărați sunt cei ce nu știu că sunt sfinți, ce țin morțiș că-s păcătoși”³⁵. „O sfințenie conștientă ar putea cădea ca fulgerul în ispita sfințeniei”³⁶. „Mântuirea se lucrează numai pe ruinele egoismului”³⁷. „Mândria singură, chiar sub cea mai subțire formă a sa, cum e părerea de sine, dacă nu e tăiată din rădăcini, e în stare să risipească din suflet toată viața după duh. Nu e mândria urâciunea pustiirii? De aceea când te crezi bun, să știi că ești nebun și să aștepti ocară ca să te curățești”³⁸. Lucru regretabil, scrierile Părintelui i se par autoarei niște „compuneri minore”, care „n-au atras niciodată atenția, nici a specialiștilor, nici a cititorilor de scrieri spirituale”³⁹ (!). (Ca o circumstanță atenuantă, amintim că abia în anii din urmă au ieșit de sub tipar, în condiții grafice de excepție, cele mai reprezentative texte ale Părintelui Arsenie⁴⁰.)

E adevărat că popularitatea de care s-a bucurat Părintele Arsenie la Sâmbăta (și apoi la Prislop) a fost uriașă. Dar trebuie adăugat că Părintele nu a căutat acest lucru, ci „mulțimile îl îmbulzeau, ca să asculte cuvântul lui Dumnezeu” (Luca 5,1): „După câțiva ani

de la călugărirea mea și intrarea mea în preoție, mi s-a întâmplat un lucru pe care nu l-am urmărit: o mare influență în popor, o faimă de predicator și de preot. Datorită cunoștințelor ce le adunasem în vremea studiilor și pe care le aplicam unde se putea face aceasta, poporul sărea marginile aprecierii juste și mă credea excepțional de înzestrat. De nenumărate ori am încercat, și mai încerc, a le mai stinge capriciile unei credințe necontrolate, cea de domeniul fanteziei – că aceasta nu mântuiește – și abia am izbutit să-i scad la o iubire [pe] care mi-o păstrează fără să mă mai întrebe”⁴¹. Într-o pagină autobiografică, Părintele Arsenie își reafirma „hotărârea de a stăvili din pastorația noastră, tot inutilul magic după care umblă poporul”⁴². De altfel, inclusiv Securitatea lua la cunoștință, prin agenți infiltrați, de faptul că „lumea i-a făcut o falsă reclamă, a exagerat anumite lucruri și din această cauză a avut de suferit”⁴³.

Dosarul informativ al Părintelui Arsenie ne permite să completăm acest tablou. Astfel, aflăm că, începând din 1946, Părintele era „cunoscut de domnul ministru Gheorghiu-Dej și [de] Teohari Georgescu (...) care [voiau] să-l promoveze într-un post de episcop”⁴⁴ (Singura explicație pentru „ratarea” acestei oportunități, nu poate fi decât... fuga de slavă deșartă!). Mai mult, conform mărturiei IPS Bartolomeu Anania, după 1948, însuși Patriarhul Justinian plănuia să-l ridice pe Părintele Arsenie la rangul de arhieru: „Știu cu siguranță că Patriarhul se gândea să-l cheme la treapta arhieriei, dar, precum se cunoaște, Arsenie a fost arestat, dus în lagăre de muncă forțată și apoi, practic, obligat să rămână inactiv”⁴⁵. Mai știm, de asemenea, că în acea vreme, Părintele Arsenie se

afla în bune relații cu Petru Groza⁴⁶. Prin urmare, nu i-ar fi fost deloc greu să profite de pe urma acestor „simpatii”! De ce a preferat în locul puterii – arestările, în locul confortului – urmărirea, în locul recunoașterii – marginalizarea, e la îndemâna oricui să răspundă!..

Pentru a încheia acest capitol, menționăm că Lidia Stăniloae avea să recunoască, peste ani, în Părintele Arsenie – cu care se întâlnise întâmplător pe stradă – „o persoană anonimă, un trecător pe străzile Bucureștiului și atât”⁴⁷. Acest anonim *asumat* constituie, în opinia mea, latura cea mai fascinantă a biografiei Părintelui Arsenie Boca. Acceptarea condiției de „marginal”, și încă până la moarte, nu putea veni decât dintr-o deplină conștiință a lepădării de sine: „Trebuie să fim dezbrăcați de orice și numai pe Dumnezeu să-l avem în suflet”⁴⁸. În ce privește atitudinea față de profesorul său de altădată, ni se pare elocventă însemnarea Părintelui de pe spatele unei cărți de vizită, primită cu ani în urmă de la Stăniloae. E vorba despre faimosul paragraf 13,7 din Epistola către Evrei: „Aduceți-vă aminte de mai marii voștri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu; priviți cu luare-aminte cum și-au încheiat viața și le urmați credința”⁴⁹. Este, poate, cel mai inspirat „epilog” la o prietenie care și-a pus amprenta pe destinul a doi oameni excepționali...

Lucrarea de la „Sâmbăta”, evocată de Părintele Dumitru Stăniloae

Misiunea propovăduirii, începută de Părintele Arsenie la Sâmbăta de Sus, în urmă cu mai bine de o

jumătate de veac, continuă să aducă roade, la mormântul de la Mănăstirea Prislop al Sfinției Sale. Pentru a urmări efectele pe termen lung ale acestei propovăduiri, trebuie însă să înțelegem miza ei reală. Nimeni n-a sesizat mai acut (și mai just) acest lucru decât Părintele Stăniloae: „De mult ne simțeam datori să scriem în această foaie despre lucrarea duhovnicească ce se săvârșește zi de zi la Mănăstirea Brâncoveanu, cu largi și adânci efecte în viața poporului nostru. Într-o foaie ca a noastră, nu se dau numai îndemnuri despre ceea ce ar trebui să se facă în scopul întăririi credinței, ci se încrestează faptele care ilustrează modul în care trebuie să se lucreze în zilele noastre și care pot influența astfel asupra altora, preoți și credincioși. (...) Mănăstirea de la Sâmbăta de Sus nu e loc pitoresc de excursii și de distracții înrămate în chenare arhaice, ci mediu de zguduiți sufletești înnoitoare, de întâlniri serioase ale sufletelor cu vocea lui Dumnezeu, care le obligă la o viață scoasă din mocirla inconștienței și plăcerilor ușoare. Pe pajiștile mănăstirii și prin încăperile ei, se află zilnic 200-300 de ființe omenești ingenuncheate pe sub streășinile ei în rugăciune și scrutându-și trecutul de păcate a căror povară nu o mai pot suporta. (...) Cine îi urmărește dimineața, în timpul predicilor Părintelui Arsenie, trecând rând pe rând din starea de încântare pentru frumusețile duhovnicești care le sunt dezvăluite, la hohotele de plâns pentru păcatele lor, nu mai poate fi în mod continuu omul care a fost. (...) În ce constă taina acestor impresionante efecte ale lucrării Părintelui Arsenie și care sunt elementele programului său de lucru? Fără îndoială că mijlocul prin care lucrează Dumnezeu în suflete este cuvântul pe care îl rostim în numele Lui. Dar cuvântul are o eficacitate

deplină numai când are acoperirea aurului care este viața celui ce-l rostește. Atunci e un cuvânt ce se rupe dintr-o ființă care a devenit rug al credinței și mută focul la auzitori. Despre viața Părintelui Arsenie nu e necesar să vorbim, căci asprimea ei e cunoscută și nu vrem să-l supărăm laudându-l. Cuvântul său pornește din neclintirea de stâncă a celui ce nu se târguiește și nu se clatină ca trestia bătută de vânt, ci e întreg așa cum îi este vorba: curat, opus oricărei patimi și oricărui gând de mândrie. *Programul Părintelui Arsenie?* Prin ceea ce a făcut din sine și prin ceea ce propovăduiește, este o vie restaurare a celui mai autentic duh ortodox. La noi credeau mulți că tradiția răsăriteană, cu duhul ei de înfrânare, e prin definiție ceva pasiv, lipsit de forță. Cine vrea să vadă gălgâitul vieții celei mai cuceritoare și forța cea mai copleșitoare, n-are decât să meargă la Sâmbăta de Sus. Predica de la Sâmbăta de Sus are ca obiect principal combaterea păcatului prin trezirea gândului la prezența vie a lui Hristos. De aceea, treapta în care culminează pregătirea pelerinului este mărturisirea. Te minunează acuta sensibilitate față de povara insuportabilă a păcatului ce se trezește în oameni la Sâmbăta. Părintele Arsenie arată cât de mult se poate înflăcăra prin trăire tot tezaurul dogmaticii și al disciplinei răsăritene. Hristos lucrează numai prin Sfintele Taine și în Biserică. Fiecare credincios e obligat să rămână între semenii săi, rugându-se pentru ei, crezând pentru ei, fiind răspunzător pentru ei. Orice individualism sau mândrie dornică de afișaj, de nuanță sectară, este lovit în cap. Smerenia și puritatea vieții sunt condițiile sau mai bine zis condiția neapărată a mântuirii. Ne este imposibil să redăm măcar schematic toate laturile propovăduirii de la Sâmbăta de Sus.

Ținem doar să mai accentuăm importanța națională pe care o are lucrarea de acolo”⁵⁰.

Cuvintele Părintelui Stăniloae, încă atât de vii, ne revelează dimensiunile reale ale propovăduirii creștine a Părintelui Arsenie Boca. Mesajul său către neamul românesc nu poate fi altul. Trezirea conștiințelor spre o viață autentic înduhovnicită – *misiunea dintotdeauna a profetului* – e condiționată de recunoașterea și asumarea acestei moșteniri spirituale copleșitoare. Zecile de mii de pelerini care ajung în fiecare an la Prislop cunosc deja acest lucru. Însă moștenirea Părintelui Arsenie Boca trebuie înțeleasă în contextul unei întregi generații, al cărei simbol-testament e zugrăvit în absida altarului de la Sf. Elefterie. Părintele Justin Pârvu, unul dintre ultimii supraviețuitori ai închisorilor comuniste, ne avertiza trist: „Vai de neamul care nu își cinstește martirii!” Astfel, renașterea noastră ca neam e condiționată de conștientizarea deplină a jertfei „generației răstignite”. Această recunoaștere și această asumare pot și trebuie să înceapă cu Părintele Arsenie Boca.

Alexandru Valentin CRĂCIUN

Considerații pe seama teologiei Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae – Teologul (1903-1993) și a Preacuviosului Părinte Arsenie Boca (1910 – 1989)

Iată că de două milenii încoace, adică de la întemeierea credinței creștine, suntem capabili să ne cinstim și să ne omagiem eroii istoriei sau martirii credinței, precum și personalitățile marcante,

universale și naționale, care au amprentat istoria, veacurile și locurile cu activitatea, cu viața și cu învățăturile ori scrierile lor mult folositoare!... *Anul acesta – 2012, prăznuim împlinirea a 109 ani de la nașterea în viața cea pământească, vremelnică și, mai cu seamă, 19 ani de la nașterea în viața cea veșnică a Împărăției Cerurilor a celui mai mare teolog ortodox al secolului al XX – lea, mare cunoscător și mărturisitor al învățăturii scripturistice, patristice și dogmatice a Ortodoxiei cea mult slăvitoare – Părintele Profesor Dumitru Stăniloae, după ce și-a purtat cu toată demnitatea și încrederea în Dumnezeu crucea vieții și a suferinței, de-a lungul timpului său, pe acest pământ!... De aceea, pentru noi, din anul 1993, această zi a nașterii sale celei veșnice, ne va duce întotdeauna cu gândul, mintea, cugetul și simțirea la „Părintele Dumitru Teologul”, fără a sugera prin aceasta în mod expres o tentativă de canonizare, căci acest lucru se va decide în timp, atunci când se vor înmănunchia toate criteriile doveditoare ale sfințeniei vieții lui. Însă, apelativul de „Teologul” i se potrivește întru totul, deoarece a fost omul care, nu numai că a vorbit despre Dumnezeu, ci mai ales a vorbit cu El. Aceasta înseamnă că a intrat în comuniune cu El, trăind prin El și cu El. Și cum niciun canon nu stipulează cât timp trebuie să treacă pentru a canoniza pe cineva, ajungem la concluzia că trăirea Părintelui cu Domnul Iisus Hristos și în Hristos s-a consumat deja în această istorie.*

Tot anul acesta, se împlinesc 102 ani de la nașterea Preacuviosului mărturisitor Arsenie Boca, una dintre cele mai mari personalități ale Ortodoxiei Românești, apropiat al Părintelui Dumitru Stăniloae, în special în anii când a fost tradusă și tipărită Filocalia la noi; ctitor de mănăstiri,

pictor al dumnezeieștilor cuvinte și un teolog cu un cuvânt dens, mântuitor, ca „de foc”. Deși au trecut 23 de ani de la trecerea sa la Domnul, Preacuviosul mărturisitor Arsenie Boca nu a fost o clipă uitat de credincioșii români și iată că râuri de oameni curg către Prislop, acolo unde Părintele își are mormântul, dorind parcă o întoarcere la matcă, la Izvorul de viață care este Iisus Hristos, o întoarcere de la necredință la Viață.

Părintele Arsenie Boca nu a dezvoltat o pasiune deosebită pentru scrisul în sine, pentru a elabora opere teologice de amploare, Sfinția Sa a dus o viață care să-l ferească de slava deșartă, după deviza *ora et labora*. Astfel că întreaga sa lucrare în Domnul poartă amprenta vieții și personalității sale, care ani lungi s-a legat de cuvintele *smerenie, discreție și semianonimat asumat*. Să mai adăugăm că teologia Părintelui Arsenie Boca este mai puțin cunoscută și din cauza faptului că lucrările sale autentice au fost publicate relativ recent, dar și pentru că există încă o sumedenie de manuscrise încă nepublicate.

Pe principiul *ora et labora*, Părintele se ruga permanent, cu o rugăciune de foc, dar și lucra tot timpul „cu mâinile”, așa cum mărturisește ucenicul său, Pantelimon, ajuns acum la vârsta de 87 de ani. Părintele a zidit, a săpat, a sădit, a pictat, a ridicat lăcașuri bisericești, dar în ceasurile de răgaz nota în caietele sale cuvinte și fraze insuflate de Duhul Sfânt, care alcătuiesc o teologie din care putem înțelege fără doar și poate că Dumnezeu, prin Părintele Arsenie, a voit să ne vorbească nouă, românilor, să ne comunice ceva ce ține de întoarcerea la credință, de întoarcerea la omul esențial.

Teologie cu rădăcini filocalice

Teologia Părintelui Dumitru Stăniloae este o teologie filocalică. Este frumoasă prin însăși natura ei, dar conduce și la o înfrumusețare duhovnicească a celor ce se apleacă să o studieze. Oricine citește o scriere a Părintelui poate să-și dea foarte repede seama că are de-a face cu altceva, cu ceva care nu se mai găsește într-o asemenea consistență și intensitate, la alți teologi. Iar acest ceva este duhul Părinților Filocalici în care Părintele Stăniloae a scris și a trăit.

Și teologia Părintelui Arsenie Boca este una filocalică. În afară de faptul că frumusețea scrisului său provine din frumusețea vieții lui Hristos, Părintele Arsenie Boca are o meticulozitate aparte în a alege – prin insuflare de la Duhul Sfânt – cele mai frumoase și încărcate de duh cuvinte, astfel ca mesajul său filocalic să pătrundă în inimi și să redeștepte conștiințe. Părintele Arsenie Boca a fost și un pictor înzestrat cu un har dumnezeiesc, astfel că tot ce a scris este filocalic; ai impresia parcurgând lucrările sale că acesta pictează cuvinte, nu le scrie. Căpătăm astfel îndrăzneala să-l numim pe Părintele Arsenie Boca - având exemplul viu al picturii excepționale de la Biserica Drăgănescu - „pictor al dumnezeieștilor cuvinte”.

Între misiunea propovăduitoare și harul profetic

Părintele Profesor Dumitru Stăniloae – „cel mai influent teolog al contemporaneității..., venerat de mulți ca un părinte spiritual” – apare și astăzi ca un părinte spiritual ce ne aduce, prin opera sa, la comuniune și, deci, la comunitate. Este o realitate paradoxală să vezi

cum teologii protestanți și romano-catolici împărtășesc aceleași idei cu teologii ortodocși, atunci când este vorba de teologia Părintelui Dumitru Stăniloae. Și apare, în mod inevitabil, următoarea întrebare: Care este cauza acestei apropieri? Cred că este important să găsim răspunsul la această întrebare, deoarece în el se ascunde și misiunea ce ne revine nouă, teologilor de astăzi. Însă acest răspuns nu poate fi dat printr-o prelegere, un studiu sau o carte, ci trebuie urmărit prin întreaga noastră activitate teologică ulterioară. De fapt, ceea ce căutăm noi nu este un simplu răspuns, ci reprezintă esența gândirii Părintelui Stăniloae, care ne adună spre a ne hrăni cu darurile teologiei sale. *Chiar Sfinția Sa spunea, ca un testament lăsat teologilor de azi, că teologia sa își va împlini rostul numai în măsura în care va plămădi și cultiva, în mintea celor care o studiază, puterea iubirii spre dezvoltarea ideilor la care el a ajuns.*

Preacuviosul Părinte Arsenie Boca este unic în istoria Ortodoxiei românești prin aceea că a născut un val uriaș de simpatie și dragoste din partea credincioșilor, cu mult înainte de a fi canonizat, lucru fără precedent (la o așa mare scară). Ținând cont că mii și mii de oameni se fac pelerini spre Prislop an de an, într-o proporție din ce în ce mai mare, nu cred că exagerăm dacă vom afirma că într-un anumit moment, întreaga țară își va îndrepta pașii și atenția spre Părintele Arsenie Boca; vorbim de momentul în care potrivit profeției Sfinției Sale: „Ia Țara foc din Prislop”. Remarcăm că prin harul său profetic, Părintele Arsenie Boca a știut ce vremuri urmează pentru români și pentru lume în general, astfel că în lucrările sale teologice, planul eshatologic este foarte

bine dezvoltat, iar semnele vremurilor de pe urmă sunt distincte. *Cine citește cu atenție scrierile Părintelui poate să deosebească dacă suntem sau nu în veacul cel din urmă.*

O teologie născută din iubire

Observăm că dragostea și iubirea ce au stat la baza studiului Părintelui Dumitru Stăniloae și pe care le-a inserat cu prisosință în creația sa, ne cheamă să le cultivăm în viața noastră și a semenilor noștri, din întreaga lume. Din această perspectivă, putem spune că opera Părintelui Stăniloae este izvorătoare de iubire și comuniune, iar *structura supremei iubiri și comuniuni este Sfânta Treime*. Din iubirea Sfintei Treimi, revărsată peste lume sub forma darurilor creației și din iubirea jertfelnică a Mântuitorului nostru Iisus Hristos, își extrage și își adună Părintele Stăniloae forța scrisului său. El nu face teologie după modelul matematic, în care rezultatul apare în urma unei analize, ci teologia lui are la bază *modelul Agapi*. Părintele Stăniloae nu caută să ajungă prin analiza teologică la descoperirea lui Dumnezeu, ci, *dimpotrivă, el dorește să descrie experiența iubirii și comuniunii cu Dumnezeu, pentru ca și alții să pătrundă pe drumul pe care el se află*. Credem că întreaga sa operă poate fi văzută ca un răspuns dat iubirii lui Dumnezeu. El se străduiește și chiar reușește ca, prin scrisul lui, să ne arate cât de mult ne iubește Dumnezeu și cât de mult trebuie să-l iubim și noi. De aceea, putem spune că teologia Părintelui Stăniloae se adresează nu numai minții, ci și inimii și voinței noastre. Aceasta face să ne dăm seama de ce atunci când citim o pagină din lucrările sale suntem transpuși într-o stare de liniște, meditație și reculegere.

Teologia Părintelui Arsenie Boca este de asemenea una care s-a născut din iubire și revărsă iubire peste credincioși, în șuvoaie mântuitoare. Căpitolele întregi dedicate iubirii din lucrările sale mărturisesc despre iubirea lui Dumnezeu Tatăl Creatorul, *Care a adus totul la viață și a pus în creație sâmbure de iubire mereu roditor*, despre Jertfa plină de iubire a lui Hristos, *Care S-a suit pe Cruce, arătând oamenilor cum trebuie să urcăm la Cer*, despre iubirea de Lege și de cuvântul Evangheliei, *care înseamnă de fapt cunoașterea și adevărul*, despre iubirea de Dumnezeu și de oameni, *care poate străbate veacurile și să-l răpună pe „tatăl răutății” ori de câte ori acesta uneltește ceva*, despre iubirea cu care Dumnezeu ne-a dat poruncile, *ajutându-ne prin minunata sălășluire în oameni să le respectăm*, despre iubirea ca de foc care aprinde lumea, *ca un pârjol care arde puterile răului și strălucește cu lumină dumnezeiască pe smeriții următori ai lui Hristos*, despre iubirea cu Care Dumnezeu ne-a iubit Cel dintâi, *care trebuie să fie și modelul iubirii noastre de Dumnezeu și de oameni*, despre iubirea jertfelnică, *care înseamnă să urmăm exemplul Mântuitorului și ca oameni să ne facem și noi jertfă sfântă înaintea lui Dumnezeu*, despre iubirea noastră plină de credință și nădejde, *care este asemenea unei cărări spre Împărăție*.

Două coordonate: hristocentrism și autenticitate

Mai trebuie reținut faptul că opera Părintelui Stăniloae se remarcă prin *conținutul său autentic*. În acest sens, *teologia sa este una hristologică și hristocentrică*. Ea pleacă de la Iisus Hristos, și prin intermediul lui Iisus Hristos, duce tot la Iisus Hristos - Domnul și Mântuitorul. *De la Hristos Cel mărturisit*

în Sfânta Scriptură, prin Iisus Hristos propovăduit de Sfinții Părinți, Părintele Stăniloae ajunge la Hristos Cel cosmic și euharistic. Domnul Iisus Hristos este și rămâne Același, iar noi suntem împreună cu Sfinții Apostoli, cu martirii, mucenicii și cu Sfinții Părinți, contemporani ai lui Iisus Hristos.

Drept urmare, scrierile Părintelui Dumitru Stăniloae sunt impregnate de prezența Mântuitorului Iisus Hristos. Aici, Domnul Hristos este prezent în măreția slavei Sale, dar și în smerenia Sa slujitoare. Nu este un Hristos conceptualizat, ci Hristos Cel unic și adevărat, Dumnezeu – Om, prin care suntem trecuți de la moarte la viață. De aceea, și din acest punct de vedere, opera Părintelui Stăniloae trebuie considerată un punct de reper. *Ea nu ne lasă să orbecăm în căutarea mântuirii, ci ne reîntoarce la Iisus Hristos – Unicul Răscumpărător și Mântuitor. Înălțarea la Cer, așa cum spune Părintele Dumitru în lucrarea sa „Iisus Hristos sau Restaurarea omului”, nu reprezintă o îndepărtare a lui Hristos de umanitatea istorică. Prin Înălțare Iisus Hristos nu părăsește lumea, ci își transpune umanitatea asumată în planul atotprezenței duhovnicești, pnevmatice, pentru ca toți să ne putem uni cu El.*

Teologia Părintelui Arsenie Boca este scrisă de asemenea într-un registru de o autenticitate incontestabilă. Cunoașterea în profunzime a Sfintei Scripturi și a Scrierilor Sfinților Părinți a contribuit la un demers auctorial, în care Preacuviosul Părinte nu face exces de citate, ci dimpotrivă, vine cu un text ofertant, ușor de citit, dar în același timp extrem de dens și plin de semnificații. La fel cum îl cheamă pe

Hristos în cunoscuta rugăciune alcătuită de Sfinția Sa: „Vino și Te sălășluiește întru noi împreună cu Tatăl și cu Duhul”, la fel – și de aici reiese întregul fundament hristologic al scrierilor sale – el îl cheamă pe Hristos ca martor al cuvintelor pe care ni le-a lăsat moștenire.

Antropologia Părintelui Arsenie Boca de asemenea este una de o autenticitate rară. Preacuviosul Părinte cunoștea foarte bine constituția omului, fiindu-i familiare toate aspectele care țin de trup și suflet, de fiziologie și de spiritualitate. Prin cele scrise, prin testamentul său literar, Părintele arată că poate fi un foarte bun medic de trupuri; principala sa preocupare a fost însă să vindece răni sufletești, astfel că *Ortodoxia a câștigat prin el un medic de suflete neîntrecut*. Învățăturile despre om ale Părintelui reprezintă o antropologie valabilă și în zilele noastre, sunt învățături despre omul vechi și nou, valabile pentru ambii deopotrivă.

Părintele Arsenie Boca a putut întrezări cu duhul ce vremuri vor urma; a cunoscut de altfel schimbarea omului în direcția răcirii credinței și a instalării „urâciunii pustiiri” (Matei 24,15), care provine din pustiirea firii omenești. Preacuviosul nu critică oamenii pentru păcatele lor, doar încearcă să-i trezească, amintindu-le la fiecare pasaj scris de Sfinția Sa de Mântuitorul și lucrarea Sa minunată, de iubirea Sa negrăită pentru om. Iisus este Cel care a refăcut și reface firea omenească, oricât de căzută ar fi, este Cel care locuiește în fiecare om prin Sfintele Taine, este Cel care ne îndeamnă în a fi „om nou, chip și asemănare a lui Dumnezeu”, este Cel care se arată omului la împlinirea poruncii și a Tainelor, este

Cel care „Se sălășluiește în om în adâncul unde nici conștiința nu ajunge”⁵¹.

Scrieri teologice cu mare putere înnoitoare

Încă un aspect foarte important în opera Părintelui Stăniloae este *puterea eliberatoare și înnoitoare pe care o reprezintă opera acestuia în contextul actual*. Această operă înlătură toate atacurile pe care impersonalismul, dualismul, existențialismul, gnosticismul, evoluționismul, precum și celelalte concepții ale modernității le-au adus împotriva persoanei umane. Omul nu este lăsat să fie distrus de aceste concepții, ci este repus în adevărata sa demnitate. *Părintele Stăniloae accentuează foarte mult ideea de persoană și pe cea de comuniune interpersonală*. Sfânta Treime este Comuniune de persoane: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, dar și omul este o persoană creată după chipul lui Dumnezeu și care tinde la asemănarea cu El. *Ca persoană, omul este menit să intre în comunicare și comuniune cu ceilalți semeni și cu Dumnezeu, fapt ce duce la nașterea unei comunități ziditoare și sfințitoare, adică mântuitoare*. Astfel, eliberat fiind de falsele concepții antropologice, *omului i se oferă perspectiva înnoirii și desăvârșirii prin Hristos și în Hristos*. Sub această formă, concepția antropologică a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae constituie un izvor nesecat de idei care pot formula un răspuns consistent și substanțial înaintat provocărilor actuale.

Dragostea sa față de Adevărul – Iisus Hristos l-a făcut pe Părintele Dumitru Stăniloae să nu fie de acord cu concepțiile eronate ale vremii, ci să se ridice împotriva lor și să le demaște. Așa se face că el a avut

mult de suferit de pe urma regimului comunist. *În acest fel, se poate spune că teologia sa este și jertfelnică, dar și eshatologică*. De aici deducem că, privind eshatologic, teologul trebuie să se jertfească mereu, pentru a putea lucra la transfigurarea lumii, așa cum a făcut Părintele Profesor Dumitru Stăniloae.

Teologia Părintelui Arsenie Boca este de asemenea înnoitoare și de o tulburătoare actualitate, este *parte a tradiției dinamice din Sfânta noastră Biserică*. Mesajul Părintelui este scris într-un registru lexical aparent mai sărac decât al multor teologi, dar aceasta se explică prin faptul că Părintele este, la nivel de limbaj, patristic prin excelență, paterical, tributar tradiției apoftegmelor. O citire atentă a textului arsenian, o exegeză mai riguroasă ne îndreaptă însă spre o înțelegere mai adecvată, care ar însemna așezarea firească a lucrărilor sale în rândul scrierilor teologilor contemporani. Duhul scrierilor Părintelui Arsenie este cu adevărat paterical, lexicul este ușor arhaic, dar scrierea în sine cu mesajul ei cu tot, se înscrie pe o linie neopatristică și înnoitoare de necontestat. Abordând problematici complexe legate de antropologie, hristologie, eclesiologie, eshatologie, Părintele Arsenie Boca scrie în stilul Părinților din vechime, dar frumusețea textului, conținutul și esența ne îndreaptă cu gândul spre un O. Clement, spre alți teologi contemporani ca N. Berdiaev, P. Evdokimov sau Al. Schemamann.

Părintele Arsenie Boca a suferit închisoare, prigoniri, umilinte și ani mulți de exil, acestea punându-și amprenta și asupra lucrărilor sale, care deși sunt străbătute de un fior de dragoste animat permanent

de Iisus Hristos, au o notă de sobrietate aparte. Vorbim de o abordare extrem de punctuală și meticuloasă, impregnată cu o ușoară nuanță apocaliptică. Pe scurt, teologia Părintelui este scrisă într-un registru sobru-testamentar, ai impresia permanent că mâine trebuie să te pregătești ca om pentru altceva, nu pentru o zi obișnuită, ci pentru ziua Celei de-a Doua Veniri a lui Iisus Hristos. De fapt, pregătirea sufletului omului pentru primirea Marelui Hristos este o temă centrală a teologiei și gândirii acestui mare îndrumător de suflete din secolul trecut.

Cuvinte cheie în teologia celor doi

Alte două elemente ale gândirii Părintelui Dumitru Stăniloae, pe care le considerăm foarte importante, sunt *darul și dorul*. Părintele se folosește foarte mult de aceste două noțiuni. *El arată că întreaga creație este un dar al lui Dumnezeu, cu tot ceea ce ea cuprinde, iar la rândul său, și omul este un dar ce cuprinde însă și dorul după Dumnezeu și nemurire*. Ca teologie a darului și a dorului, opera Părintelui Dumitru Stăniloae trebuie văzută atât ca o mulțumire, cu alte cuvinte ca o euharistie, pe care el personal o aduce lui Dumnezeu, cât și ca un dar pe care Dumnezeu îl face, prin noi, ortodocșii, lumii întregi. Depinde de fiecare cum îl chivernisește, cum îl valorifică și onorează acest dar.

Părintele Arsenie Boca a dezvoltat de asemenea un întreg sistem teologic în jurul unor cuvinte cum ar fi *adânc* și *foc*. Din lucrările sale, reținem îndemnul pentru fiecare creștin de a „mâna mai în adânc”, adică de a trăi și lucra după glasul Evangheliei și

imitând viața lui Hristos, plecând și de la realitatea că „rădăcinile omului sunt în adâncul cerului”⁵². Pe de altă parte, „focul” la care face referire Părintele este de mai multe feluri: este *foc de dragoste pentru Dumnezeu și oameni*, „pârjol duhovnicesc”, este *focul încercărilor și ispitelor*, care după „lămurire”, scoate la iveală darurile Duhului Sfânt, este *focul aruncat de Iisus pe pământ*, care îl face puternic pe creștin în mijlocul tuturor tulburărilor, este *focul care conduce de două mii de ani neamul creștinesc prin pustia acestei lumi*, este *focul care arde permanent la Prislop*, deocamdată mocnit, la mormântul Sfinției Sale.

Câteva concluzii ziditoare

Toți discipolii care s-au apropiat de opera Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae, nu s-au înfruptat doar dintr-o comoară spirituală, ci au aflat pe cel ce a dăruit această comoară, ca pe un învățător și un părinte căruia i s-au atașat cu credință și cu dragoste. Apoi vedem cum opera marelui teolog nu se încheie când încetează să mai scrie, datorită plecării sale din viața cea vremelnică, eveniment petrecut cu cincisprezece ani în urmă, ci se continuă prin ucenicii săi. Prin urmare, Părintele Dumitru Stăniloae a reușit să adune sub aripa ocrotitoare a dragostei sale, cu competență și căldură inegalabilă, teologi nu numai din ortodoxie, ci și din celelalte confesiuni creștine, dobândind cu toții același glas și deci, o cale unică spre Dumnezeu, prin cultivarea și valorificarea teologică a operei sale, în care au aflat miere curată și sfântă, și au văzut strălucind autenticitatea adevărului mântuitor.

Recunoaștem cu toții adevărul și realitatea că

Părintele Profesor Dumitru Stăniloae avea un chip frumos și pașnic, asemeni crinului Bunei Vestiri. În fața lui senină și diafană întrezăreai cu ușurință „chipul nemuritor al lui Dumnezeu – Iubire”, iar din vorba lui filocalică simțeai savoarea „persoanei omului în veșnic dialog cu Dumnezeu”. Gesturile lui calme și niciodată de prisos concordau cu gândirea lui sistematică, lipsită de orice ambiguitate. Scrisul său părea (și de fapt chiar este) un urcuș nemijlocit către înviere și prezenta, cu certitudine, trăirea sa în Dumnezeu și cu Dumnezeu. Din orice expresie a Părintelui, scrisă ori vorbită, se distingea profilul teologului și a filozofului creștin ortodox de netăgăduit. A fost teologul care a mers la izvoarele dătătoare de binecuvântare și energie necreată, de unde s-a adăpat și a devenit el însuși izvorul, căci viața lui s-a desfășurat ca pe o scenă deschisă. Tot ceea ce el a avut ca dar – talanții și talentul oferit lui de Dumnezeu – le-a arătat tuturor, făcând din acestea un bun comun, al tuturor. Opera sa teologică poate fi citită și este la îndemâna oricui, însă nu și interpretarea ei, fiindcă o experiență mistică și duhovnicească este necesară celui care încearcă să pătrundă și să înțeleagă teologia lui atât de variată și de profundă.

S-a tot spus despre Sfinția Sa că este „cel mai mare teolog ortodox al secolului XX”. Și așa este! Părintele Dumitru Stăniloae este autorul unei teologii mărturisitoare și al unei teologii filocalice, unice. Asemeni marelui Sfânt Apostol Pavel, avea permanent conștiința prezenței proniatoare a lui Dumnezeu. De aceea, nu a scris o teologie teoretică, scolastică, ci o teologie trăită, experimentată în propria viață. *Lucrările sale sunt mai curând o convorbire cu Dumnezeu, decât o vorbire despre Dumnezeu.* Când citim

din dogmatica sa, parcă îl simțim pe Dumnezeu, Care suferă datorită neputinței noastre de a iubi. A fi cum el a fost, *același pentru toți laolaltă și totodată diferit pentru fiecare în parte*, această calitate nu a aparținut decât marilor Părinți filocalici ce au realizat în chipul lor asemănarea cu Dumnezeu. Pentru Părintele Profesor Dumitru Stăniloae fiecare om era unic și niciodată nu făcea o ierarhie a persoanelor care-i călcau pragul. În camera sa de lucru, asemenea unei chilii de călugăr, păseai cu multă sfială, dar o pace îți inunda întreaga ființă imediat ce intrai în spațiul acela sacru, venerabil, de imortalitate. În fața lui luminată, în ochii săi mereu întredeschiși, în vorba lui dulce dar fermă, găseai imediat chipul marelui teolog, ori a părintelui duhovnicesc ce exercita acea paternitate duhovnicească, asemenea marilor Părinți ai Bisericii din trecut.

Avem privilegiul ca de câțiva ani încoace, în special prin strădania PS Daniil Stoenescu, să avem tipărite în România mai multe scrieri autentice ale Părintelui Arsenie Boca. Putem remarca astfel, că întâlnirea cu opera Părintelui Arsenie Boca este una transfiguratoare, una care te poartă spre infinit, spre transcendent. Uți cu totul de materie și de cele ale lumii. Un lucru foarte important este acela că teologia Părintelui Arsenie Boca nu îndeamnă omul doar în a-și deschide „baierele minții”, ci este o teologie practică, adevărat manual de viațuire și supraviețuire creștină. Cel care citește opera Părintelui Arsenie Boca are parte automat de o schimbare în forul interior, de un seism al conștiinței, de revelația regăsirii lui Dumnezeu.

Părintele Arsenie Boca demonstrează că este un foarte bun cunoscător al textelor de antropologie

patristică, el expune într-un mod original învățăturile Sfinților Părinți despre om, dar vine și cu o contribuție importantă, cu elemente noi, cu dezvoltarea unor subiecte abordate mai rar, arătând profunzimea permanentă și fecundă a antropologiei patristice, dar și că antropologia ortodoxă este singura care poate asigura creșterea și desăvârșirea spirituală a omului, prin unirea cu Hristos.

Părintele Arsenie ne-a lăsat o teologie solidă, de mare autenticitate și de o profunzime greu de egalat. Textele sale sunt teocentrice, hristologice, eclesiologice, eshatologice, filocalice, mărturisitoare și – foarte important - cu mare aplicabilitate practică. Reflecțiile sale personale nu sunt rod al unui sistem de gândire propriu, Părintele vorbește în maxime și sentințe evanghelice, fundamentul fiind eminamente hristologic. Problematika abordată de Părintele este o întoarcere a omului la esență, la omul văzut patristic, este de o tulburătoare actualitate și permite și adâncirea gândirii creștine în viitor, este așadar o problemă care sfidează timpul și spațiul, permanent lucrătoare și fecundă.

Plecând de la aplicabilitatea practică a scrierilor Părintelui în viața de zi cu zi a creștinului, am putea rosti: „Îți mulțumim ție, Preacuvioase Părinte Arsenie, că ai făcut să plângă toate metaforele, comparațiile și teologhiselile puse vreodată pe hârtie, fiindcă l-ai mutat, Sfinte Părinte, pe Dumnezeu din cărți, la noi în case!”

În încheiere, vom spune doar că Părintele Profesor Dumitru Stăniloae și Preacuviosul Părinte Arsenie Boca au trăit 90 de ani, respectiv 79 de ani, însă în tot acest timp, ei s-au uitat pe sine și au făcut totul pentru alții, pentru Biserica pe care au slujit-o, pentru țara lor, pentru Ortodoxia românească și universală. S-a mai spus și de către alții, o spun

și eu, că a-l numi pe Părintele Profesor Dumitru Stăniloae „Părintele meu” sau „Părintele tău” ori „Părintele-spiritual al unui grup de teologi entuziaști” ar fi o adevărată nedreptate. El este pentru totdeauna „Părintele nostru” – „Părintele Bisericii Universale”.

De asemenea, într-un scurt cuvânt de învățătură, P.S. Daniil Stoenescu atrăgea atenția că Părintele Arsenie Boca este mai mult decât „Sfântul Ardealului”, fiindcă a iubit și a îndrumat credincioșii de pe întreg cuprinsul țării, fiind preocupat de mântuirea întregului neam românesc. Astfel că și Părintele Arsenie Boca nu este doar „Părintelul”, „Pruncuțul lui Dumnezeu”, „Sfântul de le Prislop”, ci un Părinte sfânt al întregii noastre Ortodoxii.

Mai remarcăm că înrudirea spirituală, dialogurile în duh dintre Părintele Dumitru Stăniloae și Părintele Arsenie Boca nu pot fi în vreun fel contestate. Teologia celor doi este inspirată de același Duh Sfânt și are marca unei originalități incontestabile. Plecând de la aceste coordonate s-a făcut în această lucrare, în această carte, și o alăturare a învățăturilor celor doi cu privire la viața de familie.

Încheiem, nădăjduind că vom ști, pe mai departe, să ne cinstim înaintașii așa cum se cuvine⁵³, deși în aceste vremuri, prețuim mai mult pe alții de oriunde și de aiurea, căci ni se par a fi mai exotici, mai spectaculoși, mai senzaționali!... Și totuși, suntem convinși de faptul că ce este nobil rămâne, iar ce este ieftin, apune!...

**Dumnezeu să-i ierte și să-i odihnească!
Veșnică să le fie amintirea și pomenirea! Amin!**

Drd. Stelian Gomboș, Cristian Șerban

III. ÎNVĂȚĂTURI DE FOLOS ÎN VIAȚA DE FAMILIE ALE PĂRINȚILOR DUMITRU STĂNILOAE ȘI ARSENIE BOCA

Despre singurătate, comuniune și cunoaștere

Părintele Dumitru Stăniloae:

„Renunțând la comuniunea cu Dumnezeu și cu semenii, omul a restrâns cunoașterea sa la cunoașterea lumii ca obiect”⁵⁴.

Părintele Arsenie Boca:

„Toată cărarea de la porunci la cunoaștere, de la ascetică la mistică, nici un pas nu o facem singuri”⁵⁵.

Reflecții pe seama acestor cuvinte în baza învățăturilor patristice și neopatrstice:

Fără cunoaștere, omul nu este om și fără a te însoți pe drumul cunoașterii cu *celălalt*, nu ai nici Cale, nici Adevăr, nici Viață. Iisus Hristos este numit și recunoscut ca fiind Cuvântul, pentru că El este Lumina care luminează toate treptele cunoașterii accesibile omului. Întâlnirea noastră cu cuvântul este în general rampa spre cunoaștere. Dar întâlnirea noastră cu Cuvântul nu este doar cunoaștere, ci cunoașterea deplină a vieții, cunoașterea adevărului nealterat. Cunoașterea materiei, a obiectului, a celor ce cad sub simțuri nu reprezintă un drum spre mântuire. Este astfel imperios necesară cunoașterea lui Dumnezeu care presupune nu numai o familiaritate cu cel de lângă tine, urcușul spre un *communio* ideal ce înseamnă o întâlnire între un *eu* și un *tu*, ca persoane, ci și o dorită relaționare cu Dumnezeu, Care este și El Persoană. Faptul că Dumnezeu este Persoană este

o garanție că alăturând un *eu* și un *tu*, modul de organizare al vieții, al societății, al familiei, poate fi trinitar.

Omul poartă în el libertatea ca dar divin, aceasta implicând și responsabilitatea față de Creator și cele create, omul fiind cel care recapitulează întreaga creație și este conștiință a ei, așa după cum mărturisesc Sfinții Părinți. Libertatea și responsabilitatea sunt interdependente, precum la fel, comuniunea și cunoașterea sunt în legătură și se condiționează reciproc. Să mai reținem că cine poartă în sine responsabilitatea față de Dumnezeu, are și față de semenii automat o responsabilitate, fiindcă omul este creație a lui Dumnezeu. Nu poți iubi pe cineva, dacă nu iubești și lucrările și faptele sale, astfel că în dragostea de Dumnezeu este cuprinsă și dragostea de aproapele.

Înțelegem din cuvintele ilustrului teolog Dumitru Stăniloae, că sunt oameni care deliberat fug de comuniune. Conform judecății celor care se dezic de comuniune, dacă lumea e obiect, atunci și omul trebuie gândit material, așadar și omul este obiect și astfel îl depărtăm de constituția sa teologică, despre care vorbea Panayotis Nellas. Dezbrăcând constituția omului de tot ce este spiritual în el, rezultatul este apropierea de animalul irațional, de „dobitoace”, așa cum spun Sfinții din vechime.

De asemenea, omul care se dezice de comuniune dobândește incapacitatea de a înțelege rolul și scopul creației lui Dumnezeu și se lovește de neputința de a înțelege iubirea lui Dumnezeu „ca dăruitor continuu al ei”⁵⁶. Totodată, el se află în imposibilitatea de a-și lega viața de alt om, printr-un dialog care să aibă la bază iubirea.

A te lipsi de comuniunea cu Dumnezeu și semenii înseamnă și evitarea întâlnirii încă din această viață cu adevărul. N. Berdiaev observă că: „Există trepte ale cunoașterii adevărului, care depind de gradele comunității oamenilor și ale unității lor cu întregul univers”⁵⁷.

A avea comuniune cu Dumnezeu și cu celălalt, cu aproapele nostru înseamnă deschiderea tuturor ușilor care se închid în calea puterilor sufletului omului, trecerea peste barierele impuse de ideologii, filosofii, sisteme sociale și chiar de sisteme religioase.

Sfânta Taină a Cununiei - fiind aceea care ne deschide înțelegerea multor taine care se află în Dumnezeu și în iubirea Lui de oameni, dar și comuniunea în iubire cu celălalt, după modelul Sfintei Treimi - este o pârghe teandrică care astâmpără setea de cunoaștere a omului, care este nativă, parte din constituția omului, vorbim de setea de a te împărtăși din frumusețea și marile taine care există în Dumnezeu. Ca să înțelegi mai bine taina în care se află Dumnezeu, trebuie tu însuși să pătrunzi într-o Taină.

La prefigurarea Împărăției cerești poți ajunge în trei, vorbim de un *eu* și un *tu* - în Sfânta Taină a Cununiei vorbim de legământul dintre soț și soție - amândoi întâlnindu-ne în iubire, pe tărâmul iubirii desăvârșite al Celui de-al treilea, Care de fapt este *Primul*. Dumnezeu, ca Făcător a toate și Dăruitorul tuturor bunătăților, intervine tainic în relația de iubire dintre doi oameni, oferindu-le posibilitatea de a cunoaște desăvârșirea, împlinirea vieții, calea spre sfințire, dragostea fără sfârșit.

Să mai remarcăm că cei care alcătuiau prima

comunitate creștină, în care toate bunurile erau de obște, se numeau *sfinți*, de aici putem trage concluzia că starea de sfințenie se atinge numai atunci când ai comuniune cu Biserica, cu sfinții Bisericii și cu semenii tăi. Comuniunea așadar trebuie să aibă o bază hristologică și un cadru eclezialogic. Doar în Biserică cunoaștem rostul comuniunii, rostul unei vieți care mărturisește pe Hristos.

Sfinții Părinți îndeamnă omul să iasă de sub tentația egoismului, acesta fiind primul pas spre comuniune, spre iubirea deplină, spre o viață spirituală întreagă. Omul este aproape întreg când are viață de comuniune cu alt om și este om întreg când are comuniune și cu Dumnezeu și cu semenii lui.

Ce înseamnă „la bine și la rău”

Părintele Dumitru Stăniloae:

„Binele este răspunsul celui alt la necesitatea ta de iubire și răspunsul tău la necesitatea celui alt. E un bine să fii cu altul și la bine și la rău. Binele nu mai este bine când îl impui celui alt, dar nu-l iubești pe acela, când te ții departe de comuniunea cu el. Celălalt are lipsă propriu-zis de iubirea ta, și tu de iubirea lui. Binele constă în a iubi pe altul ca pe tine însuși”⁵⁸.

Părintele Arsenie Boca:

„Omul nu se poate odihni în fericirea contemplației până nu a biruit în sine contradicțiile,

tendințele rele, până nu și-a unificat și consolidat ființa ca să iubească numai binele”⁵⁹.

Reflecții:

Cine înfăptuiește binele înfăptuiește voia lui Dumnezeu. Binele și Dumnezeu nu numai că sunt în relație, ci la nivel etimologic putem vorbi chiar de o surprinzătoare contopire. Binele din Dumnezeu este ființial, iar Dumnezeu reprezintă *Binele* prin definiție. Astfel că, în mai multe limbi germanice formele pentru *Dumnezeu* - engl. *God*, ger. *Gott*, sue. *Gud* - sunt apropiate în mod izbitor de formele pentru *bine* - engl. *good*, ger. *gut*, sue. *god*.

Mai mult de atât, în *Lexiconul grecesc al Noului Testament*, *binele* apare sub formele *kalos*, *aghatos* și *chrestos*, acest din urmă termen desemnând *bunătatea*, *virtutea*, *blândețea*, *bunăvoința*, *mărinimia* și, de ce nu, *Persoana Mântuitorului*: *Chrestos* = *Hristos*. Paul Evdokimov întărește cele afirmate aici cu cuvintele: „Binele nu este iubit decât atunci când este Persoană vie, Dumnezeu”⁶⁰. Facerea de bine este așadar fapta vie și mântuitoare, care îl mărturisește pe Dumnezeu cel viu.

Este imposibil să te gândești la *bine* ca la ceva abstract. Binele este încă motorul acestei lumi, căci nu trăim într-o lume părăsită de Dumnezeu, deși mulți văd semnele vremurilor de pe urmă. Când va predomina răul, se va apropia și lumea de sfârșitul său, de *eshaton*⁶¹. Cu o discuție însă despre eshatologie, am ieși din cadrul acestei cărți, astfel că ne întoarcem la considerațiile despre *bine și rău*, observând că în Vechiul Testament există o corelație

între *bine* și termenul de comportament adecvat al oamenilor, de respectare a Legii, de dreptate. Pe de altă parte, în Noul Testament, *binele* apare mult mai des în legătură cu iubirea creștină, în legătură cu virtutea, fericirea și frumosul.

Binele este de cele mai multe ori asociat cu calitățile morale ale partenerului de viață, existând o realitate, că orice om dorește un *celălalt* hărui de Dumnezeu, dorește pe cineva alături cu care să se însoțească la drum, spre un *bine*, *dacă se poate perpetuu*. El mai dorește la celălalt multe dintre calitățile pe care el însuși crede că nu le are. Neasemănarea dintre oameni ne conduce spre realitatea existenței unor discordii, lipsa aceasta de armonie însemnând și prezența nesuferită în viața de cuplu a răului, iar de aici, se ivește necesitatea ca cei care se iubesc și se căsătoresc să fie împreună „la bine și la rău”.

„La bine și la rău” înseamnă că după o zi cu soare se așterne în mod firesc și întunericul. În căsnicie, în viața de familie, pot apărea și sincope. De altfel, în mod paradoxal, pot apărea în căminul conjugal momente de bucurie în mijlocul unei perioade de tulburări și încercări, cum tot din senin, pot apărea momente de întristare și necaz în mijlocul unei perioade aparent liniștite. Aceste oscilații și sincope sunt apanajul *răului*.

Răul este însă, după cum afirmă majoritatea teologilor, doar absența luminii, doar absența dragostei de Dumnezeu, a dragostei din noi și dintre noi. Pentru răul pe care îl suferim în viața de familie nu este vinovat Dumnezeu. Absența lui Dumnezeu din viața noastră permite grijilor, suferințelor, tulburărilor, infidelităților, certurilor, temerilor, neînfrânărilor să își facă loc în viața de familie.

Așadar, în orice acțiune în care omul vrea să facă un rău, după cum afirmă Părintele Dumitru Stăniloae, lipsește cu desăvârșire dragostea. Când dragostea ta lipsește, răspunsul celuilalt la acțiunile tale nu are cum să fie dragoste, chiar dacă, să zicem, acesta nu răspunde la rău sau suportă răul cu stoicism. Iubirea lui Hristos a înfrânt răul și chiar moartea. La conflictul dintre Sfântul Apostol Petru și soldații romani, în vremea arestării Sale în grădina Ghetsimani, Iisus îi spune Sfântului Petru, Ucenicului Său: „Întoarce sabia la locul ei, că toți cei ce scot sabia, de sabie vor pieri” (Matei 26, 52).

Pomul când este sădit, trebuie udat bine la rădăcină. Să punem așadar binele la rădăcina familiei noastre, atunci când aceasta se află la primii pași și vom scăpa de mare parte din ceea ce înseamnă „greșeli de conviețuire” și „necazuri”, așa cum le numește Preacuviosul Părinte Arsenie Boca.

Cine conduce căsnicia, soțul sau soția?

Părintele Dumitru Stăniloae:

„După învățătura creștină, dacă eu mă orientez numai după rațiunea mea în a decide ce e bine pentru celălalt și pentru mine, fac un uz orgolios și egoist de rațiunea mea și ies din adevăr și din bine”⁶².

Părintele Arsenie Boca:

„Când nu vă înțeleg soții voștri, vorbiți mai puțin cu ei despre Dumnezeu, dar vorbiți mai mult cu Dumnezeu despre soții voștri”⁶³.

Reflecții:

Termenul *căsătorie*, care desemnează la români uniunea legală a bărbatului cu femeia, uniune bazată pe dragoste reciprocă și pe dăruire, provine din latinescul *casa* (casă). Subliniază Marius Ghica într-un studiu publicat în *Convorbiri Literare*, că acest termen stă în legătură cu locul destinat tinerilor care se hotărăsc să-și unească destinele. Este evident că termenul *căsătorie* se leagă de ceea ce dorește să întemeieze noua familie, cu binecuvântarea lui Dumnezeu: *casa lor*. De remarcat că, din punct de vedere creștin și biblic, termenul *căsătorie* depășește cadrul unui contract social încheiat între un bărbat și o femeie, căsătoria fiind „o instituție divină, o Taină rânduită de Dumnezeu”⁶⁴. Căsătoria este, după cum ne spune Părintele Dumitru Stăniloae: „legătura naturală pe viață între un bărbat și o femeie, care se întemeiază pe faptul că bărbatul și femeia numai împreună alcătuiesc umanitatea completă”⁶⁵.

Cum Biserica are un sens larg, generic, desemnând comunitatea tuturor credincioșilor botezați, dar și un sens mai restrâns, care desemnează lăcașul de cult, la fel și în căsnicie avem casa de locuit, dar și *casă*, cu sens mai larg, cu sensul de căsnicie. De fapt și în Scriptură se face o distincție între *familie* și *casă*, *casa* fiind un termen care desemnează *familia extinsă*, subtribul în Vechiul Testament și *biserica* din care faci parte în Noul Testament. Această *casă* – *căsnicie* se dorește cât mai trainică și de aici vine și urarea tradițională la români: *Casă de piatră!*

Atunci când omul atinge sfințenia, putem vorbi de un punct culminant al întâlnirii, al apropierii

între Dumnezeu și om. La fel, când omul dorește comuniunea în iubire, prin Sfânta Taină a Căsătoriei, se atinge un punct culminant al întâlnirii dintre un bărbat și o femeie, un punct de intimitate maximă. În studiul aparținând lui Marius Ghica, intitulat „*Despre iubire*”, se arată într-un registru liric de mare efect, că: „Noua casă devine, pentru cei care se căsătoresc, centrul lumii, lăcașul sfintei lor iubiri, leagănul lor și cel al copiilor pe care îi vor zămisli ca rod al iubirii lor”. Părintele Dumitru Stăniloae are de asemenea o definiție a căsătoriei dată într-un registru liric: „Căsătoria e în același timp dragoste și ajutor, bucurie de celălalt și răbdare a lui”⁶⁶, una care ne face să înțelegem care este scopul căsătoriei și care este locul soțului sau soției în această unire binecuvântată și cu caracter de mare Taină.

Creștinismul are misiunea să răspundă și unor acuzații false legate de misoginism, mai cu seamă că prin creștinism s-a reabilitat locul femeii în societate. Acuzațiile de misoginism puse pe seama Bisericii sunt, de fapt, doar subiect de roman antihristic, cum ar fi *Codul lui Da Vinci*. Femeia a fost pusă la locul ei, adică reabilitată, odată cu apariția creștinismului, prin atitudinea Mântuitorului față de femei, dar și prin mărturiile Sfântului Apostol Pavel, consemnate în *Epistolele pauline*. Sfântul Apostol Pavel a venit chiar cu idei ce șocau la vremea aceea păgânătatea, fiindcă a îndrăznit să pună egalitate între femeie și bărbat, pe principiile iubirii aproapelui. Din sclavă și obiect sexual, așa cum era considerată între popoarele care se închinau zeilor, femeia a devenit egală cu bărbatul, a căpătat un statut bine demarcat în societate, în familie și în cadrul Bisericii. Femeia,

în creștinismul primar, lua adeseori cuvântul în adunările din Biserică, a avut chiar grade clericale, iar panoplia atât de bogată a sfintelor, cuvioaselor și mucenițelor cinstite de Biserică încă din secolul I, reprezintă o dovadă în plus că acuzațiile de misoginism sunt doar vorbe în vânt.

Astfel, se poate concluziona lesne că Cel Care conduce o căsnicie trebuie să fie Dumnezeu. Iar dacă ne gândim la o presupusă întâietate, trebuie să ne amintim că Iisus Hristos, într-o dispută între Ucenicii Săi cei dragi, fiii lui Zevedeu, a intervenit, spunând: „Care între voi va vrea să fie mare, să fie slujitorul vostru” (Matei 20,26). Este o realitate că în Slujba Cununii se face referire la faptul că femeia trebuie să se supună și să asculte de bărbat. Tâlcuirile patristice ne lămuresc că femeia trebuie iubită cum a iubit Hristos Biserica, astfel că Și-a dat viața pentru ea.

Bărbatul este așadar *cap femeii*, tot astfel precum *Hristos este Cap al Bisericii*. Supunerea la care se face referire este conlucrarea întru cele ce sunt specifice mântuirii, nu un îndemn la supunerea întru păcate. De fapt, multora ne scapă un amănunt extrem de important și anume că același text paulin care se citește la Sfânta Cununie cuprinde și acest îndemn: „Supuneți-vă unul altuia, întru frica lui Hristos” (Efeseni 5,21).

Foarte importantă pentru ce se întâmplă în Biserica Răsăriteană este mărturia teologului Paul Evdokimov: „În Apus, vechea Liturghie romană comporta ritul *vălului* - *velatio*, care sublinia imaginea paulină a semnelui feminității, al smereniei și al supunerii. În Răsărit, femeile căsătorite aveau în

mod obișnuit capul acoperit. Ritualul răsăritean al încununării suprimă, ridică vălul și subliniază libertatea împăratească a soților și *egalitate* în dăruirea reciprocă a persoanelor lor. Demnitatea femeii reiese foarte puternic, soție și *egală cu cel din fața sa*, amândoi constituind chipul unic al lui Dumnezeu”⁶⁷.

Dacă soțul nu este capabil de suferință în locul soției și de sacrificiu în numele iubirii dintre soți, atunci el nu are vreun drept în a aminti măcar de cuvintele Evangheliei care se citesc la Cununie sau de cuvântul *supunere*.

Egoismul, după cum afirmă Părintele Stăniloae, te scoate din cercul trinitar al iubirii și te face slujitor al minciunii și al răului. Tot de la ilustrul teolog aflăm și înțelesul cel adevărat al termenului *casă*: „Casa soțului e locul unde se găsește soția, și casa soției e locul unde se găsește soțul, sau mai bine zis *casa* este constituită din amândoi, ca expresie a lui noi”.

Suferințele și boala

Părintele Dumitru Stăniloae:

„Cunoaștem efectul de îmbogățire produs asupra omului de o boală grea, chiar dacă nu o poate aduce într-o legătură imediată cu anumite păcate și înclinări rele ale sale. Mulți se resimt profund după o primejdie de moarte prin care au trecut. Fiecare poate să ilustreze prin cazuri asemănătoare puterea de înnobilare pe care au exercitat-o asupra sa suferințele grele”⁶⁸.

Părintele Arsenie Boca:

„Suferința, necazurile, încercările sunt cea mai necunoscută cruce, deși fiecare are de dus câte una. Mai toți se roagă lui Dumnezeu să-i scape de cruce. Nu e bine așa. E semn că oamenii nu-i cunosc rostul și nu-i cunosc pe sfinți”⁶⁹.

Reflecții:

Suferința nu a fost adusă de Dumnezeu pe pământ, suferința este o consecință a unei alegeri libere a primilor oameni, care, încălcând cuvântul lui Dumnezeu, au pierdut comuniunea harică cu El, fiind dezbrăcați de haina deiformă. Suferința a venit ca o consecință firească a ieșirii cuplului primordial de sub ascultare, de sub starea harică, specific paradisiacă, atunci când, din mândrie și poftă, la îndemnul șarpelui, Adam și Eva au gustat din pomul cel din mijlocul Raiului. Chiar dacă în Vechiul Testament există un episod în care se spune că Dumnezeu „a blestemat pământul”, trebuie urmărit textul până la capăt și cu atenție. Mai întâi a fost blestemat *șarpele*, apoi a fost blestemat *pământul* (cu sensul de țarină, ogor), *Eva* a primit osânda de a naște fii în dureri mari – dureri pe care le acuză astăzi orice femeie care naște – și în cele din urmă, Dumnezeu i s-a adresat lui *Adam*: „Pentru că ai ascultat vorba femeii tale și ai mâncat din pomul din care ți-am poruncit: *Să nu mănânci*, blestemat va fi pământul pentru tine! Cu osteneală să te hrănești din el în toate zilele vieții tale!” (Facere 3, 17-18).

Toate aceste versete biblice, care invocă un anumit „blestem” adresat cuplului primordial

sunt întrerupte la un moment dat de o promisiune mesianică, una de o foarte mare importanță. Căci se spune așa: „Dușmănie voi pune între tine și între femeie, între sămânța ta și sămânța ei; aceasta îți va zdrobi capul, iar tu îi vei înțepa călcâiul” (Facere 3,15). Avem în versetul de aici, după cum spun Sfinții Părinți, o Protoevanghelie, prima promisiune *că se va zdrobi capul șarpelui și că vom avea cu toții un Izbăvitor*. Sfinții Părinți au văzut în acest loc din Evanghelie, prima vestire a venirii Mântuitorului, Cel ce va zdrobi capul ispititorului și Care va fi „sămânță a femeii”, născându-se din Fecioară.

Aceasta înseamnă că Dumnezeu pedepsește, dar nu ca cineva plin de răutate, ci ca un Tată bun care dorește să-și aducă fiii și fiicele pe drumul cel bun. Să îi reintroducem pe Adam și Eva din nou în Rai este visul, năzuința și responsabilitatea tuturor oamenilor. Promițând zdrobirea capului șarpelui, Dumnezeu ne dă nădejdea că vom putea face aceasta și foarte interesant este că această rază de soare este trimisă de Dumnezeu „în mijlocul unei furtuni” (Iov 38,1, 40,6).

Părintele Iustin Popovici afirmă că niciun om nu poate scăpa de suferință, pentru simplul fapt că nu există om fără de păcat: „Jugul vieții este chinuitor și povara vieții este grea, deoarece o împovărează lanțurile de plumb ale păcatului și morții. Când însă cu puterea Domnului cel Înviat legăturile de plumb ale păcatului și morții sunt înlăturate din ființa vieții și a existenței, atunci jugul vieții devine bun și povara ușoară”⁷⁰.

Când cineva din familie suferă sau este bolnav, trebuie să urmărim rolul pedagogic al bolii și modul în care de obicei omul se cumintește, devine

mai atent la ce se întâmplă cu viața sa. De multe ori el se înțelepțește, devine mai cald, mai uman, mai credincios. Boala devine astfel mai mult decât pedagogie, devine rampă spre sfîntenie. De asemenea, nu trebuie să punem suferințele noastre pe seama lui Dumnezeu, fiindcă devine astfel posibil să rămînem fără aliat în lupta pentru vindecare.

Se tot vorbește, pe bună dreptate, că Dumnezeu este iubire și pentru că omul este *capax Dei*, adică este capabil ca persoană să primească toată dragostea lui Dumnezeu, atunci, ca să putem vorbi de iubire deplină, și Dumnezeu ca Persoană trebuie să primească toată dragostea omului. Această iubire reciprocă implică și participarea lui Dumnezeu la suferința omului. Când omul suferă, suferă și Dumnezeu în mai mare măsură decât suferă un părinte pentru necazurile copilului său, pentru că El suferă ca un Creator care își vede creatura în suferință. Că și Dumnezeu suferă nu este o figură de stil, cel mai elocvent exemplu pentru preluarea durerilor și a suferințelor oamenilor este Jertfa lui Iisus Hristos pe Cruce. Poate cineva să afirme că a suferit mai multe în viața sa decât a suferit Domnul Iisus în vremea Sfintelor Patimi?

Iisus Hristos nu a pansat doar răni sufletești, ci a ajutat bolnavi și răniți la propriu, i-a înviat pe morți. Scriptura ne spune că a vărsat lacrimi pentru cei dragi⁷¹. Așa de mult ne-a iubit pe noi, oamenii bolnavi sau sănătoși, drepiți sau păcătoși, săraci sau bogați, încât a luat asupra Sa toată suferința din întineric a lumii. Iisus a purtat povara păcatelor lumii, purtând în spinare povara Crucii. A suferit biciuiri, hule, scuipări, îmbrânceli, căzături, umilințe

și coroana de spini, pentru că suferința întregului neam omenesc trebuia înlăturată printr-o suferință mai mare și cu adevărat mîntuitoare.

Iisus S-a făcut pentru noi Jertfă, pentru că l-a durut durerea noastră. Iisus S-a dat pe Sine, pentru că S-a amărât pentru amărăciunea noastră. Iisus S-a lăsat junghiat ca un miel⁷², pentru că a suferit pentru suferința noastră. Astfel că suferințele lui Hristos trebuie să fie și ale creștinilor, „măcar însușite moral, dacă nu și experiate”⁷³.

Părintele Dumitru Stăniloae, ca și N. Berdiaev, nu pune suferința neapărat pe seama păcătoșeniei omului. Berdiaev afirmă chiar că: „nu există nicio corespondență între suferințele oamenilor și gradul păcătoșeniei lor”⁷⁴. La Prof. Dr. Stăniloae, observația este că nu se poate face o legătură imediată între păcatele omului și suferința pe care o îndură. Ar însemna să afirmăm că Dumnezeu răspunde la rău cu rău și atunci este exclusă relația de iubire dintre Creator și creație. Faptul că omul suferă ține de pedagogia lui Dumnezeu, iar înnobilarea omului este răspunsul mult dorit al celui care suferă cu nădejde, însușindu-și astfel această lecție.

Pentru a înțelege de ce atât Părintele Stăniloae, cât și Părintele Arsenie Boca văd familia în lumina Sfintei Taine care a fost instituită de Dumnezeu, dar și ca pe o cruce de purtat, reproducem aici o povestire din tezaurul ortodox:

Se povestește că era odată, într-un sat, un om care suferea chinuri, dar nu avea răbdare. Cărtea și spunea: „De ce, Dumnezeul meu, au venit aceste încercări peste mine? De ce nenorocirea asta atât de mare? Grea cruce mi-ai pus pe umeri, ești nedrept!”...

Într-o noapte, a văzut în vis că l-a luat un înger, l-a dus pe o câmpie mare, și acolo a văzut răsărind cruci ca spicele:

cruci de diferite forme și mărimi, de la mici la mari; cruci de lemn, de marmură, de fier, de la cele ușoare la cele grele. Îi zice îngerul:

- Alege-ți singur una dintre aceste cruci!

El, după ce s-a uitat la toate, a ales o cruce mică, foarte ușoară.

- Pe asta o vreau! zice.

- Ei, îi răspunde atunci îngerul, asta este chiar crucea ta; crucea pe care deja o duci. Să știi că e cea mai ușoară dintre toate care sunt aici pe această câmpie!

Să înțelegem așadar că există cruci mari și grele pe care le-au ridicat și le-au purtat în special Sfinții și Părinții Bisericii, care și-au dat și viața pentru Hristos. Crucea noastră este foarte mică, fulg și paie în comparație cu crucea acelora și mai ales în comparație cu Crucea pe care a ridicat-o și a sfințit-o Iisus Hristos.

Foamea, setea, oboseala, frica de moarte

Părintele Dumitru Stăniloae:

„Deși peste Hristos veneau foamea, setea, oboseala, frica de moarte, chinurile morții și moartea însăși, el le accepta cu voia, neopunându-se voii dumnezeiești, pentru că numai răbdându-le întârea voia omenească în acordul cu firea comună tuturor și cu Dumnezeu. Această pătimire în locul nostru în fața lui Dumnezeu este restaurarea unității cu noi prin umanitatea Lui, spre buna plăcere a Tatălui”⁷⁵.

Părintele Arsenie Boca:

„Iisus le spune că alta-i mâncarea care-I astâmpără Lui foamea: Bucuria misiunii reușite,

bucuria ascultării de Tatăl, a împlinirii rostului cu care venise tăvălug peste prejudecățile și gardurile omenești, acestea erau pentru Iisus o adevărată odihnă, care stingea cu adevărat tânguirea neputinței, numită foame. Când te sature sufletește, capătă și trupul puteri de supraviețuire. Și aceasta ne învață Iisus”⁷⁶.

Reflecții:

„Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu” (Matei 4, 4). Plecând de la acest cuvânt al Sfintei Evanghelii, putem înțelege că nu ne poate opri nimeni să fim înfomețați de cuvintele credinței sau însetați de dorința de a bea din Izvorul de sfințenie și virtuți, Care este Iisus Hristos. Putem fi de asemenea neobosiți în a păstra Calea, neînfricați în a mărturisi dreapta credință, plini de nădejde și de iubire. Având acestea toate, încercările vieții devin jug „ușor” și căpătăm puterea de a vedea dincolo de necesitatea imediată, dincolo de poftă și mânie și mai cu seamă devenim capabili, așa cum se exprimă Părintele Dumitru Stăniloae, să dăruim zidurile egoismului. Între voia lui Dumnezeu și voia omului trebuie să se creeze o simfonie, altfel foamea se transformă ușor în lăcomie, setea în neînfrânare, oboseala în akedia⁷⁷, iar frica de moarte în deznădejde.

În mai multe graiuri, foame, din latinescul fames, are ca sinonim cuvântul poftă. După cum spun Părinții din vechime, pofta este cea care netezește drumul spre patimi. Eva a poftit mai întâi fructul și pe urmă a gustat din pomul care marca centrul Edenului.

Astfel, ea a pus pofta, dorința păcătoasă, neascultarea, mândria, în centrul ființei sale. E adevărat însă că pofta nu e păcat deplin, dar este începutul cel șerpesc al păcatului. Adam a poftit și el și astfel a transmis prin greșeala sa păcatul mândriei și neascultării întregului neam omenesc. Păcatul originar s-a născut din poftă. De la Sfântul Maxim Mărturisitorul învățăm că „în om, totul reducându-se la lucrarea simțirii sau punându-se în slujba ei, omul se unilateralizează, devenind întreg numai simțire, poftă și mânie sau numai patimă și iraționalitate”⁷⁸.

Se înțelege limpede că dacă nu ne ridicăm deasupra poftelor și primelor instincte nici nu putem avea pretenția că suntem oameni pe de-a-ntregul, fiindcă slujim doar trupului, nu și sufletului. Or dacă omul este chip și asemănare a lui Dumnezeu, atunci el este și *capax Dei* și din această condiție devine obligatoriu ca el să se ridice la o astfel de demnitate. Și atunci omul trebuie să iasă din spectrul celor lumești și să caute ceea ce îl hrănește și îl cheamă la viață cu adevărat.

Foamea, setea, oboseala și frica trec, în vreme ce cuvintele Scripturii sunt veșnic vii, frumusețea sfinților este perpetuă, odihna în Domnul este permanentă, iar nădejdea - care are ca început credința și iubirea ca apoteoză - este cale spre viața veșnică.

În viața de familie pot apărea adesea temerile, foamea, setea, oboseala, multe alte necazuri, tensiuni și tulburări. De aceea în această luptă de a păstra iubirea de aproapele nealterată, trebuie să găsim un aliat. Iar Acesta este fără doar și poate, Cel care a pătimit în locul omului, lăsându-Se răstignit pe lemnul Crucii. Dacă Iisus a cărat o dată povara întregii omeniri,

ușurându-o prin sacrificiul și moartea Sa, oare El nu este capabil și acum să poarte durerile și neajunsurile fiecărui om în parte, până la sfârșitul veacurilor? În Domnul nostru Iisus Hristos găsim astâmpărarea foamei și setei, odihna cea adevărată și remediul ideal împotriva fricii de moarte.

Părintele Dumitru Stăniloae arată că iubirea lui Dumnezeu pentru oameni nu este una care se sfârșește odată cu Jertfa pe Cruce a Mântuitorului, ea este iubire până la moarte, iubire fără sfârșit. „În măsura în care Hristos ca Om făcea efortul de a răbda cele ale slăbiciunii omenești din iubirea de oameni, comunica și ca Dumnezeu firii Sale omenești puterea de a fi mediu al lucrării dumnezeiești, prin care învingea acele suferințe”, explică strălucitul teolog. Și dă exemplu acesta: că Iisus Hristos avea putere să înmulțească pâinile ca Dumnezeu, dar ca Om a suferit și foamea. Iisus a făcut vindecări minunate, dar a arătat că suferă și oboseala. Aceasta înseamnă de fapt o garanție că Iisus Hristos este Cel care cunoaște cel mai bine lipsurile și suferințele noastre, ca Unul care S-a făcut părtaș la ele, prin misiunea pe care a avut-o de la Întrupare până la Jertfa pe Cruce.

În operele sale teologice, Părintele Arsenie Boca vorbește de foame și de odihnă într-un context hristologic bazat pe iubirea de oameni a Mântuitorului, arătând că, în mod firesc, cine are liniște și pace interioară nu mai resimte lipsa hranei. Iisus Hristos este Cel care explică nu prin vorbe, ci prin faptele Sale, în ce constă hrana adevărată și în ce ne putem găsi odihna. Bucuria ascultării de Dumnezeu-Tatăl este pentru Iisus Hristos, dar și pentru întreaga omenire, adevărata mâncare, una care depășește ca noțiune

„prejudecățile și gardurile omenești”, așa cum le numește Preacuviosul Părinte. E de la sine înțeles că sărind peste aceste prejudecăți și garduri lumești ori de câte ori facem voia lui Dumnezeu, reușim să ne nutrim sufletește. La fel, dorind să ne săturăm sufletește, uitând de foame și de cele lumești, putem da puteri nebănuite și trupului.

Credința, între libertate și plafonare

Părintele Dumitru Stăniloae:

„Dumnezeu este Izvorul puterii și al luminii, care ne atrage mereu mai sus în cunoaștere, în desăvârșirea vieții. El nu este plafon care să oprească înălțarea noastră. El este Supremul, dar supremul fără de sfârșit și inepuizabil în atracția pe care o exercită asupra noastră”⁷⁹.

Părintele Arsenie Boca:

„Credința e un risc al rațiunii; dar nicidecum o anulare, ci dimpotrivă o iluminare a ei. E o absorbire a sufletului într-un dincolo al lumii acesteia, în modul divin al existenței. Conștient de această *dezmarginire*, fără să fii mort deloc și în lume, experiezi, trăiești la intensități nebănuite sentimentul libertății spiritului”⁸⁰.

Reflecții:

Conviețuirea oamenilor credincioși în cadrul familiei înseamnă libertate nu plafonare. A asculta glasul Evangheliei, a ține credința, a participa la

sfintele slujbe, a te ruga, a sluji aproapelui, a face un bine, nu sunt obligații, ci mai degrabă privilegii. Acestea sunt semne ale omului înțelept, ale omului care poate vedea dincolo de trup și de necesitățile imediate. Prin urmare, credința nu sufocă viața de familie, așa cum se crede în unele cercuri, ci, dimpotrivă, îi cheamă pe toți membri săi la cunoaștere, libertate, pace și mulțumire.

Alexander Schmemman afirmă acestea: „Dacă am pătrunde cu auzul duhovnicesc, dacă am vedea cu ochi duhovnicești trăirea bisericească a raiului, după cum o mărturisește Cuvântul lui Dumnezeu, slujirea divină și sfințenia Bisericii, atunci esența acestei trăiri, conținutul vieții veșnice, al bucuriei și fericirii veșnice pentru care suntem creați, ni s-ar descoperi ca fiind cunoaștere, libertate și mulțumire într-o unitate triadică”⁸¹.

Credința, din latinescul *credentia*, este actul benevol prin care omul își leagă viața sa de Dumnezeu, în temeiul religiei de care aparține. Acest *religare* - legarea de o putere mai mare, de care vorbea Lactantius - este un complex de acțiuni și trăiri care înseamnă fidelitate față de Dumnezeu, devotament față de El până la moarte, convingere neîngrădită îmbinată cu mărturisirea Lui fără frică, precum și statornicie îmbinată cu libertate. Totodată credința este și *încredințare*; asta însemnând că toată viața omului este lăsată în Mâna cea părintească a lui Dumnezeu.

De fapt, nu se poate da credinței o definiție completă și mulțumitoare, fiindcă ea este semn al iubirii și de asemenea iubirea nu poate fi prinsă într-un cadru rece, scurt, scolastic al unei definiții. Este de

preferat să nu știm exact cum să explicăm credința, dar să o trăim intens și liber.

Plecând de la cuvintele de sorginte filocalică ale Sfântului Maxim Mărturisitorul, înțelegem că dacă am fi în stare să explicăm ce este credința, ar însemna că am fi în stare să explicăm și cum este Dumnezeu. Ori Dumnezeu este în același timp și Înțelesul și Neînțelesul. Sfântul Maxim Mărturisitorul explică acestea: „Dumnezeu este numit Neînțelesul, pentru că e crezut numai că există, pe baza celor care pot fi înțelese. De aceea, nimic din cele ce pot fi înțelese nu se compară cu El, în niciun chip. Și de aceea, nici credința nu e chip să o compari cu o trăire sau cu alta. Credința este o cunoștință adevărată, întemeiată pe principii ce nu pot fi demonstrate, ca una ce este temelia lucrurilor mai presus de minte și de rațiune”⁸².

Nu trebuie să răsfoim tomuri întregi, să căutăm pe toate meridianele și în toate cărțile lumii pentru a afla ce dar mare este credința și în ce fel ne leagă aceasta prin iubire și nădejde de Dumnezeu. E suficient, de exemplu, să privim cu ochii sufletești la Mântuitorul și să observăm că a vindecat orbul din Ierihon cu un simplu cuvânt⁸³, spunându-i doar: „Credința ta te-a mântuit!” (Luca 18,42). A se observa că Mântuitorul, după vindecarea minunată a acestui orb, nu spune: „Du-te, fiindcă de acum ești sănătos!”. Domnul nostru îi dă acestui om vestea cea bună a mântuirii și veste mai bună decât aceasta nu putea primi.

Credința, după învățătura Părintelui Dumitru Stăniloae, nu este limitare, plafonare, ci posibilitatea omului de a se ridica prin puterile sufletului până

la frumusețea dumnezeiască a sfințeniei. Și dacă în unele momente ale vieții nu ne simțim capabili de o astfel de înfrumusețare a vieții noastre, nu trebuie să cădem în deznădejde. Dumnezeu, fiind Izvor nesecat de bucurie și Viață, ne va trage El spre cunoaștere și desăvârșirea vieții, prin inepuizabila lucrare și atracție „pe care o exercită continuu asupra noastră”. După ilustrul teolog: „Credința crește cu vremea la o evidență atotluminosă, dar crește pe măsură ce împlinim poruncile și dobândim virtuțile”⁸⁴.

Prin credință, aducem lumină în viața noastră și niciodată această iluminare nu va însemna mărginire, ci „dez-mărginire”, după cum ne spune Preacuviosul Părinte Arsenie Boca. Plecând de la acest raționament, putem spune că de fapt credința nu înseamnă o anulare a rațiunii omului, ci posibilitatea de a-ți lăsa sufletul în Mâna lui Dumnezeu, până la absorbire. A fi credincios nu înseamnă că umbli ca un mort prin lume, ci dimpotrivă umbli și te manifesti ca cel mai viu, cel mai iubitor, cel mai plin de nădejde dintre oameni.

Rugăciunea

Părintele Dumitru Stăniloae:

„Rugăciunea este taina unirii omului cu Dumnezeu. E o taină care se înfăptuiește de câte ori se roagă omul cu concentrare. Cel ce ajunge la o rugăciune neîncetată trăiește neîncetat această taină. Prin rugăciune străbate omul, ca un scafandru, în adâncimile nesfârșite ale lui Dumnezeu, care ca Persoană iubitoare rămâne totuși distinct de cel ce

se roagă și îl menține și pe acesta distinct. De aceea, prin rugăciune îi vin omului puteri nenumărate și nesfârșite”⁸⁵.

Părintele Arsenie Boca:

„Deci, dacă la ceasul de război, mai bine-zis în clipa de luptă, lovim momeala cu numele lui Dumnezeu, depanând rugăciunea, vom vedea lucru minunat: pentru ostaș luptându-se Împăratul”⁸⁶.

Reflecții:

Rugăciunea este semnul omului credincios. Cine se însoțește cu rugăciunea se însoțește cu Dumnezeu, cu sfinții Săi și cu toată înțelepciunea de sub soare. Credința este strâns legată de rugăciune, altfel suntem ca doi oameni care depun jurământ în fața Altarului la Sfânta Taină a Cununiei, dar apoi nu vorbesc deloc între ei – nici soțul, nici soția - despre cum trebuie ținute aceste făgăduințe.

Rugăciunea este cea care are putere să spargă bariere, să despice lumi și ceruri, să străpungă adâncuri, dar și înalturi, să ne aducă în proximitatea unei minuni. Omul care nu se roagă e trup și umbră. Omul care se roagă este suflet ușor și trup cu aripi cu care poate să urce într-o clipită până la Cer.

Rugăciune, din latinescul *rogare*, este actul liber și conștient prin care noi, oamenii, comunicăm cu Dumnezeu. În rugăciune trebuie puse ca ingrediente credința neclintită, atenția, concentrarea, sinceritatea, pocăința, lacrimile, fiindcă acestea ne asigură saltul de la simpla vorbire cu Dumnezeu, la

convorbirea cu Dumnezeu.

Rugăciunea adevărată este rampa spre o transfigurarea omului, ea este expediția dorită pe care o facem dincolo, accesând trăiri și puteri nebănuite, este vehiculul nostru transcendental. Aceste puteri cerești transcendente ne ajută să trecem peste necazurile acestei vieți și marchează pregătirea noastră pentru viața veșnică. Rugăciunea este așadar nu numai ajutoare, ea este și mântuitoare. Rugăciunea se face de multe ori spre folosul individual, ea este mijlocul de comunicare spirituală cu Dumnezeu, dar totodată ea este și legătura de credință între membri aceleiași comunități. Rugăciunea leagă între ei pe frații din aceeași credință.

În mai multe graiuri ale pământului, rugăciune provine din lat. *orationem*, care se traduce prin *cuvântare, discurs*. De aici se explică mulțimea icoanelor care poartă numele de *Maica Domnului Orantă*. Starea Maicii Domnului este una de rugăciune continuă, așa că în icoane este imposibil să o surprinzi într-o altfel de ipostază, decât cea de *Orantă*.

Rugăciunea este ceea ce putem numi o legătură strânsă între Dumnezeu și om, bazată pe comuniune și convorbire, una care se reflectă și în diverse forme de relații între oameni (soț-soție, prietenie, stăpân-servitor, părinte-copil). Pentru armonie, liniște și pace în căminul conjugal este nevoie de comuniune plină de dragoste, de convorbiri cu Dumnezeu și între parteneri, dialogul fiind obligatoriu pentru o bună înțelegere a partenerului și a vieții general. Convorbire înseamnă cunoaștere, de aceea e important să ne rugăm, fiindcă doar așa îl putem

cunoaște pe Dumnezeu. Cine nu se roagă, dar se declară credincios, Îl transformă pe Dumnezeu într-o simplă noțiune, în ceva abstract.

Dumnezeu este Persoană și se află permanent în căutarea unei legături personale cu omul, lucru dovedit prin răspunsul pe care El îl dă rugăciunilor noastre. Un Creator care își abandonează creația nu poate fi numit creator în niciun chip. Există astfel o responsabilitate în viața omului de a nu uita de Dumnezeu, dar putem vorbi în același timp și de o responsabilitate a Creatorului de a răspunde la cereri și mulțumiri. Sunt și cazuri în care Dumnezeu nu răspunde rugăciunilor. Majoritatea teologilor afirmă că se întâmplă aceasta întrucât rugăciunea nu a fost făcută în numele lui Iisus Hristos sau nu concordă ceea ce cerem cu voia lui Dumnezeu.

Nu poate nimeni afirma că duce o viață duhovnicească, dacă nu se roagă și nu postește. Rugăciunea, postul și milostenia încununează viața omului și viața de familie; cu astfel de cununi nu ne mai temem nici de cele ale vieții acesteia și nici de judecata lui Dumnezeu. Rugăciunea ușurează sufletul și problemele omului de orice fel. Rugăciunea este „puterea care mișcă toate strădaniile omenești, ale întregii vieți duhovnicești”⁸⁷.

Și rugăciunea pe care o face omul și răspunsul pe care îl dă Dumnezeu sunt semne ale dragostei, de aceea Vladimir Lossky afirmă: „Roada rugăciunii este dumnezeiasca iubire, care nu este nimic altceva decât harul dobândit înăuntrul ființei sufletului”⁸⁸. Sfinții Părinți ne îndeamnă să coborâm mintea în inimă atunci când ne rugăm, asta pentru că puterile sufletului acolo sălășluiesc.

Rugăciunea din Gradina Ghetsimani a Mântuitorului (Matei 26,36-46) este modelul de rugăciune pentru creștini. Este vorba de un strigăt prelung, de o ieșire din Sine, de o smerire care înseamnă sudori ce se transformă în picături de sânge (Luca 22,44). Filiația divină, eshatonul, modul în care îl poți cunoaște pe Dumnezeu, dogma Sfintei Treimi, veridicitatea Sfintei Scripturi, necesitatea Jertfei, rostul misiunii Sale pe pământ sunt lămurite și mărturisite în această rugăciune a Mântuitorului, cu valoare de Testament. Așa trebuie să fie și rugăciunea noastră, ca și cum ar fi ultima înaintea trecerii dincolo. Fără această curgere a ființei noastre spre Dumnezeu, fără această transfigurare, nu avem rugăciune pe de-a-ntregul.

Dumnezeu și omul se întâlnesc tainic doar prin intermediul acestei *conversatio*, care este rugăciunea. Acest raționament îl desprindem din teologia Părintelui Dumitru Stăniloae, care pune accentul „pe taina unirii dintre Dumnezeu și om, prin intermediul rugăciunii”⁸⁹. Întotdeauna va fi ceva tainic în convorbirea cu Dumnezeu, pentru că El este Singurul care poate să ne despice sufletele cu sabia Duhului Sfânt, pentru a vedea ce se află cu adevărat acolo. Rugăciunea mai este tainică și pentru că nu se face *față către față* potrivit cuvântului „Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată” (I Ioan 4,12). Exersând rugăciunea și lucrând la despățimire, devine posibil să-L vezi pe Dumnezeu cu ochii duhovnicești; dar în ce mod omul I se adresează Lui și cum din negrăita Sa dragoste El răspunde rugăciunii, rămâne o taină negrăită.

Atât Părintele Dumitru Stăniloae, cât și

Părintele Arsenie Boca afirmă că rugăciunea ajută atunci când este corelată cu lepădarea de sine, când te lepezi de voia ta. Această ieșire din noi ne aduce aminte că nu suntem cu adevărat stăpâni nici peste ființa noastră, nici peste aproapele nostru, nici peste pământ. Rugăciunea făcută așa cum trebuie ne aduce la starea ideală de smerenie, stare nesuferită întregii armate care slujește întinericului și celui rău. Părintele Arsenie Boca spune că „Dacă omul ar fi cine se crede, ar da ordin acestei naturi și ea ar trebui să-l asculte. Dar ea n-ascultă decât de Făcătorul ei. De aceea noi, cunoscându-L pe El stăpânul ei, noi ne rugăm și, deși nevrednici, Dumnezeu ne ascultă rugăciunea”⁹⁰.

Frica de Dumnezeu

Părintele Dumitru Stăniloae:

„În frica de Dumnezeu se manifestă conștiința despre nimicirea cu care ne amenință lumea; conștiința că lumea contravine destinului nostru etern, asigurat de trăirea prin intimitatea proprie. În frica de Dumnezeu ni se revelează conștiința unei autorități constituite de o realitatea superioară nouă, nu inferioară, cum e lumea”⁹¹.

Părintele Arsenie Boca:

„De cei ce nu se tem de Dumnezeu, nici vouă să nu vă fie teamă. Toată teama să fie de păcat, căci pe aceasta au avut-o și sfinții”⁹².

Reflecții:

Frica de Dumnezeu trebuie să fie una ca de un Tată iubitor, frica aceasta nu trebuie să strivească ființa omului. Aceasta trebuie doar să-l ghideze pe om spre a nu face rău, nici lui, nici celor din jur. Unde e frică multă, este dragoste puțină, așa că temerea de Domnul trebuie să însemne mai mult considerație, respect și iubire pentru Cel Care ne-a dăruit viață și este Proniatorul, Purtătorul nostru de grijă. Fericitul Augustin spune: „Bun este Acela Care m-a făcut și El însuși este bunul meu și Lui îi aduc laude pentru toate bunătățile”⁹³.

Cine se însoțește cu frica lui Dumnezeu, se însoțește și cu înțelepciunea. Aflăm acestea de la Sfântul Grigore de Nissa, marele teolog și fratele marelui Vasile, care spunea așa: „Am văzut pe mulți oameni care s-au silit să învețe toată știința cea din afară, iar în cele teologhicești, adică în știința despre Dumnezeu, nu puțin au sporit. Dar fiindcă le-a lipsit lor adevărata înțelepciune, care este frica lui Dumnezeu, departe s-au făcut de Dumnezeu și în mocirla tuturor relelor au ajuns”⁹⁴.

În sensul general, lumesc, *frica* are sens de *fobie*, *spaimă*, *groază*, dar în termeni teologici, frica este semn al venerației noastre, pe care o îndreptăm ontologic și liber către Dumnezeu, sensul dominant fiind respectul plin de adorație față de Tatăl ceresc. De remarcat că temerea sau frica de Dumnezeu se află între cele șapte mari daruri ale Duhului Sfânt, așa cum le descrie Proorocul Isaia (11,2).

Frica se poate naște și atunci când omul asistă la o teofanie sau la o minune a lui Dumnezeu. De

exemplu, Zaharia, tatăl Sfântului Ioan Botezătorul s-a temut când l-a văzut pe Îngerul Domnului, dar mai apoi, când a primit vestea cea bună că i se va naște un fiu, a înțeles că această apariție minunată este semnul dragostei fără margini a lui Dumnezeu.

Când contemplăm Cine este Dumnezeu și Care sunt lucrările Lui, atunci frica de Dumnezeu apare de la sine, fiindcă este imposibil să nu te cutremuri, să nu te înfricoșezi descoperind taine atât de mari. A avea frică de Dumnezeu nu înseamnă a cădea în deznădejde și boli psihice, ci înseamnă a fi conștient că Dumnezeu cere de la noi ascultare de glasul Evangheliei, supunere în numele dragostei, slujirea Lui și a semenilor. Pe scurt, frica de Dumnezeu este să faci voia Domnului.

Mai este un fel de frică, o teamă care lucrează activ în îndepărtarea păcatelor. Este vorba de frica de judecată. Mântuitorul, în vremea misiunii Sale pe pământ, S-a lovit și de încăpățănare, de necredință și reavoință, în mai multe cetăți cuvântul Apostolilor Săi nefiind primit. Iisus nu mustră un om sau doi, ci vorbește despre soarta cetăților neprimitoare la judecată, spunând astfel: „Și în orice cetate veți intra și nu vă vor primi, ieșind în piețele ei, ziceți: Și praful care s-a lipit de picioarele noastre din cetatea noastră vi-l scuturăm vouă. Dar aceasta să știți, că s-a apropiat împărăția lui Dumnezeu. Zic vouă: Că mai ușor va fi Sodomei în ziua aceea, decât cetății aceleia. Vai ție, Horazine! Vai ție, Betsaido! Căci dacă în Tir și în Sidon s-ar fi făcut minunile care s-au făcut la voi, de mult s-ar fi pocăit, stând în sac și în cenușă. Dar Tirului și Sidonului mai ușor le va fi la judecată, decât vouă” (Luca 10, 10-14).

Înțelegem din asta că toate puterea asupra vieții și a morții stă în Mâna lui Dumnezeu și-atunci frica de El este naturală, firească, parte din ființa omului. Și când mustră, Domnul nostru face aceasta spre îndreptare, certarea Lui fiind tot un act al iubirii (așa cum, de pildă, un părinte își mustră copilul). Cât mai există o șansă de ridicare pentru un om sau pentru o cetate, orice mustrare este bună. Spune Paul Evdokimov, într-un cuvânt de o frumusețe rară: „Cu cât infernul în care se găsesc oamenii este mai adânc, cu atât mai aprofundată va fi așteptarea lui Hristos”⁹⁵.

Când suntem ai lumii acesteia, avem o permanentă senzație de „micime”, de aceea Părintele Dumitru Stăniloae pomenește de un spectru care planează asupra noastră, cel al nimicirii. Lipsa fricii de Dumnezeu ne face robi ale celor de sub simțiri, prin urmare ne mulțumim cu această „micime” și așteptăm ca lumea să ne strivească prin toate tensiunile ei sociale, culturale, istorice și uneori chiar religioase. Această „micime” contravine destinului etern al omului, de care vorbește ilustrul teolog. Această expresie, „destin etern”, nu se referă la destin în general - Dumnezeu i-a dăruit omului liber arbitru, rațiune și voință proprie - ci se referă la viața eternă, omul având prin natura sa „voința de a persista în eternitate, pentru a adânci la nesfârșit sensul existenței lui și al întregii realități”⁹⁶. Frica de Dumnezeu este racordarea omului la o realitate net superioară, reprezentată de Dumnezeu, una care încălzește și întărește conștiința. Lipsa acestei frici este racordarea omului la o realitate net inferioară, cea reprezentată de lume, una care pervertește conștiința și o cheamă încet, dar sigur, spre moarte. „Lumea

este făcută pentru a fi umanizată, nu omul pentru a fi asimilat lumii, naturii. Lumea e pentru om, nu omul pentru lume", afirmă Părintele D. StăniloFrica de Dumnezeu este pomenită de Părintele Arsenie Boca într-un context în care se amintește de cuvântul Apostolului, care se citește la Sfânta Taină a Cununiei: „Femeia să se teamă de bărbat”. Femeia trebuie să se teamă de bărbat „când Hristos este capul bărbatului, dar când capul lui este păcatul și dumnezeul lui este stomacul, nu are ce sfat de mântuire să ia de la dânsul. Fără Hristos este mort, iar sfatul morților duce la moarte; acolo să nu mergeți. De morți să nu aveți frică”⁹⁷, afirmă Sfinția Sa. Așa înțelegem mai lesne ce a vrut să spună Părintele Arsenie prin: „De cei ce nu se tem de Dumnezeu, nici vouă să nu vă fie teamă. Toată teama să fie de păcat, căci pe aceasta au avut-o și sfinții”⁹⁸. Părintele le îndeamnă pe femei să nu le fie frică de om, ci de Dumnezeu și să se opună cu toată tăria păcatului, chiar dacă asta ar însemna mucenicie neîntreruptă.

Pocăința

Părintele Dumitru Stăniloae:

„Căința este cea mai înaltă dintre virtuți, pentru că nu e ea însăși o virtute înfăptuitoare în rând cu celelalte, ci pentru că, rămânând mereu nemulțumită de ceea ce realizează acelea, le împinge mereu mai sus. Fără să fie o virtute înfăptuitoare aparte, ea este un motor al tuturor virtuților. Dacă nu ar fi căința, nu ar fi tendința de depășire în om. Căința este o ardere neconținută în lăuntrul omului, care întreține

tensiunea după mai bine. Prin ea, călcând omul peste sine însuși și judecându-se în numele pretențiilor absolute ale lui Dumnezeu, se ridică tot mai sus”⁹⁹.

Părintele Arsenie Boca:

„Deci câtă vreme mai sunt oameni ce caută Pocăința și Sfânta Împărtășanie, Satana n-are putere. Îl oprește Dumnezeu. Dar când oamenii se vor întuneca la minte așa de tare, încât vor împiedica Sfânta Liturghie, cu toată voia lor vrând necredință, în zilele acelea va înceta și Jertfa cea de-a pururi și va începe urâciunea pustiirii”¹⁰⁰.

Reflecții:

În anul în care scriem această carte, avem tot mai multe semne ale sfârșitului lumii în care trăim, așa cum ni le-au descris Sfinții Părinți. Unul dintre semne ar fi răcirea credinței și, implicit, lipsa dragostei atât față de Dumnezeu, cât și față de membrii familiei. Așa se face, după cum constata Pr. Serafim Rose, că viața de familie a devenit din ce în ce mai agitată. În lipsa unor relații normale în familii, „crima apare în cele mai diverse locuri și ne îndreptăm spre o societate plină de oameni insensibili și reci”¹⁰¹.

Nu știu nici îngerii din cer când va veni sfârșitul lumii, dar omul trebuie să fie pregătit, familia trebuie să fie pregătită. Dacă lumea se îndreaptă din ce în ce mai repede spre naufragiu, ne gândim că este nevoie și de o barcă de salvare a omului, a familiei, iar această barcă este pocăința.

Pocăința este un termen complex de trăiri și

sentimente, ea poate constitui de asemenea un mod de viață, o componentă a vieții de familie. Poate fi echivalentă cu *a te căi, a face penitență, a avea păreri de rău*, dar și cu *a te spovedi* (în cadrul Sfintei Taine a Mărturisirii sau a Pocăinței, cum mai este numită). Pentru că acest complex de trăiri presupune ca omul să aibă obligatoriu credința, nădejdea și dragostea, putem spune că pocăința este o virtute înglobând mai multe virtuți, care accelerează în mod vădit o acțiune a lui Dumnezeu asupra ființei noastre; vorbim de răspunsul rapid al lui Dumnezeu la doleanțele, cererile și rugăciunile noastre.

A se remarca faptul că în Noul Testament, termenul cheie pentru a desemna pocăința este *metanoia*. Or *metanoia* nu desemnează doar starea de penitență, de părere de rău pentru păcatele săvârșite, ci este o stare mult dorită ce presupune o schimbare de atitudine radicală, o reorientare a vieții către Dumnezeu, o schimbare a viziunii unui om față de el, de semenii și de natură, o mult dorită transfigurare. *Metanoia* este așadar un nou drum în care promitem să-L iubim pe Dumnezeu și să îl iubim pe celălalt, la fel cum ne iubim pe noi înșine. Prin *metanoia* căutăm o cale să fim mai iubitori și față de cele ce ne înconjoară, față de toată creația lui Dumnezeu. Interesant este că *metanoia* presupune chiar și o transformare a aspectului fizic, prin iluminarea venită de la Hristos, ca o consecință a trăirii acestei stări, prin transfigurare. Trupul omului se ascute și chipul capătă o lumină perceptibilă, dar greu de descris, fiindcă este lumină din Lumină. *Metanoia* înseamnă o întoarcere a minții noastre către Dumnezeu, o convertire la Mintea originară, după

cum spune Cuviosul Nichita Stithatul.

V. Lossky vede în *metanoia* literalmente „o schimbare de cuget, prefacere a minții, o a doua naștere dăruită de Dumnezeu după Botez, o posibilitate de întoarcere la Tatăl, lepădarea neîncetată de sine, o virtute care realizează schimbarea firii noastre”¹⁰².

În mai multe limbi ale pământului, termenul de *pocăință* (*metanoia*) nu este unul complet, fiindcă derivă în special din *penitență*, penitența fiind o componentă a pocăinței, vezi: eng. *repentance*, fr. *repentir*, it. *pentimento*. Cuvântul românesc *pocăință*, observa Părintele Galeriu, este de origine slavă și pune accentul pe părere de rău, pe remușcare, pe regret, pe durerea pentru greșala și păcatele săvârșite. Cel provenit din limba latină - *penitență* - derivat din *paenitentia*, accentuează mai mult aspectul juridic, conștiința purtării de vină, frica de pedeapsă.

Dacă virtuțile ar putea fi comparate cu treptele unei scări care urcă la Cer, pocăința, care adună virtuțile una câte una, poate fi scara însăși. Evanghelia Domnului nostru Iisus Hristos pleacă de la îndemnul mântuitor: „Pocăiți-vă, căci s-a apropiat împărăția cerurilor”. Misiunea lui Iisus pleacă așadar de la acest: „Pocăiți-vă, căci s-a apropiat împărăția cerurilor” (Matei 4,17), care înseamnă să ne căim de păcate pur și simplu, așa cum ne învață Mântuitorul, în sensul pocăinței și al stării de *metanoia* de care am vorbit mai sus. Deschiderea Ușii Pocăinței¹⁰³ se face prin căință și lacrimi. Tertullian spunea: „Cerbul rănit cunoaște iarba care poate să-i vindece rana. Rândunica cunoaște planta, ca să redea vederea puilor orbiți în cuib. Tu, păcătosule, având cunoștința că numai prin taina pocăinței poți să te vindeci, de ce

nu întrebuințezi această taină?” .

Pocăință nu înseamnă a adera la o grupare de așa-ziși „pocăiți”, căci cine se rupe de Biserică se rupe de Hristos, ci înseamnă a alege plânsul pentru păcate, împlinirea poruncilor, lepădarea de „omul vechi”. Pocăință înseamnă zdrobirea inimii, spovedania, împlinirea canonului, dezlegarea păcatului care se face cu Darul Sfântului Duh, prin preotul duhovnic¹⁰⁴ .

Contând pe ajutorul lui Dumnezeu în tot acest proces care înseamnă schimbarea vieții noastre, putem spune că pocăința unui om nu se face exclusiv pentru schimbarea vieții lui; el poate schimba în bine viața unei întregi familii. De remarcat că pocăința unei familii nu se face exclusiv în folosul acelei familii, ci poate schimba în bine viața unei întregi comunități, iar pocăința unei comunități (vezi pocăința locuitorilor cetății Ninive¹⁰⁵) poate schimba în bine soarta lumii întregi.

Părintele Dumitru Stăniloae afirmă că pocăința este cadrul general în care se manifestă și coexistă virtuțile omului. Căința este mereu nemulțumită de ce realizează virtuțile, fiecare în parte și le împinge tot mai sus, ca motor al lor. Pocăința este un cadru general și virtuțile țin de aspectul particular, întregul obținându-se prin unificarea generalului cu particularul. Căința îi arată omului ce este el de fapt și îi dezvăluie sensul vieții lui, arătându-i pe de altă parte că în viața duhovnicească nu există o limită, creșterea poate să fie continuă, sfințenia fiind accesibilă tuturor. Căința se hrănește din focul cel veșnic aprins al iubirii lui Dumnezeu pentru oameni, de aceea Părintele Stăniloae vorbește de o „ardere neconținută înlăuntrul omului, care întreține tensiunea după mai bine”.

Învățăturile Părintelui Arsenie Boca despre pocăință ne conduc spre întrebarea: „Dacă pentru pocăința unui singur om se face mare bucurie în cer, oare bucuria nu este infinit mai mare, când se pocăiește o familie întreagă?”. În familia orientată teocentric se regăsesc acestea: Pocăința - despre care Părintele Arsenie Boca vorbește într-un context mai larg care cuprinde și Taina Spovedaniei - și Sfânta Împărtășanie. Dacă acestea nu se află în centrul preocupărilor membrilor familiei, atunci nu putem vorbi cu adevărat de o viață de familie împlinită. Mai spune Preacuviosul Părinte că atunci când omul va uita de pocăință și când va împiedica săvârșirea Sfintei Liturghii, atunci se va așeza pe tron satana care va avea putere multă. Jertfa v-a înceta și se va instala în lume „urâciunea pustiirii”, adică un semn al sfârșitului lumii.

Egoismul

Părintele Dumitru Stăniloae:

„Căci piedica cea mai mare și continuă în calea înaintării spre dragoste este egoismul. Până nu omori deplin egoismul, nu poți avea dragoste adevărată, pură și plină, față de nimeni. Trebuie să lași mult în urma ta talazurile oceanului de egoism, ca să simți mângâindu-te pe față și de jur împrejur aerul ce-ți vine din Împărăția dragostei”¹⁰⁶.

Părintele Arsenie Boca:

„Obişnuit, concepția creștină nu prea e dusă nici chiar de credincioși și nici chiar de cei ce o cunosc

teologic destul de bine, până la finalitatea sa - mai păstrând și pentru *egoism* o bună parte de „viață”. Cu alte cuvinte sunt puține exemplarele omenești care își „riscă” *toată viața lor pentru Dumnezeu*, pentru *cauza lui Dumnezeu în lume*. Aceasta dovedește numai slăbirea omului - prin boala egoismului - nicidecum slăbirea creștinismului în sine, ca valoare sau lumină a vieții”¹⁰⁷.

Reflecții:

Ca să se bucure de toate darurile lui Dumnezeu, familia nu pune un membru al ei în centru, ci se organizează teocentric. În viața de familie nu trebuie făcut loc egoismului unuia dintre membri, fiindcă asta ar însemna că se încurajează iubirea de sine, o iubire în care nu încap nici semenii, nici Dumnezeu. Egoismul pune unul dintre membri familiei în centru, eliminându-L astfel din viața ei pe Dumnezeu ca Făcător al nostru și Proniator. Egoismul este dovada certă a existenței mândriei în om, egoismul este cu atât mai rău cu cât este apanajul răului, este luciferic. Când Lucifer a fost preschimbat din înger de lumină în înger al întinericului, doborât fiind de Dumnezeu din cer, a tras după el a treia parte din stele (Apocalipsă 12,4). Zgomotul acestei gigantice prefaceri cosmice, dar și intens spirituale, a fost atât de puternic, încât ecoul – trebuie să recunoaștem - se mai aude și astăzi. Ecoul acestui „țipăt al mândriei” poate fi auzit și astăzi, la mii de ani distanță; el poate fi acum și o șoaptă abia perceptibilă a necuratului, aproape că nu contează. Rezultatul este același; omul egoist se pune în centrul lumii, dorește să conducă lumea, să se

substitue lui Dumnezeu.

Egoismul este de fapt convingerea potrivit căreia comportamentul uman trebuie reglat în funcție de interesul propriu. În viața de familie, interesul propriu nu este totuna cu interesul familiei, astfel creându-se premisa existenței unor relații de subordonare, cercul familial este scos cu totul în afara noțiunii de dragoste. Iubirea excesivă de sine îndepărtează cu mult semenii și reprezintă un refuz categoric în a primi darurile, binecuvântările și iubirea lui Dumnezeu.

Se mai remarcă un lucru: egoismul sugrumă ființa omului, o îngrădește, o marginalizează. Părintele Alexander Schmemmann afirmă pe bună dreptate că religia și ideologia pot crea sclavi, dar credința nu dă greș niciodată, ea este singura eliberatoare: „Credința vorbește despre supunere însă numai în credință există libertate; supunerea față de Dumnezeu este singura libertate în această lume și singurul izvor de libertate”¹⁰⁸.

Sfinții Apostoli L-au avut pe Iisus Hristos printre ei și au avut Model de viață și purtare în societate. Faptele și lucrările Domnului fiind încă proaspete în memoria lor, imediat după Jertfa Lui pe Cruce, au îndemnat pe cei care au constituit Biserica primară să facă parte din societatea ideală, o societate numită a „sfinților”, în care toate bunurile erau la comun. Este o imitare posibilă a vieții de comuniune din Împărăția din cer și un semn clar că acolo unde este *credință*, *egoismul* nu mai încap, cele două fiind într-un pronunțat antagonism. Altruismul este cu adevărat dumnezeiesc. Mântuitorul a ieșit din Sine, S-a deșertat prin cheneză (Filipeni 2,7), S-a făcut Om, coborându-Se astfel până la cel mai păcătos dintre

oameni pentru a-l salva, pentru a ne chema de fapt pe toți la viața veșnică. Unde putem găsi oare o dovadă mai puternică a altruismului și iubirii? Suntem așadar datori să-L iubim pe Dumnezeu, „fiindcă El ne-a iubit Cel dintâi” (I Ioan 4,10) și să acționăm hristocentric atât în societate, cât și în viața de familie.

Nu întâmplător, Părintele Dumitru Stăniloae vorbește de „oceanul egoismului”; aici dorește să arate că mai ales în vremurile noastre, din ce în ce mai mulți oameni au meteahna, de a gândi totul antropocentric, de a se considera pe sine centrul lumii, de a fi egoiști. Acestora nu numai că nu le pasă de egoismul lor, ci îl și promovează, vor să-l impună și altora ca mod de viață. Ei uită că antropocentrismul are răspunsuri doar parțiale și mulțumește câțiva idealști și filosofi moderni. Hristocentrismul este singurul care răspunde adecvat întrebărilor legate de om, de viață, de scopul creației lui Dumnezeu, de scopul vieții omului. Egoistul nu va cunoaște niciodată cu adevărat nici lumea, nici viața, nici fericirea, iar căile lui spre îndumnezeire sunt foarte înguste.

Părintele Arsenie Boca merge și mai departe decât Părintele Stăniloae, el întrevede mai mult decât un „ocean de egoism”. Egoismul este prezent într-o doză mai mare sau mai mică în fiecare dintre noi, adică este al miliardelor de oameni. Oricât de credincioși ne-am declara, de evlavioși sau pioși, tot păstrăm ceva pentru a hrăni egoismul, atât cât a mai rămas din el în noi. Mulți se declară „ai lui Dumnezeu”, dar destul de puțini sunt aceia care se leapădă de sine până la jertfă, până la a trăi într-un tot „cauza lui Dumnezeu”, ne spune Preacuviosul Părinte. Aceste slăbiciuni, aceste „licăriri ale egoismului în om nu sunt totuna cu

slăbirea creștinismului, legătura se face mai degrabă cu slăbirea omului. Este evident atunci că egoismul din om nu poate face din credința cea dreaptă, din Ortodoxie, o lumină a vieții mai puțin vie”¹⁰⁹.

Grija cea lumească

Părintele Dumitru Stăniloae:

„E o grijă care ne mișcă în cercul închis al intereselor noastre. E grija cea lumească, grija egoistă, care este considerată de creștinism un păcat, întrucât angajează toată atenția și nu ne mai putem gândi la infinitul adevărat al transcendentului. Dar e și o grijă de a scăpa de egoism, o grijă nu de menținere în viața aceasta închisă, prin moarte, ci a mântuirii pe planul veșniciei. E o grijă în favoarea egoismului și o altă grijă de a topi în noi egoismul”¹¹⁰.

Părintele Arsenie Boca:

„Precum când merg la oaste, oamenii lumii lasă toată grija de acasă, ca să nu-i încâlcească în vremea ostășiei, așa și nevoitorii mântuirii lasă toată grija lumii, pentru împăratul cerurilor”¹¹¹.

Reflecții:

Grija cea lumească, mai precis îndepărtarea ei este avută în vedere atunci când în cadrul Sfintei Liturghii se cântă *Heruvicul*, cântarea îngerească de slavă. Omul prins în cele lumești, în grijile mundane, nu se poate ridica la starea care îi face pe îngeri să

aducă permanent slavă lui Dumnezeu. E greu să fim asemenea heruvimilor și să cântăm melodii în perfectă armonie și într-un registru cu mii de glasuri, dacă am putea face aceasta ar însemna că am eliminat cu totul grija din viața noastră.

Grija luminează prinde omul în laț și greu se mai desprinde acesta din împresurare, pentru că vorbim și de un tip de automutilare a ființei sale. Grija luminează este semnul omului lumesc. Cel prins în cele ale lumii este ca pasărea legată cu o sfoară, de care amintea Sfântul Maxim Mărturisitorul, care zadarnic se avântă spre cer, fiindcă sfoara o ține legată și se va întoarce pe pământ.

Dumnezeu este Cel care hrănește păsările cerului și toate viețuitoarele, Cel care face să răsară floarea în mijlocul stâncilor, iar de crinii câmpului tot El are grijă ca aceștia să crească „fără osteneală și fără a toarce” (Matei 6,28). Cine știe, recunoaște și mărturisește că Dumnezeu are grijă de toată făptura, nu simte nici lipsa, nici grija și pentru toate îi mulțumește Lui, asemănându-se Lui.

Grija exagerată nu e un sentiment creștin. Ea poate chiar să se transforme și în boală. Ea vine de multe ori fără să o invoci, fără să se facă anunțată, fără zăbovire. Vine și se cuibărește ca viermele în măr; mărul fiind de data aceasta inima noastră. Cum este cariul pentru lemn, așa este și grija pentru suflet. Ea macină ființa omului și o pipernicește, slăbind puterile duhovnicești ale omului.

Cuvântul *grijă* este venit în limba română pe filieră slavonă, din bulgărescul *griza*. În aceeași familie lexicală găsim cuvântul *grijanie*, care nu înseamnă altceva decât *Cuminecătură, Împărtășanie*. Dacă am fi

permanent cu gândul la Sfânta Împărtășanie, la cum să ne apropiem de Trupul și Sângele Domnului cu vrednicie, atunci am putea spune că în viața noastră avem și o grijă sfântă, care este *grijania*. Prin urmare, grija de a nu păcătui și de a face voia Domnului este grijă sfântă, binecuvântată, pentru simplul fapt că se opune grijii celei lumești. De aceea, Părintele Stăniloae spune că sunt două tipuri de grijă, una în interiorul căreia se dezvoltă egoismul și o alta care se opune egoismului.

Dacă cineva din familia noastră poartă după sine, ca pe o povară, grija cea luminează, acela trebuie să știe că se află la un pas mic de frică patologică, de anxietate și depresie. Filosofii existențialiști au tendința de a minimaliza efectele grijii sau anxietății asupra psihicului omului, spunând că este un răspuns normal emoțional la responsabilitatea covârșitoare generată de libertatea umană. Răspunsul este doar parțial adevărat, pentru că dacă înțelegem și trăim libertatea dată nouă de Dumnezeu, în sens creștin, atunci - fiind purtați pe aripile dragostei de Însuși Dumnezeu - chiar nu mai are de unde să apară grija sau frica. Paul Evdokimov arată că „Dumnezeu nu este un stăpân de sclavi și că omul nu este un sclav. Dumnezeu este Libertate și omul este copilul acestei libertăți divine”¹¹². În acest sens trebuie înțeleasă libertatea, nu în cel promovat de existențialiști.

În plus, grija - care nu este altceva decât o frământare a ființei, asemănătoare cu mersul în gol al unei mori - ucide rugăciunea, comunicarea noastră cu Puterile cerești. Pe fondul îngrijorării, gânduri străine de rugăciune invadează mintea omului, nedând vreo șansă simțirilor duhovnicești să se

cuibărească în suflet. Grijă duce la deznădejde, iar deznădejdea e primul pas spre o boală psihică. A ne goli mintea de cele ale lumii este un îndemn dat nouă de Mântuitorul, atunci când spune: „Nu vă îngrijiți de ziua de mâine, căci ziua de mâine se va îngriji de ale sale. Ajunge zilei răutatea ei!” (Matei 6, 33-34). Creștinul este îndemnat astfel să nu se gândească prea mult nici la trecut și nici la viitor, ci să petreacă permanent cu Dumnezeu, să facă zilnic lucrările și voia lui Dumnezeu și, într-un *imitatio Dei*, să trăiască un prezent continuu.

Grija cea lumească este cea care ne păstrează în cele ale lumii care cade sub simțuri, ea este cea care ne face să nu vedem acel *dincolo*, atât de familiar omului care acceptă hristificarea vieții sale. Infinitul, măreția și dragostea lui Dumnezeu sunt noțiuni străine pentru cel luptat de grija cea lumească. Transcendentul nu poate fi înțeles sub niciun chip de cel care trăiește sub imboldul grijii, care de obicei este un târâm al instinctivității omului. Pe mulți oameni îi îngrijorează în special lipsa hranei sau a apei, a banilor sau hainelor; lucruri de altfel necesare. Este grija exagerată pentru trup, de aceea trebuie să dăm curs îndemnului Domnului Iisus Hristos, care poate fi înțeles așa: „Nu vă îngrijorați peste măsură de toate aceste lucruri, de altfel necesare; acestea să nu pună stăpânire pe voi și pe sufletele voastre, în așa fel încât să nu mai puteți nici măcar zări, din vârtoarea lor, Împărăția lui Dumnezeu! Să nu vă lăsați robiți mâncării, băuturii, îmbrăcămintei sau grijilor de tot felul”. În primul rând, să ne îngrijim a-I plăcea lui Dumnezeu. A ne îngriji să plăcem lui Dumnezeu este grija binecuvântată.

În viața creștinului există un război nevăzut care nu poate fi ocolit. Astfel, trebuie să fim pregătiți permanent de luptă, să ne îmbrăcăm cu toate armele duhovnicești, de care vorbește pe larg Sfântul Apostol Pavel (Efeseni 6, 10-18). Asta ca să nu cedăm ori să murim în luptă imediat ce s-a dat semnalul că aceasta a început. La luptă lăsăm cele ale casei spre a ne concentra la cele ce sunt ale războiului. Viața ne învață astfel. În lupta și în vârtoarea vieții, trebuie să lăsăm grija deoparte și să chemăm nădejdea, plină de dragoste, care sălășluiește în credință.

Înfrânarea

Părintele Dumitru Stăniloae:

„Înfrânarea, exercitată liber de omul credincios, nu e înfrânare din urcușul spre Dumnezeu, ci din depărtarea de rele, având rostul să-l ferească pe om de scufundarea totală în lume”¹¹³.

Părintele Arsenie Boca:

„Prin înfrânare săltăm sensul firii mai presus de fire”¹¹⁴.

Reflecții:

Omul se poate ridica deasupra instinctelor, exercițiul înfrânării sau cumpătării fiind de fapt o parte dintr-un proces important, care înseamnă hristificarea lui. În autobiografia sa, Părintele Arsenie Boca mărturisește că a reușit prin credința

în Dumnezeu să se ridice cu ajutorul voinței și a controlului conștiinței deasupra instinctelor și simțirilor, care vin în special din sfera biologică. Fiecare om are constitutiv această forță de înfrânare, una care îl ridică de altfel la demnitatea de a fi creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Mulți nu lucrează însă cu voința proprie și nici nu acționează conform conștiinței și prin urmare se depărtează de Arhetip, de Modelul sau de natura lor. Ei ajung astfel la opusul înfrânării, care înseamnă neînfrânarea. Iar de la neînfrânare la desfrânare este un singur pas, după cum ne spun dumnezeieștii Părinți. Evagrie Monahul spune că: „din mintea cea neînfrănată se face inima însăgetată cu săgeata vrăjmașului, spre fapta cea de desfrâu¹¹⁵”. Desfrânarea, care poate îmbrăca o mulțime de forme, nu întunecă numai ființa unui om, unui păcătos, ea poate pune stigmat asupra familiei, asupra întregii comunități, poate aduce pedepse peste o cetate întreagă¹¹⁶. Desfrânarea nu este un rău al unui singur om, este un rău comun.

Să reținem că nu orice tip de înfrânare este în acord cu voia lui Dumnezeu, dacă aceasta se face după voia omului, ea s-ar putea să nu fie binecuvântată. Mai mulți gânditori din sfera creștinismului sunt de acord că este posibil să faci o faptă bună cu scop rău, cum o faptă aparent rea poate să aibă un scop binecuvântat. Nu orice înfrânare este bună, ci doar aceea închinată lui Dumnezeu și împlinită cu frică de Dumnezeu, credință și înțelepciune. Ea mai trebuie să fie conformă cu legea iubirii dată nouă de Domnul Iisus Hristos, înfrânarea trebuie exersată și aplicată în viața noastră în spiritul dreptății acestei legi a iubirii. Înfrânarea pune cărămizi la edificiul

desăvârșirii noastre morale. Al. Schmemman ne spune că „păcatul este respingerea orientării divine a vieții, el este, de la originile sale, deviația iubirii noastre de la țelul său final”¹¹⁷. Înțelegem astfel că înfrânarea care deviază de la coordonatele date de legea iubirii se poate transforma ușor în păcat sau patimă.

Înfrânare este un cuvânt care cu greu își găsește corespondent în alte limbi ale pământului, tocmai pentru că acesta stă în legătură cu un complex de sentimente și trăiri, ce înseamnă de fapt despățimirea omului, iar patimile omului pot fi multiple. Aproape că nu găsim corespondent pentru cuvântul *înfrânare* în alte limbi. El este tradus prin sinonime precum: *abstinență, abținere, renunțare, temperanță, cumpătate*.

Chiar și în Sfânta Scriptură cuvântul apare foarte rar și într-un context care nu are legătură cu sexualitatea, ci mai degrabă cu ieșirea omului de sub porunca lui Dumnezeu. Conceptul biblic de *înfrânare* se leagă așadar în special de ascultare, de Legea morală a lui Dumnezeu. În Vechiul Testament, desfrânare înseamnă călcarea poruncilor, aspectele voluntare ale înfrânării oferind oportunitatea poporului lui Dumnezeu, poporului ales, să-și demonstreze angajamentul în a respecta Legea. Votul nazireilor, de pildă, era unul care însemna reținerea de la tăierea părului, de la a bea vin sau băuturi tari. Nazireii făgăduiau mai ales să trăiască în curăție pentru Domnul. Noul Testament, chiar dacă vine cu Legea iubirii, nu desființează făgăduințele ce țin de abținere, de reținere, de abstinență¹¹⁸. La o interpretare biblică atentă, se poate observa că înfrânarea trebuie să fie o alegere care are ca temei

dragostea de Dumnezeu și desăvârșirea, mai puțin îndeplinirea mecanică a unui îndemn sau precept evanghelic.

Cu cât mai mult te scufunzi în cele ale acestei lumi, cu atât mai mult te depărtezi de țelul cel mai nobil al omului, care este urcușul către Dumnezeu. Așa mărturisește Părintele Dumitru Stăniloae, care mai afirmă că în legătură cu împlinirea vieții omului, cu dorința de sfintire nu există de fapt înfrânare. Nimeni nu-l poate împiedica pe om să crească, să dorească desăvârșirea vieții lui, după modelul vieții lui Iisus Hristos.

Referitor la ținerea în frâu a patimilor, există o opinie falsă, conform căreia înfrânarea este o virtute practică în special în monahism și că, în familie aceasta nu se justifică. Eminentul profesor lămurește acest aspect spunând: „Creștinii în lume nu pot practica o înfrânare radicală ca monahii, dar pot practica și ei o anumită cumpătare care sporind, cu vremea, poate ajunge la înfrânarea monahală. Dacă înfrânarea este o virtute mai mult a monahilor, răbdarea este mai mult o virtute a mirenilor, deși nici unii, nici alții nu trebuie să uite cu totul de virtutea celorlalți”¹¹⁹.

Remarcăm și prin cuvintele „Prin înfrânare săltăm sensul firii mai presus de fire”, că teologia Părintelui Arsenie Boca în legătură cu omul se înscrie pe linia ascetică și mistică deschisă de Sf. Maxim Mărturisitorul și explicată, chiar completată pe alocuri, de cel mai mare teolog al Răsăritului din secolul al XX-lea, Profesorul Dumitru Stăniloae. Sfântul Maxim Mărturisitorul spune: „Cel ce își trăiește viața în Hristos s-a ridicat deasupra dreptății

legii și a firii”; un cuvânt din care înțelegem foarte ușor cât de apropiate sunt gândirea și teologia Părinților Dumitru Stăniloae și Arsenie Boca, de gândirea și teologia maximiană. Îndemnul este să ne ridicăm deasupra firii, adică deasupra lumii materiale, către cele inteligibile, către cele de deasupra firii văzute. Sfântul Maxim explică faptul că există două firi, cea sensibilă și cea inteligibilă. Iar „firea inteligibilă a celor netrupești ne arată teologia atotînțeleaptă”¹²⁰.

În legătură cu aspectele vieții conjugale, care în mod evident, din cauza instinctelor, a firii omului de după cădere și simțurilor, implică și o latură ce ține de sexualitate, Părintele Arsenie Boca a dat sfaturi de o competență care îl pune pe picior de egalitate cu cei mai străluciți teologi ortodocși din toate timpurile: „Scrierile Părintelui Arsenie cu privire la viața conjugală pot fi puse alături de scrierile celor mai mari Părinți ai Bisericii. Cred că nu mai găsim nicăieri în literatura patristică sfaturi atât de clare și de competente, în legătură cu viața de familie, nașterea pruncilor și educația copiilor ca în scrierile Părintelui Arsenie. Și aceasta pentru că ele sunt fundamentate nu numai biblic și patristic, ci și pe vastele sale cunoștințe de medicină”¹²¹.

Rostul postului

Părintele Dumitru Stăniloae:

„Nepătimirea poate ajunge la înălțimi amețitoare. Prin biruință asupra patimilor, ca mișcări exagerate și contrare firii ale afectelor, se poate înălța cineva chiar și deasupra afectelor și trebuințelor

naturale, măcar în mod intermitent, anticipând starea de după Înviere, când trupul nu va mai avea nevoie de nimic, când vom trăi numai bucurii spirituale ca minți pure, când nu va mai fi întristare și durere. E viața sfinților, care se pot lipsi multă vreme chiar și de hrana strict trebuincioasă și pe care nu-i vatămă nici mușcătura viperei¹²².

Părintele Arsenie Boca:

„Întâi e sufletul și Dumnezeu și apoi trupul. Când poartă omul grijă de suflet, iese din pofta trupească, o stinge chiar, ca să poată primi Sfânta Împărtășanie - mâncarea sufletului și de care trebuie să se apropie tot creștinul, măcar de patru ori pe an. Postul e rânduit tocmai spre stingerea poftelor trupului. Câtă vreme omul nu iese din poftă, nu se poate apropia de Dumnezeu. Copiii chemați în sărbători și posturi, toți poartă în ei păcatul părintesc. Așa cum părinții n-au ținut seamă de ziua Domnului, așa nici copiii nu vor ține seama de voia Domnului și de sfatul părinților¹²³.

Reflecții:

Omul are, potrivit învățăturilor patristice, trei principale calități care provin din constituția sa teologică, din demnitatea sa de a fi chip al Cuvântului. Omul este creator (*demiourgos*), stăpân (*kyriarchos*) și liber (*eleutheros*)¹²⁴. Omul este creator când are sinergie, adică împreună lucrare cu Dumnezeu, este stăpân când conduce întreaga creație spre Creatorul ei, închinând-o Lui, este liber când din dragoste și

după voia proprie slujește lui Dumnezeu. Omul este coroană a creației lui Dumnezeu și asta se vede și când postește, postul conducând la virtuți care întăresc calitățile sale de creator, stăpân și slujitor plin de iubire. Unele animale au daruri cu totul speciale, care întrec cu mult abilitățile omului. Dar oricât de uimitoare ar fi aceste daruri, care sunt evident tot de la Dumnezeu, animalele nu au această posibilitate, de a-și modela virtutea, de a se desăvârși până la sfințenie. Pe scurt, fiindcă animalele au în ele cele proprii naturii iraționale, ele nu pot posti cu adevărat¹²⁵.

Din toată creația de ziua a cincea și a șasea, omului exclusiv i-a fost dat postul, ca un dar al lui Dumnezeu, nu ca o povară, tocmai pentru că postirea arată că el are capacitatea incontestabilă de a-și struni pofta trupului, de a se ridica deasupra plăcerilor efemere, patimilor, ispitelor, gusturilor și mirosurilor plăcute. Darul acesta înseamnă a face pace între trup și suflet, între pământ și Cer. Lăcomia, curvia, neînfrânarea fac din tot ce ne înconjoară obiect și din oameni biete trupuri. Postul ne ajută să găsim în noi și în celălalt mai mult decât trupul, să găsim frumusețea și harul cu care ne-a înzestrat Dumnezeu pe toți, atunci când Acesta a pus în om „suflare de viață” din suflarea Sa (Facere 2,7).

Postul nu este poruncă a preotului, așa cum se spune popular și cum afirmă necredincioșii, ci este încă o dovadă că Dumnezeu, dorind să fim cu adevărat oameni, după chip și după asemănare, ne-a dat și darurile și harurile care ne poartă spre această lumină a asemănării. Postul nu este poruncă din *Decalog*, dar este prima poruncă dată oamenilor prin

acel „Să nu mănânci din...”, este poruncă eclezială. De la înălțimea acestei griji a lui Dumnezeu manifestate față de Adam și Eva, trebuie să înțelegem postul ca fiind dar divin, privilegiu, mijloc spre a înfia lumina care iradiază din Hristos.

Cine citește cu atenție Scriptura poate să descopere și să înțeleagă că „Împărăția lui Dumnezeu nu este mâncare și băutură, ci pace și bucurie în Duhul Sfânt” (Romani 14,17). Postul înlesnește accesul la noi și noi virtuți în om, exersarea lor fiind urcuș duhovnicesc spre Dumnezeu și spre sfîntirea vieții sale.

Să reținem însă că postul care nu este legat cu cumpătarea și ascultarea de duhovnic, postul care întrece măsura, acela nu mai este post. Al . Schmemman spune acestea: „Este mai bine și mai sigur să începem de la un minimum - doar cu puțin peste posibilitățile noastre firești - și să creștem efortul nostru puțin câte puțin, decât să încercăm să sărim foarte sus la început și să ne rupem câteva oase când revenim pe pământ. Pe scurt: de la un post simbolic și nominal - postul ca obligație și obicei - trebuie să ne reîntoarcem la adevăratul post. Să fii limitat și smerit, dar consecvent și serios. Să cântărim onest capacitatea noastră duhovnicească și fizică și să acționăm ca atare - amintindu-ne, totuși, că nu există post fără stărnirea acestei capacități, fără a introduce în viața noastră o dovadă dumnezeiască, cum că cele ce sunt cu neputință la oameni sunt cu putință la Dumnezeu¹²⁶.

Post (postire) provine din slavonescul *postu*, *postiti* și în limbajul uneori sec al dicționarilor înseamnă *a răbda de foame, a nu mânca*. Interesant

este că *postitor*, în sl. *postiniku*, este un cuvânt care înseamnă și *pustnic*. Și prin această legătură lexicală, nu numai prin realitatea omului constituit teologic, postul înseamnă asceză, o viață privată de plăcerile care desfată trupul, precum și asemănarea postitorului cu pustnicii cei vestiți care au plăcut lui Dumnezeu.

Modelul ideal al postitorului îl găsim la Cel care a purtat chipul Chipului lui Dumnezeu. Dumnezeu adevărat Iisus Hristos a putut înmulți mâncarea: peștii și pâinile - dar, ce minune! - Omul adevărat Iisus Hristos a mâncat alături de Ucenici, dar a și flămânzit (Matei 21,18). Mai este evident că dacă Mântuitorul S-a întrupat pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire, atunci postul pe care l-a ținut în vremea misiunii sale și în pustiu la Carantaniei a fost unul de folos întregii umanități. Hristos nu avea nevoie să se sfințească pentru că Sfânt a venit pe pământ, așa că toată asceza Sa a fost spre folosul lumii, spre îndreptarea ei, spre mântuirea ei. Postul este așadar o urmare a modelului nostru Iisus Hristos, „Care, fără a avea nevoie să Se înfrâneze de la păcate - El fiind fără păcat - a postit totuși și Și-a chinuit trupul, de voie¹²⁷”.

Potrivit Părintelui Dumitru Stăniloae, postul contribuie la restabilirea firii din starea ei de boală la care au coborât-o patimile, apoi la ridicarea ei mai presus de fire. Iată cum această expresie, „mai presus de fire”, de proveniență maximiană, poate fi întâlnită și la Părintele Dumitru Stăniloae, dar și la Părintele Arsenie Boca, ca semn al unei teologii pur filocalice. Omul care ignoră postul este omul care nu vrea să aducă lumină, frumusețe și adevăr în viața lui. Postul

îmbracă omul prin subțierea poftelor cu lumina lui Hristos. Postul face oamenii mai frumoși, fiindcă cel ce pune lacăt patimilor are posibilitatea să iubească mai sincer și mai mult. Cunoașterea adevărului care se leagă de revelația divină nu îi este accesibilă celui ce întunecă ființa sa cu păcate, astfel postul este și adevărul, cale spre cunoașterea lui Dumnezeu și a tainelor acestei lumi. Cel care nu postește se opune curgerii firești a întregii creații spre Ziua Domnului, slujind astfel stăpânilor în tinericului acestui veac.

Referitor la post - văzut în special ca o ferire de păcate, nu de bucate - Părintele Arsenie Boca rostește un adevăr greu de contrazis. În familiile care nu-și țin în frâu patimile, se ivesc mereu probleme și mai rău aceste patimi se transmit ereditar și urmașilor. De obicei, când un copil suferă într-o familie, părinții simt nevoia să adreseze lui Dumnezeu o întrebare (poate legitimă): „De ce suferă copilul meu?”. Răspunsul însă nu se află la Dumnezeu, ci chiar în adâncul ființei părintelui care a acceptat cândva păcatul și acolo unde el nu privește decât rareori sau atunci când se ivește un necaz. Cum frumos spunea Părintele Arsenie: „Omul se roagă de Dumnezeu să-l scape de necazuri și Dumnezeu se roagă de om să-și schimbe purtările. Socotiți acum, care de cine să asculte mai întâi?”¹²⁸

Mai remarcăm faptul că Părintele Arsenie Boca are o întreagă teologie dezvoltată în jurul acestei teme „a adâncului”. Sfinția Sa spune: „Că în toată strădania noastră bună, să *mânăm mai adânc*. Necazul, piedicile sau încercările sunt puse ca să le trecem, iar nu ca să ne oprim sau să ne întoarcem păgubași. Încercările de tot felul sunt binecuvântate de Dumnezeu și trimise oamenilor, cu rostul ca din prilejul lor să ne întâlnim

cu El, căci de la El primim puterea neobișnuită, care întoarce necazul în bucurie”. În aceste cuvinte găsim și răspunsuri la întrebările legate de încercările, ispitele și necazurile prin care trece familia în care nu se postește. Post înseamnă a te dezbara de patimi și a pune în locul lor dragostea de Dumnezeu.

În căsnicie există subordonare?

Părintele Dumitru Stăniloae:

„Îmi ești necesar mie, nu pentru ca să te fac subordonatul și slujitorul meu, nu pentru că aș simți necesitatea unui astfel de subordonat și slujitorul meu, ci pentru a-mi fii tu mie centrul meu de preocupare și de slujire. Îmi ești necesar ca subiect autonom, nu ca un obiect subordonat. Îmi ești necesar pentru a înlocui grija de mine cu grija de tine, pentru a te pune în locul eului meu. Atât de intim îmi devii, atât de **una** cu mine, atât de mult te atrag în centrul existenței mele, încât îmi substitui eul meu. Tu ții locul eului meu, ții în mine locul persoanei prime”¹²⁹.

Părintele Arsenie Boca:

„În opera recreațiunii omului în Hristos, cele două părți trebuie să se simtă că sunt chemate la cinstea de colaboratori ai lui Dumnezeu (I Corinteni 3, 9), care urmărește printr-înșii o intenție divină, îmbrăcată în pui de om. O căsătorie cu o așa socoteală o binecuvintează Dumnezeu când ridică nunta de la instinct la rostul ei spiritual, la cinstea de Taină. E singura garanție a unei căsătorii durabile și plăcute lui Dumnezeu”¹³⁰.

Reflecții:

„Supunerea femeii” la care face referire Sfântul Apostol Pavel, expresie care se poate face auzită și atunci când se săvârșește Sfânta Taină a Cununiei, este de fapt supunerea față de poruncile Domnului, nu față de poftele bărbatului. Supunerea aceasta este ascultare în credință, conlucrare în înfăptuirea binelui, este întărire a căminului conjugal pe temeiul vieților sfinților care au fost căsătoriți, este sfânta smerenie de care vorbește Sfântul Isaac Sirul ca fiind cea care pășește înaintea harului.

Legăm așadar termenul *supunere* mai ales de ascultare, *obediință*, în niciun caz de *subordonare*, *subjugare*, *înrobire*. Femeia mai puțin credincioasă trebuie să învețe și să asculte de bărbatul binecredincios, după cum și bărbatul mai puțin credincios trebuie să învețe să asculte de femeia binecredincioasă. Când nu înțelegem care sunt termenii ascultării sau supunerii cu care suntem datori în special față de Dumnezeu, atunci trebuie să mergem spre exemplul suprem al lui Iisus Hristos. Este exemplul suprem, fiindcă în ascultare față de Tatăl ceresc, S-a dat pe Sine lumii, într-un sacrificiu unic, plin de iubire și irepetabil, pentru ispășirea păcatului întregii lumi. Pentru ca omul să aibă o adevărată sfințenie interioară, trebuie să accepte în ascultare de Dumnezeu și toate acțiunile exterioare lui, de aici vine nevoia de ascultare.

Să mai reținem că Duhul Sfânt este oferit tuturor celor care cred în Iisus și își închină viața Lui. Lucrarea și prezența Duhului Sfânt, în toți oamenii dreptcredincioși, rugăciunea pe care Acesta o face în noi cu suspinele sale negrăite, sunt puncte importante

de sprijin pentru oamenii care caută adevărata existență și o viață spirituală deplină. Oamenii pot trăi făcând voia lui Dumnezeu, iar în ascultare deplină față de El, aceștia conștientizează elementul deiform din constituția lor. Ascultarea este prin urmare virtute aleasă care îi cheamă pe toți oamenii la comuniunea încă din această viață cu sfinții. Ascultarea este cea „care eliberează libertatea și condamnă la moarte idolatria de sine”, spune într-un cuvânt al său Olivier Clement.

Părintele Dumitru Stăniloae are pe tema iubirii dintre soți, a coordonării și conlucrării dintre cei doi, cuvinte care pot constitui fondul unor binecuvântate făgăduințe care se pot face în fața Sfântului Altar al bisericilor, chiar în momentul în care se săvârșește Sfânta Taină a Cununiei. Cuvinte mai clare și mai frumoase despre cum trebuie să fie relația dintre soți, nu credem că există în literatura universală: „Dacă tu mi te dăruiești liber și fără a înceta să fii suveran, nesubordonat mie ca obiect, iar eu mă dăruiesc ție la fel, înseamnă că nici eu, nici tu nu devenim proprietatea exclusivă a unuia, ci eu sunt al tău fără a înceta să fiu și al meu, și tu ești al meu fără a-ți pierde libertatea, fără a înceta să fii și al tău”¹³¹.

Atunci când te supui altcuiva din dragoste, când ascuți de altcineva în numele iubirii, nu trebuie să te transformi în obiect, pentru că ești și tu chip și asemănare după Dumnezeu. Ascultarea ta respectă libertatea cu care te-a înzestrat Dumnezeu, respectă dreptatea, adevărul, iubirea adevărată și se inspiră din viața Sfântă a Mântuitorului, din „activitatea sa iubitoare de oameni și din minunile Sale mai presus de fire”¹³².

Fructul iubirii dintre soți este copilul, care nu reprezintă altceva decât o „intenție divină”, așa cum spune Părintele Arsenie Boca. Soții nu sunt doar *colaboratori* în ceea ce întreprind în căsătorie, ei sunt și *parteneri de dialog cu Dumnezeu cel personal*, ei sunt colaboratorii lui Dumnezeu pe pământ, înfăptuitori ai scopului pentru care Dumnezeu a instituit căsătoria. Pentru că este o Taină a Bisericii, căsătoria trebuie păstrată tot timpul la înălțimea acestui rang, ne spune Părintele. Prin toate Tainele Bisericii sunt „asumate de Biserică și sfințite toate funcțiile vieții omului”¹³³, așa că, a trăi în „rostul spiritual al Nunții” este un lucru la îndemâna tuturor oamenilor căsătoriți după rânduiala eclezială. Ascultarea de Dumnezeu face căsnicia durabilă și plăcută lui Dumnezeu.

Dragostea (Iubirea)

Părintele Dumitru Stăniloae:

„Dragostea adevărată față de semen, dragostea care nu cade niciodată, nu se poate naște fără rugăciune și fără asceză purificatoare de patimi. Iubirea este un uriaș plus de cunoaștere, producând în același timp un uriaș plus de viață în cel iubit și în cel ce iubește, dezvoltând la maximum ființa lui și a mea”¹³⁴.

Părintele Arsenie Boca:

„Iubirea n-are marginile omului, nici spațiul, nici timpul; nu pierde niciodată, e puternică, încât străbate dincolo de mormânt și ajunge pe cel iubit;

străpunge iadul care nu-i poate sta împotrivă și străbate cerul. Iubirea e însușirea lui Dumnezeu, prin care a creat lumea văzută și nevăzută, și toată făptura care-L cunoaște de Tată e străbătută de iubire. Dacă am stărui cum trebuie în iubirea aceasta fără margini, s-ar răsfrânge și în noi obârșia noastră divină, chipul și asemănarea fiilor cu Tatăl, am avea și noi mulțime de însușiri dumnezeiești, prin har nu prin natură, în primul rând n-am fi așa de mărginiți într-o mulțime de privințe”¹³⁵.

Reflecții:

Ca să putem înțelege că *iubirea* este mai mult decât *eros* (gr. *eros*), trebuie să mergem spre o traducere mai nimerită a cuvântului, spre grecescul *agapi*. *Agapi* este nu numai dragostea care cuprinde în ea pe Dumnezeu și pe semen, este o continuă prăznuire, este starea din ziua a opta, când vom trăi după chipul înnoit al lumii, când vom umple cu această stare pământul și cerul nou. *Erosul* înseamnă mai mult dorință, este iubirea care provine din instincte, este ceea ce am căpătat odată cu hainele de piele (Facere 3,21) pe care le-au îmbrăcat Adam și Eva după cădere. *Erosul* ține de uman, *agapi* (*agape*) ține de ceea ce este dumnezeiesc în iubirea noastră. *Agapi* este iubirea care izvorăște din Dumnezeu și se revarsă în om, pentru ca omul să hrănească din această revărsare alt om, în temeiul iubirii fără margini pe care a primit-o de la Tatăl ceresc.

Erosul deține și el un rol major în viața de familie, în viața omului, de aceea el nu trebuie ignorat sau blamat excesiv. Pur și simplu *erosul* trebuie

înțeles și convertit în sens creștin. Paul Evdokimov explică acestea: „Dacă ar exista numai *agape*, s-ar suprima orice răspuns la dragoste prin dragoste, orice întâlnire între două persoane. Pentru Sfinții Părinți, *agape* și *eros* sunt două expresii corelative ale iubirii divine. Eros exprimă aspectul irațional, extatic al iubirii *agape*. Pentru Sfântul Maxim Mărturisitorul, Hristos este erosul răstignit”¹³⁶.

Iubirea este cea care animă cele mai importante fapte din viața omului. De exemplu, în numele iubirii se încheie căsătoria între femeie și bărbat sau se procrează. Iubirea este cu atât mai mare cu cât ea este vehiculul care ne transportă spre Cer, este cea care ne propulsează real, nu imaginar, spre fericire, pregătind terenul pentru viața și fericirea veșnică. Să mai remarcăm că, etimologic, *iubire* (*dragoste*) este legat și de slavonescul *dragostu*, care înseamnă *minune*. Iubirea este cu adevărat minunea care dă sens vieții omului; iubirea este cea care naște iubiri; iubirea este minunea prin care rupi părți din sufletul și viața ta, ca să-i viezi pe alții; iubirea este minunea de a fi și a rămâne permanent în cele ale dragostei, de aici vine și termenul *îndrăgostit*.

Iubirea este năzuința omului spre tot ce este bun și frumos sau vrednic de dorit. Această năzuință este sădită de Însuși Dumnezeu în firea omului, în ziua a șasea a creației, iubirea este așadar ontologică. Iubirea pleacă întotdeauna de la Dumnezeu spre om, așa cum razele de soare încălzesc pământul. Bucurându-se de aceste raze, pământul rodește și astfel se întoarce iubirea omului către Dumnezeu. Să nu uităm că soarele luminează și peste piatră sau locuri aride și aici trebuie să înțelegem că Dumnezeu

iubește toți oamenii fără deosebire. Aici găsim de fapt modelul și îndemnul în a-i iubi și noi pe semenii, cu o iubire care o imită pe cea dumnezeiască. Sfântul Ighantie Briancianinov îndeamnă așa: „Iubite frate! Caută să sporești în tine iubirea duhovnicească de aproapele: intrând în ea, vei intra în iubirea de Dumnezeu, pe porțile Învierii, pe porțile Împărăției Cerurilor”¹³⁷.

Iubirea îmbogățește și înnobilează, deschide omului drumul către înfierea harului divin și firește că această înfiere este posibilă și în viața de familie. Sfântul Ioan Gură de Aur arată că „iubirea dumnezeiască slujitoare a Domnului și a Duhului Sfânt, pe cele risipite le adună, iar pe cele înstrăinate și le face prietene”¹³⁸. Iubirea față de Dumnezeu este cea care ne face să păzim poruncile, este cea care, așa cum arată Sfântul Maxim Mărturisitorul, ne dă înțelesul lucrurilor și ne deschide mintea spre o viață de contemplare.

Între Dumnezeu și om, există ceva comun, o punte nevăzută care face posibilă apropierea de Dumnezeu. Omul poartă demnitatea de a fi creat în asemănarea cu Dumnezeu și „după chip”. El e o ființă spirituală, orientată în chip natural și existențial spre Dumnezeu. Prin urmare și iubirea este orientată natural și existențial spre Dumnezeu. Iubind pe Dumnezeu, iubești liber și firește și toate cele create de El și pe oameni, „pe aproapele”, pe soțul sau pe soția ta. Cine nu-și iubește aproapele este călcător de poruncă și nu-L iubește cu adevărat pe Dumnezeu.

Referitor la dragostea cu care suntem datori față de aproapele, Părintele Dumitru Stăniloae spune așa: „A-i arăta cuiva direct iubirea ta e o bucurie

pentru acela. Dar a-i comunica și participarea altuia la iubirea sa e o bucurie și mai mare pentru acela”¹³⁹. Dragostea către aproapele este așadar o comunicare a iubirii pe care o arăți cuiva, prin darul de la Dumnezeu. Dragostea nu este o chestiune care privește exclusiv două persoane, este intercomunicare a darului și harului lui Dumnezeu care insuflă dragostea. Iubirea întreagă este atunci când nu numai persoanele se dăruiesc și se acceptă reciproc, ci și atunci când se susțin și se afirmă reciproc și personal, se pun în valoare prin dăruire și primire.

Iisus Hristos a adus între oameni, a adus din Cer pe pământ, nu numai ideea de iubire a aproapelui nostru; Domnul nostru a venit cu pilda dumnezeiască a unei vieți de iubire, bunătate, iertare și curăție sufletească, la care fiecare om trebuie să năzuiască, spre desăvârșirea sa. Putem să punem un semn de egalitate între *iubire* și *viață*, mai ales gândind la faptul că Iisus Hristos S-a jertfit pe Sfânta Cruce din marea Sa iubire de oameni. Și prin această dovadă de dragoste, El ne-a adus la Viață. În marea Sa dragoste pentru om, Iisus Hristos ni-L face accesibil pe Dumnezeu, descoperindu-ne însușiri ale ființei divine. Iisus Hristos este taina care circumscrie toate veacurile, dar și „Cel care a dezvăluit, dacă e îngăduit să spunem așa, însuși adâncul cel mai dinlăuntru al bunătății părintești și a arătat în Sine sfârșitul pentru care au primit faptele începutul existenței”¹⁴⁰. Așadar modelul iubirii de Dumnezeu și de aproapele este Iisus Hristos, căci Domnul nostru iubind cu iubirea cea deplină, Și-a luat moarte pe Cruce de bunăvoie pentru toți oamenii.

Părintele Dumitru Stăniloae este un

veritabil *teolog al iubirii*, așa cum a fost și Sfântul Maxim Mărturisitorul. Spre deosebire de teologia maximiană, la Părintele Stăniloae găsim și un lirism aparte, un demers auctorial întru totul original, din care înțelegem că dragostea trebuie mai degrabă trăită decât gândită. Iubirea față de Dumnezeu și aproapele este la Părintele Stăniloae bucurie extatică, rod al convorbirii cu Dumnezeu, incursiune în transcendent: „Dacă ne cuprinde câteodată o asemenea bucurie față de semen fără să ne fi pregătit printr-o iubire specială față de el, aceasta se datorește faptului că sufletul nostru s-a pregătit în general prin iubire, prin rugăciunea ca drum iubitor spre Dumnezeu și prin consecința ce a urmat de aici, de a iubi orice om. Dar, în orice caz, clipa de bucurie extatică trăită de un om, neurmând unei pregătiri speciale de largire a inimii prin părăsirea tuturor imaginilor, conceptelor și intereselor limitate, nu poate dura decât cu mult mai puțin decât beția”¹⁴¹ dragostei de Dumnezeu”¹⁴².

Părintele Arsenie Boca leagă iubirea de actul creației; din dragoste, Dumnezeu a creat lumea văzută și nevăzută, iar această iubire dumnezeiască „străbate” timpul, spațiul și toată făptura care Îl cunoaște și recunoaște pe Dumnezeu ca Tată și Proniator. Legătura dintre doi oameni, căsătoria rezistă și devine de nezduncinat dacă se hrănește din această dragoste nepuizabilă; iubirea având puterea de a depăși limitele spațiului cunoscut și ale timpului concret. Părintele Arsenie mai scoate în evidență puterea purificatoare și unificatoare a iubirii care vine odată cu Hristos coborând în mijlocul nostru, chiar și pentru iubirea a doi-trei

oameni care Îl cheamă: „Unirea puterilor sufletului pe pământul inimii, însemnează iubirea, căci numai ea unește cele învrăjbite. Iar iubirea cerând ceva de la Dumnezeu, Tatăl răspunde celor doi sau trei de pe pământ, dăruindu-le iubirea Sa din ceruri, care este Fiul Său, și așa ne aflăm având pe Dumnezeu, carele este iubire, în mijlocul nostru”¹⁴³.

Dăruirea

Părintele Dumitru Stăniloae:

„Omul nu se extinde doar luând, ci și dând. Cu cât dă mai mult, cu atât se deschide mai mult pentru a primi, și cu atât i se deschid mai mult ceilalți, pentru a-i da din partea lor”¹⁴⁴.

Părintele Arsenie Boca:

„Crucea de întărire (jertfă), prin care ne dăruim aproapelui, prin care trăim și chiar murim pentru aproapele. Aceasta e crucea creștinului. Numai cine iubește pe aproapele este creștin adevărat (Ioan 13, 35)”¹⁴⁵.

Reflecții:

A dărui, a te dărui, ține de sacrificiu și este interesant de observat că *sacrificiu* are rădăcina în latinescul *sacrum*, *dăruirea* consemnând un act de sfințire a vieții omului. A dărui este așadar un semn al sfințeniei spre care trebuie să tindă omul prin însăși natura lui. Sacrificiul pe care un om îl face pentru

celălalt, reprezintă o acțiune de întoarcere la esența omului, o imitare a Jertfei Mântuitorului nostru.

Dăruirea este semn al ne iubirii de sine, este modul prin care, conștiința fiind de darurile nenumărate și negrăite pe care le-am primit de la Dumnezeu, împărțim și celorlalți din înzestrările noastre. Dăruirea este un act ce ține de milostivire și pietate, iar săracilor li se oferă posibilitatea de a face daruri sufletești, care adeseori sunt mai apreciate. Nu dăruim ca să primim ceva înapoi, nici nu ne răscumpărăm păcatele dacă vom duce la Altarul bisericilor toată averea noastră. Dăruirea trebuie să vină din suflet, ca act natural, nu forțat și trebuie să încălzească inima celui care primește, până acolo încât să nu uite să mulțumească lui Dumnezeu pentru această binefacere.

În vechime, evreii au fost instruiți să-și ducă zeciuiala la „casa visteriei”, care era templul, – centrul lor religios - de fapt centrul vieții întregului neam. Israelul era un popor teocrat și *zeciuiala* o considerau ca pe o poruncă. Observăm că, dacă în Vechiul Testament se poate vorbi de o obligativitate în a da din avutul tău, din rodul pământului tău, în Noul Testament lucrurile se schimbă considerabil. Darurile trebuie făcute în ascuns, potrivit învățăturilor pe care le dă Domnul, ele poartă amprenta sufletului celui care dăruiește, iar motivul pentru care faci daruri se schimbă, acesta fiind legat de dragoste, nu de poruncă. Viața spirituală, așa cum ne-a fost nouă predată de Iisus Hristos „nu e o viață de legi și dispoziții, ci o viață de împărtășire, de iubire, de dragoste, de amestec și contopire cu Dumnezeu”¹⁴⁶. Cu frumusețea sufletului nu te lauzi pe ulițe țipând, ci în taină întru Domnul lucrând.

Într-un frumos cuvânt care ține de antropologia creștină, V. Lossky explică: „Numai lepădându-se de propriul său conținut, numai dăruindu-l în chip liber, numai încetând să existe pentru sine se exprimă din plin persoana în aceeași fire a tuturor. Lepădându-se de binele său individual, ea sporește la nesfârșit și se îmbogățește cu tot ce aparține tuturor. Persoana devine icoana desăvârșită a lui Dumnezeu, dobândind asemănarea care este desăvârșirea firii comune tuturor oamenilor”¹⁴⁷. Omul este chip al lui Dumnezeu, iar Dumnezeu S-a dăruit mai întâi oamenilor, înțelegem astfel și în ce măsură trebuie să dăruim, să ne dăruim.

Când omul ține ce are numai pentru el, atunci se face neascultător, mândru, lacom, luciferic. Pe când dăruirea înseamnă extinderea de care vorbește Pr. Dumitru Stăniloae, o extindere spre a înțelege lumea și scopul ei, spre a înțelege rostul comuniunii cu Dumnezeu și cu semenii. De fapt, comunitatea se întărește prin darurile pe care oamenii și le fac unii altora. Fie că sunt materiale sau spirituale, darurile întăresc comunitatea și vorbesc despre frumusețea unei comunități. Comunitatea se îndreaptă nu numai spre o viață spirituală creștină ideală, ci spre o „viață a Duhului”¹⁴⁸.

Părintele Arsenie Boca vede darul ca jertfă, ca pe o cruce de purtat de către fiecare creștin. Cel Care a aprins în noi mai întâi dorința de dăruire și jertfă este Mântuitorul Iisus Hristos. Primirea Jertfei pe Cruce, ca expresie a dragostei desăvârșite a lui Iisus față de Dumnezeu - Tatăl și oameni, este un act de ascultare și de dăruire supremă. Mântuitorul S-a dat pe Sine morții, ca să ne dăruiască nouă viață și de aici trebuie să înțelegem puterea sfințitoare a darului care este

făcut după cuvântul lui Dumnezeu. Dacă darul nu este îmbinat cu iubirea de aproapele, el devine un act mecanic, unul care arată că cel ce dăruiește nu crede într-un Dumnezeu viu și iubitor, ci mai degrabă în Dumnezeu ca idee, ca noțiune abstractă. Iubirea este cea care insuflă pe cei care dăruiesc, după cum este și motor al credinței. Interesant este că și la Părintele Stăniloae întâlnim ideea de *cruce* în căsnicie: „Nașterea și creșterea de prunci, slujirea Bisericii și a societății, ca înfrânare a egoismului în doi, înseamnă o *cruce*. De aceea se cântă la Slujba Cununiei un imn închinat mucenicilor”¹⁴⁹.

Despre plăcere și fericire

Părintele Dumitru Stăniloae:

„Numai persoana poate iradia viața și deci poate da altuia fericirea. Numai persoana poate primi altă persoană ca viață inepuizabilă și neconfundată cu sine. Nu din lucruri și din valori spirituale abstracte trăite în izolare se hrănește viața plină sau fericirea omului, ci din altă persoană. Dar numai într-o supremă Persoană poate iradia toată viața sau fericirea ființelor umane, care au fost create ca persoane pentru a putea fi în continuare cu Dumnezeu cel personal și între ele”¹⁵⁰.

Părintele Arsenie Boca:

„Căsătoria-i pentru mântuire și prunci, nu pentru plăceri și desfrânare”¹⁵¹.

Reflecții:

Comuniunea este izvor de viață, iar fericirea creștinului – mai ales în viața de familie – este o experiență care nu ține de autonomie, ci ține de comuniunea plină de iubire cu Dumnezeu și cu semenii. Plăcerea creștinului este să facă voia lui Dumnezeu, misiune care devine și mai grea când se întâlnesc doi oameni, două persoane, două *eu-ri* înzestrate fiecare cu voință liberă, rațiune, personalitate și liber arbitru. Creștinismul este realist, ne spune Părintele D. Stăniloae: „Nu se avântă în promisiuni de fericire neumbrită de greutate, căci viața e îmbinată din amândouă laturile. Dar fericirea are totuși câștigul final. Cine așteaptă numai fericire de la căsătorie, numai plăceri, nu o va suporta lung timp”¹⁵².

Bunăstare și fericire, binecuvântare de la Dumnezeu și prunci ascultători nu poți avea fără luptă. Ne spune P. Evdokimov că „văzut de sus, un sfânt este ținut în întregime din lumină, dar văzut de jos el nu încetează vreodată să lupte”¹⁵³. Pe de altă parte, Al Schemamann afirmă despre fericirea celor care petrec cu Dumnezeu încă din această viață, acestea: „Nu este vorba despre o fericire superficială și zgomotoasă, ce vine și trece de douăzeci de ori într-o zi și care este așa de fragilă și trecătoare; este o fericire adâncă care nu vine dintr-o pricină unică și personală, ci din aceea că sufletul nostru – citând cuvintele lui Dostoievski – a atins „altă lume”. Și ceea ce acesta a atins este plăsmuit din lumină, pace și bucurie, dintr-o încredințare inexprimabilă”¹⁵⁴.

Fericire, din latinescul *felicitas* este un cuvânt

care desemnează mai mult o stare, însă din punct de vedere teologic, fericirea este mai mult decât o stare, ea reprezintă viața însăși. Îi numim Preafericiți, pe marii Bisericii fiindcă ei pregustă fericirea perpetuă de care se bucură sfinții din Biserica triumfătoare. Fericirea e viața însăși, nu o sumă a plăcerilor. Oamenii tind să alerge după un tip de fericire, care este dat de plăceri, de odihnă, de confort, de bani sau împlinirea unor instincte. Găsim aici o „fericire” efemeră; fericirea se dizolvă, se consumă în împlinirea unei simple și banale plăceri. Să primim *Fericirile* așa cum ni le-a predat Mântuitorul în *Predica de pe Munte*. Aceasta reprezintă singura cale de la efemer la fericirea statornică. Spre această fericire trebuie să se îndrepte omul încă din primele zile ale vieții lui. O viață închinată Domnului este o viață fericită, o viață închinată omului (lumii) este o viață neîmplinită.

Realizarea plenară a omului nu se găsește nici în lucruri și nici în valori spirituale, dacă nu există comuniune cu o persoană către care să îndreptăm iubirea ta, către care să iradiezi viață. În familie, fericirea ta trebuie să devină un „al nostru”, reieșind clar că un membru al familiei nu poate fi fericit, dacă celălalt este nefericit. Este ceea ce înțelegem studiind cuvintele Părintelui D. Stăniloae, care ne atrage atenția că în acest „al nostru” trebuie să îl avem în primul rând pe Dumnezeu personal ca sursă a fericirii, ca liant între fericirea mea și a ta. În comuniune, deci și în căsătorie, fiecare „își dă seama că fericirea sa nu depinde numai de el. De aceea, trebuie să existe o realitate personală capabilă de atâta iubire, de atâta dăruire, încât să dea fericirea deplină și veșnică tuturor. Fără Dumnezeu cel personal, omul nu poate

găsi fericirea deplină după care însetează”¹⁵⁵.

Din scrierile Părintelui Arsenie Boca înțelegem că plăcerea în niciun caz nu este un drum spre fericire. Căsătoria este văzută ca o cruce, dar nu ca un jug. Crucea poate fi și luminoasă, și semn al unei vieți împlinite; suferința, nepătimirea, colaborarea cu Dumnezeu fiind elemente care împing omul spre fericirea mult dorită, adică spre mântuire. Aceasta trebuie să fie fericirea creștinului: să trăiască cu celălalt în armonie și iubire, ascultând glasul Evangheliei, totodată pregătind, așa cum se cuvine, cu frică și cu cutremur, dar și cu nădejde și dragoste, clipa întâlnirii cu Hristos în Lumina cea neînserată.

Căsătoria este indisolubilă

Părintele Dumitru Stăniloae:

„Pentru a fi o unire desăvârșită, căsătoria comportă o iubire desăvârșită. De aceea ea trebuie să fie indisolubilă. Astfel căsătoria avea de la început atributele unității și indisolubității. Bărbatul avea, în mod deplin, în unirea desăvârșită cu o femeie, tot ce-l completa esențial; și femeia la fel. Unirea deplină între un bărbat și o femeie, corespunzând unei iubiri desăvârșite, este netrecătoare”¹⁵⁶.

Părintele Arsenie Boca:

„Chiar și după Legea Vechiului Testament căsătoria e de nedezlegat. Știind aceasta fariseii s-au apropiat de Iisus, ispitindu-L: *Se cuvine oare ca bărbatul să-și lase femeia ?* Iisus îi provoacă la Lege. Ei răspund

în sensul îngăduirii care a dat-o Moise, cu carte de despărțire. Dar Iisus, care era la zidirea omului, le-a spus rostul de la începutul zidirii, în care nu merge despărțire, fiindcă amândoi alcătuiesc o singură făptură. Iisus reîntărește căsătoria la rostul ei de la începutul zidirii. Iisus nu putea pogorî rațiunile creației din *motivele* lui Moise. De aceea Iisus a ridicat căsătoria la rangul de Taină. Deci căsătoria dacă ar fi trăită de soți la valoarea și cuviința ei de Taină, ar da și roade vrednice de Tainele lui Dumnezeu. *Dumnezeu a ridicat omul la cinstea de colaborator al Său* în lume (I Corinteni 3,9; II Corinteni 6,1,4). Căsătoria susținută la rangul la care a instituit-o Dumnezeu ar trebui să realizeze în progresie geometrică posibilitatea acestei colaborări”¹⁵⁷.

Reflecții:

Căsătoria este indisolubilă nu pentru că reprezintă un contract social, ci pentru că cei doi - soțul și soția - s-au făgăduit unul altuia în fața Domnului. Legătura dintre soț și soție, făgăduința, este făcută după asemănarea legăturii dintre Hristos și Biserică. O făgăduință încălcată este păcat împotriva Cuvântului - Hristos, împotriva lui Dumnezeu care a instituit această Taină încă din Rai. Iisus Hristos este Cel care a ridicat Căsătoria la rangul de Taină, odată cu nunta din Cana, dar și Cel care aduce harul divin peste cei ce pășesc în fața Altarului. Harul acesta este harul divin lucrător, care îi ajută pe cei doi să conviețuiască în pace, să fie mereu uniți prin dragoste și să se desăvârșească moral.

Pr. Prof. Dr. Ioan Zăgrean atrage atenția în legătură cu Căsătoria: „Tocmai fiindcă prin această

Taină cei doi soți trebuie să constituie o unitate în doi, legătura lor fiind indisolubilă, cei ce voiesc să se căsătorească trebuie să se gândească foarte serios la importanța actului spre care se îndreaptă, de aceea ei trebuie să aibă toată grija la alegerea tovarășului de viață, hotărându-se la aceasta numai după cunoașterea calităților spirituale și morale ale acestuia și după o matură chibzuință. Viitorii soți nu trebuie să se amăgească, lăsându-se atrași unul spre celalalt numai de porniri senzuale, ori de interese momentane care ar putea fi satisfăcute prin căsătorie, ci să caute unul la celalalt *frumusețea sufletească cea netrecătoare* care constă în însușiri sufletești și calități morale alese, căci numai pe asemenea temelii o căsnicie va fi durabilă”.¹⁵⁸

Ridicând Nunta la demnitatea de Taină, Iisus Hristos i-a da un caracter unic, sacru și etern, de aceea căsătoria este indisolubilă. Legământul iubirii dintre cei doi nu are valoare temporară, făgăduința înseamnă un drum împreună spre sfîntire, care îi recomandă pe cei doi ca cetățeni ai Cerului, ca membri ai Împărăției de Sus. Căsătoria mai este de nedeșlegat și pentru că cei doi se unesc nu numai între ei, ci și cu Hristos prin Euharistie. Dacă cineva rupe această alianță, păcătuiește prin lipsa de fidelitate nu numai față de soț/soție, ci și față de Dumnezeu. Iisus Hristos a interzis divorțul (Luca 16,18), deoarece împinge la adulter, iar Sfântul Apostolul Pavel vorbește despre cinstea căsătoriei, despre cinstea acestei Sfinte Taine (Evrei 13, 4). Să mai reținem că: „Divorțul este în contradicție cu indisolubitatea căsătoriei. Biserica nu permite recăsătorirea. Totuși, ea a admis divorțul ca o concesiune. Tot prin iconomie, Biserica poate să accepte,

prin pocăință și mărturisirea păcatelor, a doua și a treia căsătorie, dar niciodată a patra. Recăsătorirea are totdeauna un caracter penitențial (după Sfântul Vasile cel Mare, canonul 5, cei recăsătoriți nu sunt excluși de la Cuminecatură, dar trebuie să se abțină, în semn de pocăință, doi ani). Biserica recomandă văduvelor să rămână necăsătorite, căci moartea nu rupe unirea dintre soți”¹⁵⁹.

În legătură cu indisolubitatea căsătoriei, remarcăm faptul că Părintele Dumitru Stăniloae așează dogmatic episodul biblic în care Mântuitorul este chestionat pe seama pricinii pentru care o femeie ar putea fi părăsită: „Iisus consideră ca adulter pe cel ce-și lasă femeia sa și ia pe alta sau pe cel ce o ia pe cea părăsită, deoarece socotește că legătura căsătoriei nu s-a desființat între cel ce și-a lăsat soția sa, prin faptul că a părăsit-o. Aceasta o spune Hristos și direct și mai înainte, răspunzând la întrebarea dacă este permis cuiva să-și lase femeia sa, pentru orice pricină, în afara adulterului. În acest răspuns, El afirmă unitatea celor căsătoriți, bazat pe faptul că Dumnezeu a făcut pe om ca bărbat și ca femeie și deci cel ce se unește cu o femeie se completează în mod total cu ea încât alcătuiesc o unitate”¹⁶⁰.

Părintele Arsenie Boca vine cu o exegeză la fel de reușită a acestui episod biblic, în care Mântuitorul este chestionat de farisei, adăugând faptul că Sfânta Taină a Cununiei ne ridică până la rangul de „colaboratori în lume” ai lui Dumnezeu. Aici se reiterează ideea că Dumnezeu este Cel care întărește alianța și făgăduința dintre soți. El este dăruitorul Binelui, el revărsă peste cuplul abia format darul de a avea copii, binecuvântând nașterea de fii și fiice.

Dumnezeu este Cel care se milostivește asupra casei care se umple de copii frumoși și de cele care sunt de trebuință. Tot El, Care dă hrană tuturor păsărilor și face floarea să răsară în mijlocul stâncilor¹⁶¹, hrănește, crește și păzește deopotrivă pe toți membri familiei. Dumnezeu are un rol major în bunul mers al oricărei căsnicii și de aici putem înțelege mai bine de ce căsătoria este indisolubilă.

Copiii

Părintele Dumitru Stăniloae:

„Copiii sporesc în mod esențial comuniunea dintre soți, prin responsabilitatea comună, în care ei se unesc, deci adâncesc esența căsătoriei, care fără copii se sărăcește de substanța spirituală interioară. Soții devin în acest caz, de cele mai multe ori, o unitate egoistă în doi”¹⁶².

Părintele Arsenie Boca:

„Nunta este mai mult decât aceasta, este chip al unirii sufletului cu Dumnezeu. De aceea, numai când cei doi soți sunt uniți cu sufletul în Dumnezeu, dăinuiește și unirea cea trupească și aduce roade după Dumnezeu: copii curați și trăgători spre El”¹⁶³.

Reflecții:

Copilul este o minune palpabilă, este fructul de aur al iubirii dintre soți, este oglinda vie în care omul își vede frumusețea lui creatoare, este

trimisul lui Dumnezeu pe pământ, pentru a aduce binecuvântare familiei din care face parte. Pe bună dreptate, Părintele Stăniloae vorbește de un egoism al iubirii în doi atunci când cei care se căsătoresc refuză zămisirea de copii. Este de fapt refuzul de a trăi după modelul iubirii dintre Dumnezeu - Tatăl, Iisus - Fiul și Duhul Sfânt - Mângâietorul. Dragostea din sânul familiei imită cu adevărat modelul dragostei din sânul Sfintei Treimi abia când apare copilul; apariția lui fiind mai mult decât binecuvântare, fiind împlinire a vieții de familie și conlucrare cu Dumnezeu. De multe ori uităm că cei mici nu sunt doar copiii familiei, ci sunt și copiii lui Dumnezeu. Copiii aduc soarele acolo unde e nor, ploaia acolo unde e secetă, zâmbet acolo unde apare necaz, bogăție acolo unde sunt lipsuri.

Paul Evdokimov lămurește în cuvinte memorabile ce înseamnă a avea un copil, ce înseamnă maternitatea: „Maternitatea este o formă particulară a chenozei feminine. Mama se dăruiește copilului său, moare parțial pentru el, urmând iubirii lui Dumnezeu care se smerește și pogoară, repetând într-un fel cuvântul Sfântului Ioan Botezătorul: *Acela trebuie să crească iar eu să mă micșorez*”¹⁶⁴. Sacrificiul mamei îndură sabia de care vorbește Simeon. În această jertfire, fiecare mamă se apleacă asupra lui Hristos răstignit”¹⁶⁵.

În mai multe graiuri ale pământului, *copil* este sinonim cu *fiu*, *fiică* și aici putem să facem o legătură între copiii noștri și Copilul Iisus, *Fiul lui Dumnezeu*. Acesta, *Copilul Iisus*, *Fiul lui Dumnezeu* și-a arătat de mic dragostea pentru Dumnezeu și oameni, trăind sub acoperișul Sfintei Familii și indicându-ne în mod

clar cum se trăiește după Legea lui Dumnezeu și ascultând de glasul Lui. Dumnezeu a pus bazele unei prime familii, iar Iisus Hristos a ridicat Căsătoria la rangul de Taină, astfel funcția familiei s-a extins, această celulă a societății a căpătat o misiune nobilă. Căsătoria a devenit astfel o sfântă însoțire întru purtarea crucii pe drumul către lumina de pe Tabor.

Odată ce funcțiile familiei au fost extinse de Însuși Dumnezeu, nu mai punem accentul în mod deosebit pe perpetuarea speciei, pe nașterea de prunci (căci acest rol ar fi putut veni de la sine, din constituția omului), ci pe menținerea în cadrul familiei a unei atmosfere de credință, înțelegere și căldură, care să ne apropie de frumusețea relației dintre Adam și Eva, de dinainte de cădere. Ascultând de Dumnezeu, familiile au tot ce le trebuie pentru a asigura și perpetuarea, dar mai ales pentru a menține o atmosferă de căldură și de stabilitate emoțională necesară pentru desăvârșirea tuturor membrilor ei. Armonia aceasta, ruptă din armonia divină, este necesară pentru a da stabilitate nu numai familiei, ci întregii societăți.

Părintele Dumitru Stăniloae vede în copii, fructe ale iubirii dintre soți și soție, continuatori ai iubirii de Dumnezeu și semenii; vorbim de o iubire care nu trebuie să moară niciodată. Copiii întăresc casele și pun substanță spirituală acolo unde ea lipsește, ne spune ilustrul teolog. Este o realitate că cei mici, copiii, ne apropie de Dumnezeu chiar și atunci când nu vrem noi. Fiindcă în ei vezi frumusețea nealterată a chipului lui Dumnezeu, copiii mărturisesc pe Tatăl lor ceresc prin sinceritate, curăție și nerăutate, prin iubire necondiționată.

Părintele Arsenie Boca atrage atenția în repetate rânduri asupra realității că păcatele părinților se răsfrâng asupra copiilor (Ieșire 20,5-6). Părintele Arsenie a fost preocupat și a scris mult pe tema eredității și transmiterii urmărilor păcatului părinților în copii. Având cunoștințe serioase de medicină, vine și cu demonstrații ce au o reală și cutremurătoare bază științifică, unele care îl fac unic în literatura religioasă din toate timpurile. Vom înțelege, citind cele scrise de Părintele pe tema eredității, de ce actualmente în familii sunt din ce în ce mai mulți copii suferinzi. Părintele indică faptul că cel mic, copilul este „o persoană în care trăiesc mai multe generații și un număr mare de inși”¹⁶⁶. Citind cu atenție toate acestea, vom înțelege exact de ce Biserica, observând degenerările ce trebuie să le îndure copiii, urmașii căsătoriilor rudenii, se împotrivesc unor asemenea căsătorii și le oprește.

Cuvinte inegalabile ca frumusețe are Părintele Arsenie și despre Copilul Iisus: „Copilul Iisus la 12 ani, în Templul din Ierusalim, mărturisea pe Dumnezeu ca Tată al Său. Cunoștințele Sale, în privința Scripturilor, dovedeau că-s aceleași care au insuflat pe profeți să le scrie, deci El dintru ale Sale vorbea cu înțelepții Templului și întru ale Sale venea să le plinească și în zona aceasta inferioară a lumii și a vieții. A respectat însă și baremul neputinței omenești, ieșind la propovăduirea religiei abia la 30 ani, majoratul admis de Templu în acest scop. E însă demn de reținut faptul clarității de conștiință a filiației Sale divine, la o vârstă când fiii omenești încă n-au lichidat-o cu joaca. El însă nu era născut prin voia oarbă a instinctelor, ca să vină cu perdeaua

groasă a păcatului pe ochii minții, ci ochii Lui aveau nealterată străvederea absolută a lumii”¹⁶⁷.

O familie sănătoasă

Părintele Dumitru Stăniloae:

„O familie sănătoasă e celula sănătoasă a edificiului Bisericii și a societății”¹⁶⁸.

Părintele Arsenie Boca:

„De multe ori haosul îl anunță prima celulă a mediului: familia necreștină”¹⁶⁹.

Reflecții:

Familia este văzută și recunoscută ca celulă vie a societății, chiar și de oamenii necredincioși. O celulă nesănătoasă din organismul unui om poate afecta întregul organism; la fel, o familie nesănătoasă poate strica armonia și rostul unei întregi societăți. Pentru a înțelege mai bine familia, trebuie să „mănăm mai în adânc”¹⁷⁰, așa cum spune Părintele Arsenie Boca și să citim cu atenție textul Sfintei Scripturi. Acolo găsim tot ce ne trebuie în legătură cu fundamentul și funcționarea ideală a acestui organism viu, reprezentat de familie.

Se pare că nicăieri nu putem găsi constituită o societate mai puternică decât în grupurile primare ale evreilor; familia se aduna sub *bayit*, termen care desemna cuvântul *casă* sau *beta ab*, termen care desemnează *familia extinsă*, care stă sub puterea

tatălui. Familia este „centrul vieții” membrilor lor, nucleul a ceea ce constituie în societatea israelită subtribul. Organizarea tribală a vieții de familie la evrei a permis ca legământul dintre Dumnezeu și poporul Său să fie și un legământ al Său cu fiecare familie în parte. În vechile familii ale lui Israel se pune accentul pe conducerea afacerilor familiei, pe sprijinul părinților la bătrânețe și pe transmiterea numelui familiei sau subtribului. Conducerea familiilor era dată în vechime persoanei de sex masculin cu vârsta cea mai înaintată. Remarcăm însă că soțiile aveau un rol important în familie, o putere mai mare decât cea cu care de obicei sunt creditate. Așa se face că din Vechiul Testament aflăm despre femei care au avut puterea prin credința lor să schimbe soarta unui întreg popor, precum Sara, Debora sau Suzana.

Funcțiile familiei extinse au fost încă din vechime acelea de a asigura perpetuarea ei, prin nașterea de prunci, dar și de a menține o atmosferă de căldură și stabilitate emoțională pentru creșterea copiilor. În consecință, în legislația mozaică există o serie de dispoziții menite să asigure această armonie și să elimine rivalitățile care ar pune în pericol familia și ar putea duce la destrămarea ei. Un exemplu în acest sens poate fi văzut în porunca: „Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie bine și să trăiești ani mulți pe pământul pe care Domnul Dumnezeu tău ți-l va da ție” (Ieșire 20,12), dar și în pedeapsa cu moartea prescrisă pentru oricine nu ascultă de părinții săi sau îi vatămă (Ieșire 21,15, Deuteronom 21, 18-21).

În Noul Testament, termenii care desemnează

familia sunt *patria*, reprezentând un grup similar cu subtribul, pe care îl întâlnim la israeliți și *oikos*, care desemnează termenul de *casă*, *gospodărie*. Ne aducem aminte că primii membri ai Bisericii din Ierusalim se întâlneau în case particulare. Putem lega astfel termenul de *familie extinsă*, de casele de rugăciune în care se practica *frângerea pâinii*.

Să remarcăm faptul că Noul Testament absoarbe învățătura despre familie a Vechiului Testament, dar scrierile (referirile) despre familie ca unitate sociologică sunt mai rare, asta și pentru că structura socială nu mai este a unui singur popor. Noul Testament nu neagă valoarea legăturilor puternice interne, dintr-o familie de evrei tradițională (Luca 1,17), însă Domnul Iisus permite ca astfel de legături să poată să fie rupte atunci când cineva dorește să-L urmeze (Matei 10, 35-36). Mai remarcăm că Noul Testament pune accent pe legăturile strânse dintre soț și soție, prin urmare, pe unitatea familiei, o unitate care are în centru iubirea, nu neapărat dispoziția sau porunca.

Unele femei din societatea creștină primară (Priscila, Lidia) sunt puse înaintea soților datorită faptelor lor, dar asta nu înseamnă că au fost puse de Apostolii Domnului să înlocuiască soții, pe capii familiei. Și ca să înțelegem încă o dată care este rolul capului familiei, mergem tot spre cuvântul Evangheliei. Soțul trebuie să fie iubitor, iar iubirea lui trebuie să fie jertfelnică (Efeseni 5, 25, Coloseni 3,19). Soțul trebuie să fie preocupat de îngrijirea soției și copiilor (Efeseni 6,4, Coloseni 3,21). Cel mai importat lucru în legătură cu familia, așa cum este văzută în Noul Testament este acela că se accentuează natura

familială a Împărăției lui Dumnezeu. De aici poate înțelegem mai bine termenul de „biserică familială” folosit de teologul ortodox Paul Evdokimov în scrierile sale.

Paul Evdokimov, pornind de la acest concept, de *biserică familială*, afirmă că Biserica este pentru fiecare creștin familia extinsă. Teologul rus spune: „Iubindu-se unul pe celălalt, soții Îl iubesc pe Dumnezeu. Fiecare moment al vieții lor izbucnește într-o doxologie împărătească, slujirea lor în cântare liturgică neîncetată. Sfântul Ioan Gură de Aur aduce această minunată concluzie: *Căsătoria este icoană tainică a Bisericii*”¹⁷¹.

Teologia Părintelui Stăniloae pe tema familiei este în ton cu cea noutestamentară și cu cea a lui P. Evdokimov, în sensul în care ilustrul teolog leagă familia creștină de împărăția lui Dumnezeu. Chiar slujba de unire a unui bărbat și a unei femei în Sfânta Taină a Cununiei cuprinde această promisiune că cei doi vor deveni, după săvârșirea tainei, noi membri ai Împărăției lui Dumnezeu. Părintele Stăniloae spune astfel: „Sunt aceleași imne care se cântă și la Botez și la Hirotonie pentru aceleași motive: pentru nașterea de noi membri ai Împărăției lui Dumnezeu, pentru creșterea lor viitoare, care nu e lipsită de eforturile înfrânării, ale răbdării și ale strădaniilor”¹⁷².

Părintele Arsenie Boca vede familia ca celulă nu numai a societății, ci a mediului întreg. Dezechilibrul acestei celule poate aduce dezechilibrul întregului mediu și de aici se instalează haosul, adică stăpânirea celui rău. Scopul căsătoriei este, după cum explică Părintele în repetate rânduri, proslăvirea lui Dumnezeu. Părintele Arsenie Boca

dă sfaturi membrilor familie legate de despătimire, care amintesc de îndemnurilor sfinților din „secolul de aur al creștinătății”. Părintele Arsenie Boca scrie în duh patristic, dar îndemnurile sale evanghelice sunt valabile pentru vremurile noastre.

Potrivit învățăturilor Preacuviosului Părinte, dacă bărbatul este capul familiei, atunci el este capul care este pus spre conducerea înțeleaptă a familiei. El trebuie să fie asemenea lui Hristos, „bărbatul desăvârșit”. Și bărbatul și femeia sunt creați de Dumnezeu după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Unirea dintre cei doi este una bazată pe iubire reciprocă, ei fiind egal îndreptățiți la mântuire ca „împreună moștenitori ai harului vieții” (I Petru 3,7). Plecând de la această demnitate și egalitate, Părintele Arsenie Boca ne spune: „În definitiv aceasta și este finalitatea omului: creșterea sa în dimensiunile spirituale conferite de jertfa înțeleasă - deci acceptată - ale bărbatului desăvârșit Iisus Hristos. Deci desăvârșirea este finalitatea noastră - cu poruncă - dacă este cine să priceapă și să se angajeze”¹⁷³.

Așadar iubirea care îi face pe doi oameni să trăiască împreună, care îi îndeamnă pe cei doi să se căsătorească, se încununează cu iubirea *agapi*, astfel „familia care se creează nu este o realitate simplă biologică, o instituție socială, o unire existențială psihologică sau erotică ci, infinit mai mult, o celulă a Bisericii, adică mădulare cu adevărat și realmente vii și sfinte ale Preasfântului Trup al lui Hristos”¹⁷⁴.

IV. VERSURI ÎNCHINATE PĂRINTELUI ARSENIE BOCA

Rugă către Părintele Arsenie Boca

Mă lasă, Părinte, acum, să pun
Genunchii mei reci lângă-al tău Sfânt mormânt!
Duc patimi în trup, ispite în gând;
Îngăduie-mi, Sfinte, durerea s-o spun!

Dă-mi lacrimi să-mi plâng păcatele grele
Căci tare-am mâhnit pe Tatăl Ceresc
Cu vorbe, cu fapte, cu patimi ce cresc
În sufletu-mi trist și plin cu durere.

Mă iartă, Părinte, căci mult am greșit!
Mi-e inima grea ca o stâncă de munte
Și cum pot eu, Sfinte, s-o fac să asculte
Cuvântul Iubirii de tine rostit?

Spăla-voi altarul credinței din suflet
De patimi, de griji, de nevoi, de-ntristări,
Să piară degrabă-ndoieli, întrebări
Și-n loc să aștern rugăciuni ca-ntr-un cântec.

O rugă fierbinte spre cer să se-nalțe,
Părinte, Tu poart-o spre Tatăl Ceresc;
Căci fără de-al tău ajutor îngeresc
Mi-e teamă ca fumul jertfelnic se-ntoarce.

Mă-ndrumă, Părinte, pe calea cea dreaptă!
Căci viața mea-i scurtă și Tatăl va vrea
Ca-n ziua dreptății să-i pot și eu da
Măcar lacrima de pe-obraz ne-ntinată.

(Lucian Popescu)

Omagiu Părintelui drag

Noi, cei ce l-am cunoscut,
Și Părinte drag l-am avut,
Simțim astăzi adâncă durere,
Dar și mare mângâiere.
Căci noi știm că și acum,
Nu va înceta nici cum,
Viu să fie-n amintiri,
Chipul sfintei lui iubiri.
Și cu toți nădăjduim,
Cu Părintele să fim,
De vom împlini curat,
Sfaturile ce ne-a dat.
Iar acum la despărțire,
Cu smerenie și iubire,
De la cel plecat în zare,
Cerem binecuvântare...
Cu nemărginită recunoștință,

Teodosia - Zorica Lațcu,
împreună cu toți credincioșii,
copii ai Părintelui.
Brașov,
3-4.XII.1989

NOTE BIBLIOGRAFICE

1 PS Daniil Stoenescu, Episcop locuitor al românilor ortodocși din Episcopia Ortodoxă Română a Daciei Felix din Vârșeț (Serbia) a avut bunătața ca, în luna iulie 2012, să primească nu departe de locuința sa din satul Hățăgel, la mică distanță de Prislop, un grup de pelerini ortodocși, într-o poiană minunată de pe malul pârâului care străbate localitatea și să le dea un scurt cuvânt de învățătură, prin care să evoce uriașa personalitate a Părintelui Arsenie Boca. Aflându-mă în rândul celor o sută de pelerini, cu încuviințarea PS Daniil, am înregistrat acest dialog, spre a folosi și aceleora care nu au avut privilegiul să-l întâlnească sau să-l cunoască pe Prea Sfințitul sau nu au putut ajunge vreodată la Prislop, loc care mărturisește de la sine despre Părintele, supranumit „Sfântul Ardealului”. Se va observa că vorbele Prea Sfințitului Daniil sunt dense, pline de substanță și vin de la un înalt slujitor al Domnului, în a cărui inimă arde cu flăcări aproape vizibile dragostea pentru Hristos și pentru Părintele Arsenie Boca, dragostea de mântuire pentru tot neamul și pentru țară, dragostea pentru păstrarea credinței ortodoxe bimilenare și, nu în ultimul rând, dragostea pentru noi toți credincioșii ortodocși (n.ed.)

2 Vorbim despre vara anului 2012 (n.ed.)

3 Părintele Pantelimon are și fii duhovnicești care trăiesc în străinătate, în SUA în principal (n.ed.)

4 Vezi tot în această carte articolul „Relația duhovnicească dintre Părintele Dumitru Stăniloae și Părintele Arsenie Boca”.

5 Se remarcă faptul că, în această scrisoare, Părintele Pantelimon este numit „fratele Pantelimon”, de unde s-ar putea vorbi de o anumită inadvertență. Din declarația Părintelui Pantelimon Munteanu și din alte documente, reiese că acesta a fost tuns în monahism la Sâmbăta de Sus, pe 15 august 1953, în aceeași zi cu Părintele Teofil Părăianu. Scrisoarea din 27 august 1953, publicată în istoricul Mănăstirii Brâncoveanu, atestă prezența „fratelui Pantelimon”; realitatea, însă, este că acesta depășise stadiul de „frate”, fiind numit călugăr cu doar câteva zile înainte. Referitor la autenticitatea documentului, Părintele Pantelimon este cu siguranță cel la care se face referire în această scrisoare - document, pentru că a confirmat într-un interviu recent tot ce a însemnat procesul de electrificare a Mănăstirii Brâncoveanu în anii '50, tot ce a însemnat acea „minune a ordinii”, la care se face referire în scrisoare. Mai adăugăm că numele de botez al Părintelui Pantelimon este Constantin. Dacă acea personalitate, apropiat al Mitropolitului Nicolae Bălan, l-ar fi cunoscut în calitate de frate, ar fi trebuit să pomenească de „fratele Constantin”. Dar pentru că Părintele Pantelimon primise călugăria cu doar câteva zile în urmă, căpătase și numele de călugărie „Pantelimon”. Să mai

remarcăm că Părintele Pantelimon nu vrea să-și facă un titlul de glorie din faptul că a contribuit decisiv la aducerea iluminatului electric la Mănăstirea Brâncoveanu, mai ales pentru că, după ce a fost implicat în acest proiect - minune a tehnicii în acea vreme, au început, cităm aici pe Părintele: „anumite invidii din partea unora din mediul eclezial și presiuni; apoi am fost luat la ochi de Securitate, care m-a urmărit până în 1989” (n.ed.).

6 Istoricul poate fi citit la adresa: <http://www.manastireabrancoveanu.ro/istoric.php>

7 Interviu realizat cu Părintele Pantelimon Munteanu pe 14 august 2012, la Mănăstirea Turnu Prahova (n.ed.)

8 Este vorba de teofaniile care se leagă de numele Maicii Veronica de la Vladimirești (vorbim de așa numitul „Fenomenul Vladimirești”) și de Petrache Lupu („Fenomenul Maglavit”).

9 Chiar înainte de a fi procedat la canonizare, adică la trecerea lui în rândul sfinților, chipul său a fost zugrăvit în icoane, precum și în catedrala Sfântului Gheorghe din Hama, în Siria; un călugăr - imnograf din cadrul Patriarhiei ecumenice i-a alcătuit o slujbă, iar credincioșii care ajungeau în fața moaștelor sale, îl cinsteau ca pe un adevărat sfânt. Sursa: http://ro.orthodoxwiki.org/Ioan_Iacob_Hozevitul

10 Fragment din articolul „Părintele Arsenie Boca și locul său în spiritualitatea românească. O smerită reconsiderare”, preluat cu acordul autorului de la <http://alexandruvalentincraciun.wordpress.com/>

11 Cuvinte reținute de Pr. Petru Boldor, apud *** Părintele Arsenie Boca. Mare îndrumător de suflete din secolul XX. O sinteză a gândirii Părintelui Arsenie în 800 de capete, Editura Teognost, Cluj-Napoca, 2002, p. 22.

12 Arhim. Ioanichie BĂLAN (editor), *Omagiu memoriei Părintelui Dumitru Stăniloae*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1994, p. 148.

13 Pentru o idee generală asupra activității Părintelui Arsenie în București vezi articolul „Privirea veșniciei. Pictura Părintelui Arsenie Boca”, în revista *Lumea credinței*, septembrie 2007, pp. 9-13 și disponibil on line pe blogul <http://alexandruvalentincraciun.wordpress.com/>

14 Arhim. Teofil Părăian, apud *** Părintele Arsenie Boca..., op. cit., p. 199. PS Daniil STOENESCU, editorul unor texte inedite ale Părintelui Arsenie, descrie acest manuscris: „Filocalia de la sfântul Munte, [a fost] scrisă... după originalul starețului Antipa Dinescu, de la schitul românesc Prodromul. ... Având aproximativ dimensiunile viitoarei ediții a Filocaliei românești, tipărite în traducerea părintelui Stăniloae, Filocalia de la sfântul Munte a Părintelui Arsenie ... numără 382 de pagini împodobite de scrisul curat, mărunț și inconfundabil al sfinției Sale. ... Manuscrisul poartă, la început și la sfârșit, două peceți în limba greacă ale conducerii sfântului Munte, fără de care,

acest manuscris n-ar fi putut ajunge în țară, precum și trei ștampile ale sfintei Mănăstiri de la Sâmbăta de Sus", în vol. *Părintele Arsenie: «Omul îmbrăcat în haină de în» și «Îngerul cu cădelniță de aur»*, Sinaia, 2008, p. 88.

15 Cf. *** *Părintele Arsenie Boca...*, op. cit., p. 16.

16 „*Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*”, volumul I, ediția II, tradusă din grecește de Prot. stavr. Dr. Dumitru STĂNILOAE, profesor la Academia teologică „Andreiană”, Sibiu, 1947, prefața, XI.

17 *Ibidem*, XI-XII.

18 „*Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*”, volumul II, Maxim Mărturisitorul: *Cuvânt ascetic, Capete despre Dragoste, Capete teologice, Întrebări, nedumeriri și răspunsuri, Tâlcuire la Tatăl nostru*; traducere, introducere și note de Pr. prof. Dumitru STĂNILOAE, profesor la Academia teologică „Andreiană”, Tipografia Arhiepiscopiei Arhiepiscopiei, Sibiu, 1947, apud APOLOGETICUM, ediție electronică, 2005, (format PDF), p. 6, link www.angelfire.com/space2/carti accesat la 29 septembrie 2010.

19 „*Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*”, volumul III, Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, Ediția I, Tipografia Arhiepiscopiei Arhiepiscopiei, Sibiu, 1948, dedicație, apud *Cărarea Împărăției*, Editura Sfintei Episcopii Ortodoxe Române a Aradului, 2003, ed. a IV-a, îngrijită de Monahia Zamfira Constantinescu și de Pr. Simon Todoran, p. 335.

20 Apud *ibidem*.

21 „*Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*”, volumul IV, tradusă din grecește de Prot. stavr. Dr. Dumitru STĂNILOAE, profesor la Facultatea de Teologie din București, Tipografia Arhiepiscopiei Arhiepiscopiei, Sibiu, 1948, prefața, p. VII.

22 Vezi Prefața traducătorului la ediția a II-a a primelor patru volume din *Filocalie*, Editura Harisma, București, 1994, reproducă de APOLOGETICUM, *Filocalia*, volumul III, ediție electronică, 2005, (format PDF), pp. 3-5, link www.angelfire.com/space2/carti accesat la 29 septembrie 2010.

23 Interviu apărut (fragmentar) în *Revista Veghea*, editată de Asociația Cristiana, anul I, nr. I-II, Brașov, 2008, p. 3. În mod surprinzător, lipsesc referirile la Pr. Arsenie Boca, existente doar *on line* pe blogul revistei <http://vlad-mihai.blogspot.com/2010/03/interviurile-veghea-foto-inedite.html> accesat la 28 septembrie 2010.

24 *Ibidem*.

25 „*Lumina faptei din lumina cuvântului*”: *Împreună cu tatăl meu, Dumitru Stăniloae*, ediția a doua, revăzută, Editura Humanitas, București, 2005, 443 p.

26 Vezi de ex. Cristian VASILE, *Biserica Ortodoxă Română...*, op. cit., p. 12: „Evident, uneori memorialistica recurge la exagerări sau afirmații discutabile și nici lucrarea doamnei Lidia Ionescu Stăniloae nu este scutită de acest «păcat»”. De asemenea, articolul lui George ENACHE, „Arestarea și condamnarea părintelui Dumitru Stăniloae”, în vol. *Ortodoxie și putere politică în România contemporană*, Editura Nemira, Col. Biblioteca de Istorie, București, 2005, p. 5, n. 1: „Frumusețea, forța cărții dar și limitele ei, provin din faptul că Lidia Ionescu Stăniloae recurge exclusiv la amintirile personale, construind un Dumitru Stăniloae așa cum l-a cunoscut și perceput familia, de care teologul a fost extrem de legat. Mai puțin conturate sunt unele aspecte ale activității sale, la care familia nu a avut acces sau a fost mai puțin interesată, și unde documentele sunt cele chemate să împlinească tabloul”.

27 Cf. Lidia Ionescu STĂNILOAE, *Lumina faptei...*, op. cit., p. 141.

28 În articolul *Privirea veșniciei...*, pp. 9-13, sunt informații cu privire la activitatea lui Zian Boca la Academia de Arte Frumoase din București.

29 Lidia Stăniloae, op. cit., p. 234.

30 *Ibidem*.

31 *Ibidem*, p. 233.

32 *Ibidem*.

33 *Ibidem*.

34 Apud *Cărarea Împărăției*, op. cit., p. 347.

35 Apud *** *Părintele Arsenie Boca...*, op. cit., p. 114.

36 Apud *ibidem*, p. 156.

37 Apud *ibidem*, p. 115.

38 Apud *ibidem*, p. 114.

39 Cf. Lidia STĂNILOAE, op. cit., p. 45.

40 Cf. „*Cărarea Împărăției*”, op. cit.; „*Cuvinte Vii*”, Deva, 2006 (predici scrise între 1946-1950), 354 p.; „*Manuscrise inedite ale Părintelui Arsenie*” editate de PS Daniil STOENESCU, sub titlul: *Părintele Arsenie: «Omul îmbrăcat în haină de în»...*, op. cit., 508 p. Vezi de asemenea, albumul editat și comentat de PS Daniil STOENESCU: „*Biserica de la Drăgănești – Capela Sixtină a Ortodoxiei românești*”, Deva, 2005, 212 p.

41 Declarație dată de Părintele Arsenie Boca la 14 iunie 1948, Dosar informativ 2637/1, pp. 308-313, apud Vasile MANEA (editor), *Părintele Arsenie Boca...*, op. cit., p. 72.

42 Apud Vasile MANEA (editor), op. cit., p. 7.

43 6 februarie 1965, Notă informativă a sursei „Florica”, despre viața călugărească a Părintelui Arsenie Boca, ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637/1, f. 143-144, apud George ENACHE, Adrian Nicolae PETCU, *Părintele Arsenie Boca în atenția...*, op. cit., p. 108.

44 Apud Adrian Nicolae PETCU, *Părintele Arsenie Boca în*

percepția..., în vol. *Arhivele...*, op. cit., p. 223.

45 Apud *** *Părintele Arsenie Boca...*, op. cit., p. 30.

46 Cf. *Cărarea Împărăției*, op. cit., p. 332.

47 Lidia STĂNILOAE, op. cit., p. 234.

48 ACNSAS, fond Informativ, dosar 2710, f. 9-9v, apud George ENACHE, Adrian Nicolae PETCU, *Părintele Arsenie Boca în atenția poliției politice din România*, Editura Partener, Col. Biserica Ortodoxă în Dosarele Securității (4), Galați, 2009, p. 110.

49 Cf. PS Daniil STOENESCU, *Părintele Arsenie: „Omul îmbrăcat în haină de in”...*, op. cit., p. 488.

50 „Lucrarea de la Mănăstirea Brâncoveanu”, în *Telegraful Român*, 8 august 1943, Sibiu, pp. 1-2, apud *** *Părintele Arsenie Boca...*, op. cit., pp. 19-22.

51 „Astfel aceste trăsături se limpezesc sub indemnul unei forțe ce lucrează dinlăuntru în afară, forță care nu este alta decât Însuși Iisus Hristos, cel sălășluit în adâncul nostru cel nepătruns încă de conștiință” (*Cărarea Împărăției*, ed. cit. p. 143)

52 *Părintele Arsenie Boca, Cuvinte vii*, Deva, 2006, p. 132.

53 În direcția acestei cinstiri făcută cum se cuvine, am putea remarca că se impune de la sine o reparație care îi privește pe cei doi mari teologi; atât *Părintele Dumitru Stăniloae* cât și *Părintele Arsenie Boca* au înscrisurile de pe crucea de la mormânt greșite. La mormântul de la Cernica *Părintelui Stăniloae* este scris greșit „*Stăniloae*”, iar pe crucea de lemn a *Părintelui Arsenie Boca*, scrie „*Arsenie Ieromonah*”, fiind cunoscut faptul că în 14 septembrie 1949, la Prislop, de Ziua Înălțării Sfintei Cruci, Vlădica Andrei I-a hirotosit pe *Părintele stareț Arsenie*, protosinghel. PS Daniil Stoenescu adaugă că la scoaterea din monahism a *Părintelui Arsenie Boca*, în mai 1959, i s-a cerut și crucea de protosinghel și lăsând-o pe Sfânta Masă a fost luată și dusă la Arad de ce care veniseră cu actul de alungare a Sfinției sale din mănăstire (n.ed.)

54 Dumitru Stăniloae, *Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxei*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000, p. 39.

55 Apud Ioan Gânscă, *Părintele Arsenie Boca. Mare îndrumător de suflete din secolul XX*, Editura Teognost, Cluj-Napoca, 2002, p. 139.

56 Dumitru Stăniloae, op. cit., p. 38.

57 Nikolai Berdiaev, *Împărăția lui Dumnezeu și împărăția cezarului*, Editura Humanitas, București, 2001, p. 9.

58 Dumitru Stăniloae, op. cit., pp. 41-42.

59 Apud Ioan Gânscă, *Părintele Arsenie Boca. Mare îndrumător...*, p. 87.

60 Paul Evdokimov, *Taina iubirii. Sfințenia unirii conjugale în lumina tradiției ortodoxe*, Editura Christiana, București, 1994, p. 18.

61 Eshatologia este învățătura despre realitățile ultime ale mântuirii, adică despre instaurarea împărăției lui Dumnezeu sau viața

veacului ce va să vină, ca încoronare a operei răscumpărătoare a lui Hristos-Împăratul, care se manifestă la sfârșitul istoriei, plin de slavă, să judece viii și morții (Efeseni 1, 20—23 ; I Tesaloniceni 5, 1—11)

62 Dumitru Stăniloae, op. cit., p. 43.

63 Apud Ioan Gânscă, *O sinteză a gândirii Părintelui Arsenie în 800 de capete*, sursa: <http://www.scribd.com/doc/69973327/ArsenieBoca>

64 Pr. Dr. Ioan Mircea, *Dicționar al Noului Testament*, E.I.M.B.O.R., București, 1995, p. 86

65 Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, E.I.B.M.B.O.R., București, 2003, p. 186.

66 *Ibidem*, p. 189.

67 Paul Evdokimov, op. cit., p. 133.

68 Dumitru Stăniloae, *Trăirea lui Dumnezeu...*, p. 54.

69 *Părintele Arsenie Boca, Cuvinte vii*, ed. cit., p. 16.

70 Arhimandritul Iustin Popovici, *Omul și Dumnezeu – Om*, Editura Deisis, Sibiu, 1997, p. 46.

71 La vederea suferinței ce s-a născut în urma morții prietenului Său Lazăr, Iisus a lăcrimat (Ioan 11,35)

72 Profeția lui Isaia despre Mântuitorul Iisus arată că acesta S-a adus ca un Miel spre junghiere (Isaia 53,7)

73 Pr. Dr. Ioan Mircea, op. cit., p. 501.

74 N. Berdiaev, op. cit., p. 29.

75 Dumitru Stăniloae, op. cit., p. 70.

76 *Părintele Arsenie Boca*, op. cit., p. 316.

77 Termen care desemnează lenevirea spirituală (n.ed.)

78 Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Filocalia Sfințelor Nevoințe ale desăvârșirii*, vol. II, Ed. Humanitas, București, 2005, p. 111.

79 Dumitru Stăniloae, op. cit., p. 84.

80 *Părintele Arsenie Boca, Cărarea Împărăției*, ed. cit., p. 147.

81 Al. Schmemmann, *Euharistia. Taina Împărăției*, Ed. Anastasia, București, 1993, p. 179.

82 Sf. Maxim Mărturisitorul, op. cit., p. 120.

83 Vedeți, frații mei, credința statornică și fără de îndoială? Acest fericit orb care cu ochii trupului nu vedea, dar cu mintea și cu inima lui credea că Hristos poate să-i vindece lumina ochilor, nu lua aminte la cei care îl certau și îi ziceau să tacă. El credea cu toată inima, că negreșit Mântuitorul îl va vindeca și îi va lumina ochii. De aceea cu toată oprirea de restul mulțimii, el mai tare striga: „Fiule al lui David, miluiește-mă!” El auzise de la mulți oameni despre minunile ce le făcea Mântuitorul în toată Palestina; auzise că Iisus este din neamul lui David și de aceea, neștiind mai mult, striga fără de îndoială la Iisus. Pentru credința lui statornică, orbul a fost auzit de Preaînduratul nostru Mântuitor, Care i-a zis: Credința ta te-a mântuit! Și îndată a

- văzut (*Predică la Duminica a 31 - a după Rusalii a Părintelui Ilie Cleopa*).
- 84 Dumitru Stăniloae, *op.cit.* p.115.
- 85 *Ibidem*, p.111.
- 86 Părintele Arsenie Boca, *op.cit.*, p.177.
- 87 Vladimir Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, Editura Bonifaciu, 1998, p. 137.
- 88 *Ibidem*.
- 89 Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p. 110.
- 90 Părintele Arsenie Boca, *Cuvinte vii...*, p. 108.
- 91 Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 118.
- 92 Părintele Arsenie Boca, *Ridicarea căsătoriei la înălțimea de Taină*, Editura Agaton, Făgăraș, 2002, p. 23
- 93 Fericitul Augustin, *Confesiuni*, Editura Humanitas, 1998, p. 23
- 94 Apud Arhimandrit Cleopa Ilie, *Ne vorbește Părintele Cleopa*, vol. 1, Mănăstirea Sihăstria, 1995, p. 3
- 95 Paul Evdokimov, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, Editura Anastasia, 1993, p. 36.
- 96 Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică...*, p. 14.
- 97 Părintele Arsenie Boca, *op.cit.*, p. 23.
- 98 *Ibidem*
- 99 Idem, *Trăirea lui Dumnezeu...*, p. 125.
- 100 Părintele Arsenie Boca, *Cărarea Împărăției...*, p. 124.
- 101 Pr. Serafim Rose, *Semnele sfârșitului lumii*, Ed. Egumenița, Galați, 2004, p.111
- 102 Vladimir Lossky, *op.cit.*, p. 78.
- 103 Hristos este Ușa (Ioan 10,9)
- 104 Protos. Nicodim Mândiță, *Calea Pocăinței*, Ed. Agapis, București, 1999, p. 47.
- 105 120.000 de oameni au postit în cetatea numită Ninive, astfel că Dumnezeu s-a milostivit și nu a mai pedepsit locuitorii ei: „Și a pătruns Iona în cetate, zicând: Patruzeci de zile mai sunt, și Ninive va fi distrusă! Atunci Ninivitenii au crezut în Dumnezeu, au ținut post și s-au îmbrăcat cu sac, de la cei mai mari și până la cei mai mici (Iona 3,4-5).
- 106 Dumitru Stăniloae, *op. cit.* p. 127.
- 107 Părintele Arsenie Boca, *op.cit.*, p.149.
- 108 A. Schmemmann., *Biografia unui destin misionar. Jurnalul Părintelui Alexander Schmemmann*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004, p. 206.
- 109 Părintele Arsenie Boca, *op.cit.*, p.149.
- 110 Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 128.
- 111 Părintele Arsenie Boca, *op.cit.*, p. 197.
- 112 Paul Evdokimov, *Taina iubirii...*, p. 41.
- 113 Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p. 131.

- 114 Părintele Arsenie Boca, *op. cit.*, p. 261.
- 115 În *Proloage*, sursa: <http://www.ortodoxism.ro/proloage/noiembrie/Proloage04Nov.shtml>
- 116 Referire la pedepsirea de către Dumnezeu a cetăților Sodoma și Gomora (n.ed.)
- 117 Al. Schememann, *Postul cel mare*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1995, p.70.
- 118 Vezi Luca 1,15
- 119 Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p.133.
- 120 Sfântul Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, p. 167.
- 121 IPS Serafim Joantă apud ***Părintele Arsenie Boca. *Mărturia Părintelui Pantelimon*, Editura Cristimpuri, 2010, p. 8.
- 122 Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p. 138.
- 123 Părintele Arsenie Boca, *Ridicarea...*, p. 25.
- 124 Clasificare făcută de Panayotis Nellas.
- 125 Este adevărat că unele animale au aparența unui post; pinguinul imperial se poate abține de la mâncare o perioadă lungă de timp, le fel unele insecte și păsări. Postul dat omului are și un sens spiritual în sensul acelei maxime rostite odinioară de Sf. Antim Ivireanul „Nu e postul de bucate, cum e postul de păcate” (n.ed.)
- 126 Al. Schememann, *op.cit.*, p. 112.
- 127 Pr. Ioan Mircea, *op.cit.*, p. 412.
- 128 Părintele Arsenie Boca, *Cărarea Împărăției*, p.90.
- 129 Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p. 140.
- 130 Apud Ioan Gânsacă, *Părintele Arsenie Boca...*, p. 65.
- 131 Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p.140.
- 132 Pannayotis Nellas, *Omul – animal îndumnezeit*, Ed. Deisis, Sibiu, 2003, p. 131
- 133 *Ibidem*, p. 121.
- 134 Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 176.
- 135 Părintele Arsenie Boca, *op.cit.*, p.314.
- 136 P. Evdokimov, *Taina iubirii...*, p. 71.
- 137 Ignatie Briancianinov, *Despre iubirea de aproapele*, sursa: <http://logos.md/2008/09/17/despre-iubirea-de-aproapele/>
- 138 Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Ioan Gură de Aur, *Predici la sărbători împărătești și Cuvinte de laudă la Sfinți*, trad. Pr. Prof. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București, p. 129.
- 139 Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică...*, p. 57.
- 140 Sfântul Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, p. 287.
- 141 Aici cuvântul beție nu are sensul clasic al cuvântului. Părintele Stăniloae explică că vorbim de „sentimentul de plenitudine, de debordare, pe care îl trăim la capătul rugăciunii curate” (Dumitru Stăniloae, *Trăirea...*, p.148)
- 142 *Ibidem*, p. 149.

- 143 Părintele Arsenie Boca, *op.cit.*, p.169.
 144 Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 145.
 145 Părintele Arsenie Boca, O sinteză a gândirii Părintelui în 800 de capete, <http://www.scribd.com/doc/69973327/ArsenieBoca>
 146 P. Nellas, *op.cit.*, p. 133.
 147 V. Lossky, *op.cit.*, p. 49.
 148 Expresie folosită adesea de P. Nellas: „Oricât de dezvoltată ar fi, lumea sufletească a omului, atunci când funcționează autonom, nu poate să ajungă la realitatea lui Dumnezeu și să trăiască viața Duhului” (*op.cit.*, p. 133).
 149 Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică...*, p. 202.
 150 Idem, *Trăirea lui Dumnezeu*, p.189.
 151 Apud Ioan Gânscă, *Părintele Arsenie Boca. Mare îndrumător...*, p. 66.
 152 Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică...*, p. 210.
 153 Paul Evdokimov, *Vârstele vieții spirituale*, Ed. Christiana, București, 1993, p. 213.
 154 A. Schmemmann, *Postul cel mare...*, p. 213.
 155 Dumitru Stăniloae, *Trăirea lui Dumnezeu...*, p.189.
 156 Idem, *Teologia Dogmatică*, p. 214.
 157 Părintele Arsenie Boca, *Cuvinte vii*, p. 115.
 158 Arhid. Prof. Dr. Ioan Zăgrean, *Morala creștină. Manual pentru seminariile teologice*, București, 1985, pp. 183-185.
 159 Pr. Prof. Ion Bria, „Studii teologice”, nr. 3-4/1997, pag. 22-23..
 160 Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p.211.
 161 Vezi „Rugăciunea Părinților pentru fiii lor”.
 162 Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p. 201.
 163 Părintele Arsenie Boca, *Ridicarea...*, p. 25.
 164 Ioan 3,30
 165 Paul Evdokimov, *Taina Iubirii...*, p. 105.
 166 Părintele Arsenie Boca, *Cărarea Împărăției*, p.224.
 167 Ibidem, p. 148.
 168 Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică...*, p. 195
 169 Părintele Arsenie Boca, *op.cit.*, p. 260.
 170 Cf. Luca 5,4
 171 Paul Evdokimov, *op.cit.*, p. 105.
 172 Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p. 209.
 173 Părintele Arsenie Boca, *Cărarea Împărăției*, p. 147.
 174 Pannayotis Nellas, *op.cit.*, p. 119.

BIBLIOGRAFIE

IZVOARE

Biblia sau Sfânta Scriptură, Tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, EIBMBOR, București, 1991.

*** „*Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*”, volumele I-IV, ediția II, tradusă din grecește de Prot. stavr. Dr. Dumitru STĂNILOAE, profesor la Academia teologică „Andreiană”, Sibiu., 1947 -1948.

*** *Filocalia Sfințelor Nevoințe ale desăvârșirii*, vol. II, Ed. Humanitas, București, 2005.

Fericitul AUGUSTIN, *Confesiuni*, Editura Humanitas, 1998

Sfântul IOAN Gură de Aur, *Predici la sărbători împărătești și Cuvinte de laudă la Sfinți*, trad. Pr. Prof. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București, 2003

Sfântul IGNATIE Briancianinov, *Fărmăturile Ospățului*, ed. Episcopiei, Alba Iulia, 1996.

Sfântul ISAAC Sirul , *Cuvinte către singuratici*, Editura Deisis, Sibiu, 2003

LUCRĂRI DE SPECIALITATE

BĂLAN, Arhim. Ioanichie (editor), *Omagiu memoriei Părintelui Dumitru Stăniloae*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1994.

BERDIAEV, Nikolai, *Împărăția lui Dumnezeu și împărăția cezarului*, Editura Humanitas, București, 2001.

BOCA, Ieromonah Arsenie, *Cărarea Împărăției*, Editura Sfintei Episcopii Ortodoxe Române a Aradului, ed. a IV-a, îngrijită de Monahia Zamfira Constantinescu și de Pr. Simon Todoran, 2003

BOCA, Părintele Arsenie, *Cuvinte vii*, Deva, 2006.

BOCA, Părintele Arsenie, *Ridicarea căsătoriei la înălțimea de Taină*, Editura Agaton, Făgăraș, 2002.

EVDOKIMOV, Paul, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, Editura Anastasia, 1993.

EVDOKIMOV, Paul, *Taina iubirii. Sfințenia unirii conjugale în lumina tradiției ortodoxe*, Editura Christiana, București, 1994.

EVDOKIMOV, Paul, *Vârstele vieții spirituale*, Ed. Christiana, București, 1993.

GÂNSCĂ, Pr. Ioan, *Părintele Arsenie Boca. Mare îndrumător de suflete din secolul XX. O sinteză a gândirii Părintelui Arsenie în 800 de capete*, Editura Teognost, Cluj-Napoca, 2002.

LOSSKY, Vladimir, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, Editura Bonifaciu, 1998

MĂNDIȚĂ, Protos. Nicodim, *Calea Pocăinței*, Ed. Agapis, București, 1999

MIRCEA, Pr. Dr. Ioan, *Dicționar al Noului Testament*, E.I.M.B.O.R., București, 1995.

NELLAS, Pannayotis, *Omul – animal îndumnezeit*, Ed. Deisis, Sibiu, 2003.

POPOVICI, Arhimandritul Iustin, *Omul și Dumnezeu – Om*, Editura Deisis, Sibiu, 1997.

ROSE, Pr. Serafim, *Semnele sfârșitului lumii*, Ed. Egumenița, Galați, 2004.

SCHMEMANN, A., *Biografia unui destin misionar. Jurnalul Părintelui Alexander Schmemmann*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004.

SCHMEMANN, Al., *Euharistia. Taina Împărăției*, Ed. Anastasia, București, 1993.

SCHMEMANN, Al., *Postul cel mare*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1995.

STĂNILOAE, Lidia, *„Lumina faptei din lumina cuvântului”: Împreună cu tatăl meu, Dumitru Stăniloae*, ediția a doua, revăzută, Editura Humanitas, București, 2005.

STĂNILOAE, Pr. Prof. Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, E.I.B.M.B.O.R., București, 2003

STĂNILOAE, Dumitru, *Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000.

STOENESCU, PS Daniil, *„Biserica de la Drăgănescu – Căpela Sixtină a Ortodoxiei românești”*, Deva, 2005.

STOENESCU, PS Daniil, *Părintele Arsenie: „Omul îmbrăcat în haină de în și Îngerul cu cădelniță de aur, Sinaia*, 2008.

ZĂGREAN, Arhid. Prof. Dr. Ioan, *Morala creștină. Manual pentru seminariile teologice*, București, 1985.

STUDII ȘI ARTICOLE

BRIA, Pr. Prof. Ion, *Despre Sfintele Taine*, în „*Studii teologice*”, nr. 3-4/1997.

ENACHE, George, *Arestarea și condamnarea părintelui Dumitru Stăniloae*, în vol. *Ortodoxie și putere politică în România contemporană*, Editura Nemira, Col. Biblioteca de Istorie, București, 2005.

ENACHE, George ENACHE, Adrian Nicolae PETCU, *Părintele Arsenie Boca în atenția poliției politice din România*, Editura Partener, Col. Biserica Ortodoxă în Dosarele Securității (4), Galați, 2009.

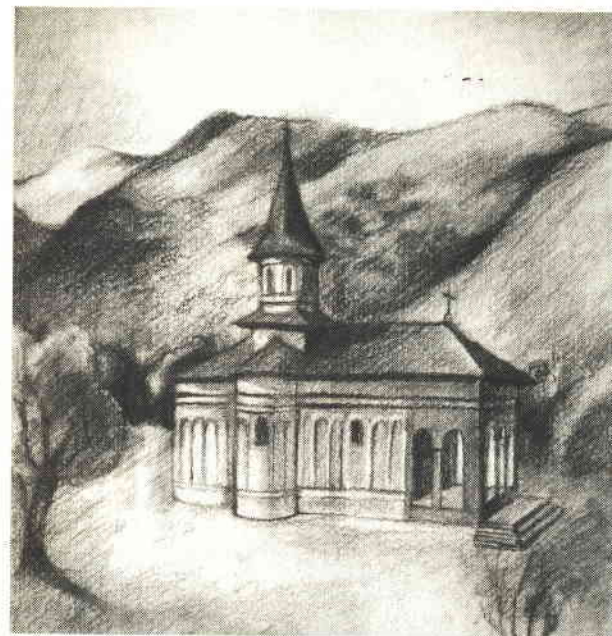
STĂNILOAE, Dumitru, *„Lucrarea de la Mănăstirea Brâncoveanu”*, în *Telegraful Român*, 8 august 1943, Sibiu.



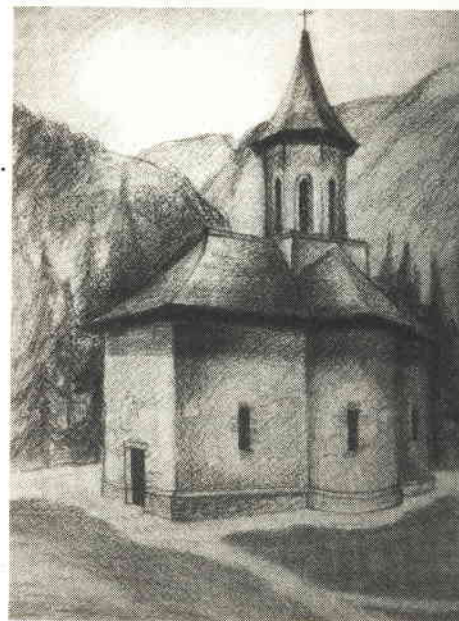
Gorunul lui Zian



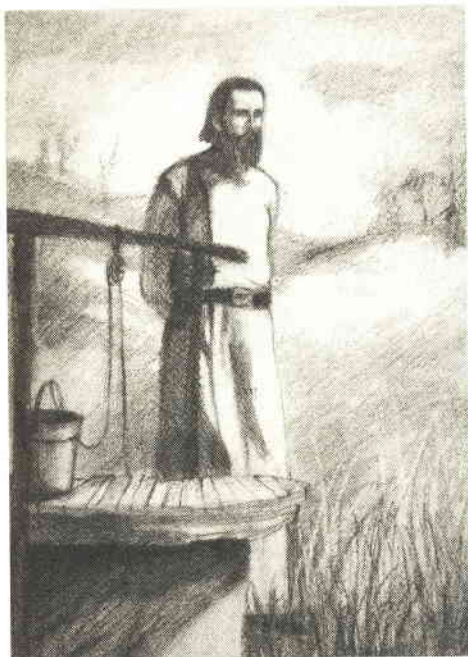
Mormântul
Părintelui Arsenie
Boca, de la Prislop



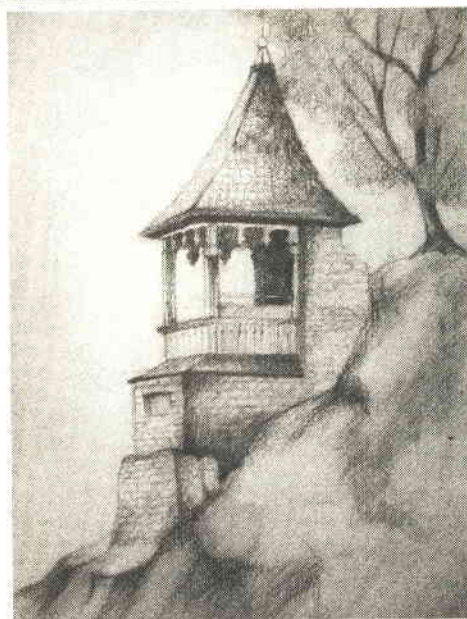
Mănăstirea Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus, în anii ,50



Mănăstirea Prislop



„Fântâna cea frumoasă” de la Sâmbăta



Clopotnița
Mănăstirii
Prislop



Pictura de la Drăgănescu

CUPRINS:

I. MĂRTURII.....	7
„Părintele Arsenie Boca este un Everest al neamului românesc”.....	8
Părintele Pantelimon și obștea Mănăstirii de la Sâmbăta de Sus, în 1953.....	13
Noi marturii ale Părintelui Pantelimon despre Părintele Arsenie Boca.....	18
II. PĂRINTELE DUMITRU STĂNILOAE ȘI PĂRINTELE ARSENIE.....	28
Relația duhovnicească dintre Părintele Dumitru Stăniloae și Părintele Arsenie Boca.....	29
Considerații pe seama teologiei Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae – Teologul (1903-1993) și a Preacuviosului Părinte Arsenie Boca (1910 – 1989).....	39
III. ÎNVĂȚĂTURI DE FOLOS ÎN VIAȚA DE FAMILIE ALE PĂRINȚILOR DUMITRU STĂNILOAE ȘI ARSENIE BOCA.....	56
Despre singurătate, comuniune și cunoaștere.....	57
Ce înseamnă „la bine și la rău”.....	60
Cine conduce căsnicia, soțul sau soția?.....	63
Suferințele și boala.....	67
Foamea, setea, oboseala, frica de moarte.....	72
Credința, între libertate și plafonare.....	76
Rugăciunea.....	79
Frica de Dumnezeu.....	84
Pocăința.....	88
Egoismul.....	93
Grija cea lumească.....	97
Înfrânarea.....	101
Rostul postului.....	105
În căsnicie există subordonare?.....	111
Dragostea (Iubirea).....	114
Dăruirea.....	120
Despre plăcere și fericire.....	123
Căsătoria este indisolubilă.....	126
Copiii.....	130
O familie sănătoasă.....	134
IV. VERSURI ÎNCHINATE PĂRINTELUI ARSENIE BOCA.....	139
Rugă către Părintele Arsenie Boca.....	140
Omagiu Părintelui drag.....	141
Note bibliografice.....	142